

Maciej Marszałek

**Wybrane
aspekty
operacji
pozawojennych**

**w doktrynie
Sojuszu
Północnoatlantyckiego**

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

**WYDZIAŁ LOTNICTWA I OBRONY POWIETRZNEJ
KATEDRA OBRONY POWIETRZNEJ**

Maciej MARSZAŁEK

**WYBRANE ASPEKTY OPERACJI POZAWOJENNYCH
W DOKTRYNIE SOJUSZU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO**

WARSZAWA

2004

Projekt okładki
Dariusz Łysio

Redaktor
Teresa Piątek

Redaktor techniczny
Beata Klarowska

Korekta
Renata Czerwińska
Jolanta Puchalska

ISBN 83-89423-75-8

Sygn. AON 5607/04

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681-40-50, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 1399/2003

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1. ISTOTA OPERACJI POZAWOJENNYCH	7
1.1. Koncepcja doktryny operacji pozawojennych	7
1.2. Rola organizacji międzynarodowych w operacjach pozawojennych	13
1.3. Zasady operacji pozawojennych	15
1.4. Uwarunkowania operacji pozawojennych	20
2. RODZAJE OPERACJI POZAWOJENNYCH	28
2.1. Operacje wymagające akceptacji NATO	28
2.1.1. Operacje wsparcia pokoju	30
2.1.2. Samodzielne operacje humanitarne	37
2.1.3. Operacje poszukiwawczo-ratownicze	38
2.2. Operacje pozawojenne niewymagające akceptacji NATO	39
3. PLANOWANIE OPERACJI POZAWOJENNYCH	45
3.1. Wprowadzenie	45
3.2. Czynniki polityczne i wojskowe na poziomie strategicznym	46
3.3. Czynniki planowania na poziomie operacyjnym	53
3.3.1. Ogólne ustalenia w zakresie dowodzenia i kontroli	53
3.3.2. Koordynacja działań z innymi organizacjami	56
3.3.3. Czas trwania operacji	58
3.3.4. Wielonarodowe połączone siły zadaniowe	59
3.3.5. Ochrona i bezpieczeństwo sił zadaniowych	66
3.3.6. Reguły podjęcia i prowadzenia walki	68
3.3.7. Dowodzenie i kontrola	69
3.3.8. Podsystem dowodzenia, kontroli, łączności i wsparcia komputerowego	70
3.3.9. Szkolenie kontyngentów wojskowych do operacji pozawojennych	71

4. PROWADZENIE OPERACJI POZAWOJENNYCH	73
4.1. Sposoby prowadzenia operacji pozawojennych	73
4.1.1. Operacje wsparcia pokoju.....	73
4.1.2. Samodzielne operacje humanitarne.....	86
4.1.3. Operacje poszukiwawczo-ratownicze	87
4.2. Operacje niewymagające akceptacji NATO	89
4.3. Zakończenie operacji pozawojennych.....	98
 PODSUMOWANIE	 100
 BIBLIOGRAFIA	 102
 SŁOWNIK POJĘĆ STOSOWANYCH W OPRACOWANIU	 104

WSTĘP

Publikacje Sojuszu Północnoatlantyckiego na temat użycia sił zbrojnych zarówno w typowych operacjach bojowych na dużą skalę (wynikających z ustaleń kolektywnej obrony), jak i działań określanych jako pozawojenne często w tytule mają słowo „doktryna”. Termin ten na stałe upowszechnił się w profesjonalnym języku wojskowym. Obecnie przyjmuje się, że doktryna:

- jest formalnym odzwierciedleniem oficjalnego, obowiązującego w Sojuszu poglądu na realizację zadań, w określonej dziedzinie (politycznej, ekonomicznej, wojskowej);

- znajduje urzeczywistnienie w przyjętej linii postępowania – strategii;

- obejmując najistotniejsze założenia, często nie wskazuje całej skali celów, założeń, prognoz itp.;

- formułując wytyczne, nie zawiera jednak szczegółowych rozwiązań o charakterze instrukcyjnym czy regulaminowym.

Doktryna wojskowa natomiast jest oficjalnym poglądem na realizację zadań militarnych w obszarze bezpieczeństwa narodowego (sojuszniczego), wyrazem wybranej i realizowanej strategii politycznej (bezpieczeństwa narodowego), w obszarze całych sił zbrojnych, ich rodzaju lub służby, stanowi rdzeń i drogowskaz prowadzonej polityki militarnej¹.

W niniejszym opracowaniu zajęto się wyjaśnieniem podstawowych zagadnień zawartych w doktrynie sojuszniczej *AJP 3.4 – Military Operations other than War*. Ze względu na złożoność samych operacji innych niż wojna starano się nie tylko przytoczyć najistotniejsze zapisy tej doktryny, ale także uzupełnić je stosownymi komentarzami pozwalającymi lepiej zrozumieć tę problematykę.

Wykazano również, że mimo podjętej próby opracowania doktryny sojuszniczej wiodące państwa NATO często inaczej ujmują nie-

¹ B. Zdrodowski, M. Marciniak, *Doktryna powietrzna NATO*, AON, Warszawa 1999, s. 9.

które zagadnienia związane z operacjami innymi niż wojna. Dotyczy to nie tylko samych podstaw teoretycznych, ale także wytycznych do planowania i wykonania tego rodzaju operacji.

Ponadto co bardziej lakoniczne zapisy starano się rozwinąć i wyjaśnić, wykorzystując do tego inne opracowania doktrynalne – zarówno sojusznicze, jak i narodowe. Dlatego uwzględniono wiele zapisów zawartych w doktrynach poświęconych konkretnym operacjom o charakterze innym niż wojna.

Ze względów dydaktycznych starano się zachować ogólny układ doktryny i kolejność przedstawianych w niej zagadnień. Należy zdawać sobie jednak sprawę, że doktryna ta jest w trakcie redagowania, dlatego też ostateczny jej kształt może się zmienić. Oceniając dotychczasowe dokonania w tym zakresie, można stwierdzić, że zasadnicze założenia dotyczące planowania i prowadzenia operacji pozawojennych nie powinny ulec diametralnym zmianom.

Opracowanie to przeznaczone jest głównie dla studentów studiów magisterskich oraz studiów podyplomowych w Wydziale Lotnictwa i Obrony Powietrznej. Ze względu na przyjęte podejście oraz zawartą w nim problematykę może być również wykorzystywane przez studentów innych wydziałów Akademii Obrony Narodowej. Niniejsza praca może stanowić także przedmiot studiów poza AON, bowiem zawarta w niej wiedza może być przydatna oficerom innych instytucji wojskowych kształtujących doktryny polskich sił zbrojnych, a także przygotowujących jednostki wojskowe do udziału w tych specyficznych operacjach. Uwzględniając wspomnianą specyfikę operacji, opracowanie to może być także zastosowane w procesie przygotowania pracowników organizacji cywilnych, którzy równie często jak wojskowi uczestniczą w operacjach o charakterze innym niż wojna.

1. ISTOTA OPERACJI POZAWOJENNYCH

1.1. KONCEPCJA DOKTRYNY OPERACJI POZAWOJENNYCH

Tworzenie doktryny jest procesem ciągłym, przebiegającym cyklicznie. Na poszczególnych etapach tego procesu występuje wzajemna stymulacja jego elementów, gwarantująca tworzenie faktycznej zdolności do realizacji założeń doktrynalnych. Punktem kluczowym tego procesu jest strategia bezpieczeństwa sojuszniczego, jako pragmatyczne urzeczywistnienie doktryny politycznej, wywierająca zasadniczy wpływ na wszystkie jego kluczowe elementy². Przedstawiciele wszystkich państw członkowskich uczestniczą w opracowywaniu sojuszniczych publikacji administracyjnych, opracowań dotyczących użycia sił sojuszniczych oraz porozumień standaryzacyjnych. Podstawowe dokumenty dotyczące wielonarodowych operacji połączonych są określane akronimami AAP, AJP i ATP lub skrótowcem STANAG wraz z odpowiednią numeracją.

Opracowanie doktryny operacji pozawojennych jest wyjątkowo trudne i zależne zarówno od aspektów politycznych, jak i wojskowych. Panuje bowiem powszechna opinia, że w wypadku tych operacji praktyka w pewnym okresie znacznie wyprzedziła teorię. Przyczyn takiego stanu rzeczy można się doszukiwać wiele, jednak zasadniczą z nich, w zgodnej opinii międzynarodowych ekspertów, były uwarunkowania polityczne w okresie zimnej wojny. Trwający od zakończenia drugiej wojny światowej dwubiegunowy porządek na świecie wykluczał wówczas jakąkolwiek możliwość reakcji na zagrożenia międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju innych sił niż sformowane i kierowane przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Specyfika tego okresu przyczyniła się więc do prowadzenia jedynie typowych operacji utrzymania pokoju. Zgoda wyrażana przez zainteresowane strony konfliktu gwarantowała w dużym stop-

² Problem ten dotyczy także bezpieczeństwa narodowego.

niu bezpieczeństwo działających w rejonie operacji kontyngentów wojskowych ONZ. Ponadto wspomniana forma reakcji ze strony społeczności międzynarodowej była wystarczająca do utrzymania pokoju na świecie. W tym okresie Organizacja Narodów Zjednoczonych odgrywała więc dominującą rolę w skali globalnej.

Każda reakcja natomiast ze strony wielkich mocarstw w innym niż ich tradycyjne obszary zainteresowania i wpływów groziła wybuchem kolejnej wojny światowej, nawet z użyciem broni masowego rażenia. Podobnie było w przypadku Sojuszu Północnoatlantyckiego, który miał wówczas do wykonania zupełnie inne zadania niż obecnie. Dotyczyły one jedynie obrony suwerenności państw członkowskich NATO przed uderzeniem ze strony Układu Warszawskiego. Były to zatem zadania, które obecnie są określane kolektywną obroną.

Na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia sytuacja ta uległa diametralnej zmianie. Okazało się wówczas, że siły pokojowe Organizacji Narodów Zjednoczonych nie są już w stanie doprowadzić do zakończenia krwawej wojny pomiędzy państwami powstałymi w wyniku rozpadu byłej Federacyjnej Republiki Jugosławii. Konflikt ten wyraźnie pokazał, że zdolności operacyjne ONZ-owskich kontyngentów wojskowych były już niewystarczające do rozwiązywania jakościowo nowych sytuacji kryzysowych na świecie. Sformowanie i wysłanie do rejonu konfliktu sił ochronnych ONZ (UNPROFOR) oraz obserwatorów wojskowych nie wpłynęło bowiem na zaprzestanie walk i nie zapobiegło prowadzonym przez wszystkie zaangażowane strony czystkom etnicznym.

W sojuszniczej doktrynie Allied Joint Publication 3.4 wskazano, że operacje pozawojenne obejmują szeroki zakres działań, w których możliwości sił zbrojnych są wykorzystywane do celów innych niż działania bojowe na dużą skalę, zwykle kojarzone z wojną³. Działania wojskowe stanowią z reguły uzupełnienie innych instrumentów przemocy i mogą być podjęte przed rozpoczęciem wojny, w czasie jej trwania lub po jej zakończeniu. Zrozumienie istoty tej kategorii działań jest szczególnie ważne w aspekcie wykazania jej charakteru – odmiennego od typowych działań wojennych.

³ *Allied Joint Publication 3.4 – Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. 1–1.

W Sojuszu Północnoatlantyckim przyjęto, że działania zbrojne będą prowadzone tylko w wypadku niepowodzenia negocjacji politycznych, środków ekonomicznych lub innych sposobów rozwiązania sytuacji kryzysowych. W takiej sytuacji Rada Północnoatlantycka ma prawo autoryzowania typowych działań bojowych mających na celu obronę interesów NATO oraz poszczególnych państw członkowskich. Celem działań sił zbrojnych Sojuszu jest wówczas wygranie wojny w jak najkrótszym czasie, przy jak najmniejszych stratach własnych. Cele założone przez organy polityczne NATO powinny być osiągnięte w dogodnym dla nich terminie.

Idea operacji pozawojennych natomiast wyraża się w zapobieganiu wojnie, promowaniu pokoju oraz wsparciu działalności władz cywilnych. Operacje pozawojenne mogą obejmować zarówno działania typowo bojowe, jak i niebojowe. Mogą być one prowadzone w okresie pokoju, kryzysu oraz konfliktu zbrojnego. Wszystkie rodzaje operacji zakwalifikowanych do działań innych niż wojna, zwanych również w środowisku akademickim pozawojennymi, są zwykle determinowane przez czynniki polityczne, co w wypadku tej kategorii działań ma miejsce na wszystkich szczeblach dowodzenia. Charakterystyczną cechą⁴ operacji pozawojennych jest znacznie większe uzależnienie od czynników politycznych w porównaniu z typowymi działaniami bojowymi na dużą skalę⁵. W rezultacie komponentom wojskowym wydzielanym do operacji pozawojennych

⁴ Cechą przedmiotu nazywamy to, co orzeka się o przedmiocie, odpowiadając na pytanie, jaki on jest. (T. Pszczołowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 31). Leszek J. Krzyżanowski wyodrębnił cechy względne i cechy własne. Cechą względną przedmiotu nazywamy jakąkolwiek jego jakość, orzeczoną ze względu na stosunek do innego przedmiotu (innych przedmiotów). Cechą własną, czyli własnością przedmiotu nazywa się natomiast jakąkolwiek przysługującą mu jakość realną, stwierdzoną w drodze aktu poznawczego. (L.J. Krzyżanowski, *O podstawach kierowania organizacjami inaczej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 174).

⁵ W oficjalnych dokumentach i opracowaniach doktrynalnych z reguły unika się stosowania terminu „wojna”. Za to bardzo często ich autorzy używają pojęcia „działania bojowe na dużą skalę”, które należy traktować jako synonim klasycznego pojęcia wojny.

określa się bardziej restrykcyjne reguły podjęcia i prowadzenia walki (*rules of engagement* – ROE).

Zakres interwencji będzie uzależniony od misji, politycznych ograniczeń oraz oceny środowiska operacyjnego. Ocena środowiska powinna zawierać informacje dotyczące aspektów geograficznych, klimatu oraz miejscowej infrastruktury. Równie ważnymi elementami tej oceny są opinie wartościujące o siłach zbrojnych, formacjach cywilnych oraz organizacjach rządowych, pod warunkiem że takie nadal funkcjonują. Jeśli ocena środowiska wskazuje, że będzie ono prawdopodobnie wrogie, to z całą pewnością zachodzi konieczność użycia sił zbrojnych. W takim wypadku istota misji powinna być precyzyjnie określona na podstawie pożądanego stanu końcowego (*end state*) ujętego w mandacie. W Sojuszu Północnoatlantyckim przyjęto, że jeśli osiągnięcie specyficznego celu wymaga wyraźnego wskazania przeciwnika, to operacja taka powinna być traktowana jako działania wojenne. Rzeczywistość jest jednak o wiele bardziej złożona i wyraźne wyodrębnienie różnic między wojną a operacjami pozawojennymi może być niemożliwe, ponieważ operacje o charakterze innym niż wojna obejmują między innymi typowe działania bojowe realizowane w ramach wymuszania pokoju. Wymuszanie pokoju jest bardzo zbliżone w swej istocie do działań wojennych, gdyż w tym rodzaju działań zostaje użyty potencjał bojowy, w stosunku do konkretnego przeciwnika będącego zwykle stroną konfliktu.

W doktrynie sojuszniczej AJP 3.4 – *Military Operations other than War* zwrócono uwagę, że w operacjach pozawojennych rozpatruje się nie tylko użycie komponentu wojskowego, ale i groźbę jego zastosowania. Rada Północnoatlantycka, podejmując próbę powstrzymania wrogich działań, może zdecydować o wykorzystaniu do tego sił zbrojnych. Fizyczna obecność tych sił lub tylko groźba ich użycia powinna być wystarczającym środkiem zapobiegawczym, umożliwiającym osiągnięcie celów przez Sojusz Północnoatlantycki. W tym wypadku mamy zatem do czynienia z klasyczną demonstracją siły. Jest ona wyraźnym sygnałem dla strony lub stron konfliktu, że ich działania są obserwowane przez NATO, które w każdej chwili może podjąć stosowną do sytuacji interwencję wojskową. Dopiero gdy te działania okażą się nieskuteczne, zakłada się wykorzystanie

sił zbrojnych do wymuszenia na stronie nierespektującej porozumień pokojowych lub łamiącej prawo międzynarodowe oczekiwanego przez społeczność zachowania. Działania sił zbrojnych mogą być prowadzone w różnych formach (np. rajdy, uderzenia). Przewiduje się również, że pewne sytuacje nie będą wymagały wymuszenia pokoju, lecz tylko działań o charakterze prewencyjnym, określonych w doktrynie jako zapobieganie konfliktom.

Istotnym problemem poruszonym w doktrynie sojuszniczej są operacje równoległe. W Sojuszu dostrzega się bowiem możliwość wykonywania jednocześnie kilku operacji. Operacje pozawojenne mogą być zatem prowadzone także w trakcie działań wojennych. Z sytuacją taką będziemy mieli do czynienia na teatrze działań wojennych, gdy w pewnym jego obszarze, pomimo trwających działań bojowych na dużą skalę, realizowane będą również operacje pozawojenne. Na przykład siły zbrojne NATO mogą być wykorzystane w jednym obszarze geograficznym odpowiedzialności Sojuszu, realizując jednocześnie operacje wsparcia pokoju w innym regionie. Jednakże, jeśli gdziekolwiek występuje choćby prawdopodobne zagrożenie dla jednostek sojuszniczych, nawet w operacjach niebojowych, dowódcy NATO powinni być przygotowani do podjęcia działań o typowo bojowym charakterze.

Sojusznicza doktryna operacji pozawojennych zawiera także fundamentalne informacje dotyczące zasad, praktyki oraz procedur, których jednoznaczne zrozumienie zapewnia wspólne podstawy do przyszłego działania. Doktryna, nie będąc dokumentem stałym, rozwija się wraz ze zmianami założeń politycznych i strategicznych – zarówno Sojuszu Północnoatlantyckiego, jak i innych organizacji udzielających mandatu siłom zbrojnym NATO. Podczas analizy tego rodzaju dokumentów należy mieć świadomość, że wpływ na doktrynę mają także:

- wprowadzanie nowych technologii;
- doświadczenia z wcześniejszych operacji;
- analiza operacyjna.

Doktryna operacji pozawojennych NATO stanowi zatem zbiór podstawowych zasad, którymi powinny się kierować jego siły zbrojne, aby osiągnąć cele nakreślone przez Radę Północnoatlantycką.

Doktryna jest autorytatywna, lecz wymaga rozważnej oceny w praktycznym jej zastosowaniu.

W doktrynie tej wspomina się o sojuszniczych operacjach połączonych (*allied joint operations*). Operacje te prowadzą – i można przyjąć, że nadal będą prowadzić – wielonarodowe formacje wojskowe. Siły te dowodzone przez NATO składają się z więcej niż jednego rodzaju wojsk. Sojusznicze operacje połączone będą nie tylko elementem typowych działań bojowych na dużą skalę, ale także działań, w których potencjał militarny jest wykorzystywany do celów innych niż wojna. Istotą operacji połączonych jest skoordynowane użycie komponentów oraz odpowiednie do sytuacji narażanie wysiłku poszczególnych komponentów: lądowego, morskiego, powietrznego oraz sił specjalnych.

Mimo że doktryna adresowana jest do sił zbrojnych NATO, to może znaleźć zastosowanie również w wypadku formowania wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (*Combined Joint Task Force* – CJTF) obejmujących także jednostki wojskowe z państw niebędących członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Doktryna operacji pozawojennych NATO, jak podkreślają jej autorzy, może być wykorzystywana także w wypadku realizacji tych operacji pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) lub Unii Europejskiej (UE)⁶ oraz operacji prowadzonych w ramach koalicji z udziałem państw niebędących członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego, a nawet operacji narodowych.

NATO jako sojusz narodów demokratycznych kładzie szczególny nacisk na doskonalenie procedur „wewnątrz” państw członkowskich, dążąc do ich ujednolicenia. Dlatego też interoperacyjność⁷ wśród państw członkowskich opiera się na uzgodnionych dokumentach standaryzacyjnych oraz wspólnych publikacjach. Zwrócono jednak uwagę, że w wypadku planowania operacji z udziałem sił zbrojnych państw spoza Sojuszu Północnoatlantyckiego wiele zagadnień zawartych w tych publikacjach należy poddać wnikliwej analizie i krytycznej ocenie.

⁶ Wcześniej Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE).

⁷ Interoperacyjność – zdolność systemów, jednostek i sił zbrojnych do współdziałania w celu wspólnego wykonania zadania.

1.2. ROLA ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH W OPERACJACH POZAWOJENNYCH

Specyfika operacji pozawojennych powoduje, że duży wpływ na ich przygotowanie i prowadzenie mają organizacje międzynarodowe kreujące politykę bezpieczeństwa na świecie. Do najważniejszych z nich, ze względu na zasięg działalności, zalicza się kontynuatorkę tradycji Ligi Narodów – Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ).

W środowisku międzynarodowym zgodnie uznano, że ONZ jest wiodącą organizacją zajmującą się rozwiązywaniem sytuacji kryzysowych na świecie. Działalność tej organizacji jest regulowana przez Kartę Narodów Zjednoczonych, zwaną też konstytucją ONZ. Karta określa bowiem prawa i obowiązki państw członkowskich oraz strukturę i procedury działania. Kodyfikuje na szczeblu międzynarodowym główne zasady stosunków międzynarodowych, poczynając od suwerennej równości państw i zakazu użycia siły po podstawowe prawa człowieka⁸. Poszczególne jej rozdziały dotyczą między innymi: celów i zasad ONZ (rozdział I), członkostwa ONZ (rozdział II), organów (rozdziały III, IV, V, X, XIV i XV), pokojowego rozstrzygania sporów (rozdział VI), akcji w razie zagrożenia i naruszenia pokoju oraz aktów agresji (rozdział VII), układów regionalnych (rozdział VIII), międzynarodowej współpracy gospodarczej i społecznej (rozdział IX), terytoriów niesamodzielnych (rozdział XI) i Sekretariatu (rozdział XV)⁹. Mimo że Karta Narodów Zjednoczonych nie zawiera zapisów dotyczących operacji pozawojennych, to jednak wpływa na przygotowanie i wykonanie tych specyficznych operacji oraz określa organizacje, które mogą być w nich zaangażowane. W aspekcie operacji pozawojennych najważniejsze znaczenie mają rozdziały VI, VII i VIII.

W doktrynie sojuszniczej wyraźnie podkreślono, iż w strukturze ONZ, która jest odpowiedzialna za utrzymanie międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, istotną rolę odgrywa Rada Bezpieczeństwa. W sytuacjach szczególnych Zgromadzenie Ogólne ONZ może

⁸ J. Rydzikowski, *Słownik Organizacji Narodów Zjednoczonych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2000, s. 72.

⁹ Tamże, s. 72.

podjąć decyzję o przygotowaniu i przeprowadzeniu operacji utrzymania pokoju (*peacekeeping operation* – PK).

Należy podkreślić, że od czasu zakończenia zimnej wojny Organizacja Narodów Zjednoczonych podjęła próbę sprostania wyjątkowo trudnym, nowym wyzwaniom związanym z utrzymaniem lub przywracaniem pokoju na świecie. Wyzwania te wyniknęły z nowych uwarunkowań geopolitycznych, będących skutkiem rozpadu dwubiegunowego układu na świecie. Nowe środowisko strategiczne wymusiło niejako na ONZ konieczność prowadzenia nie tylko charakterystycznych dla wcześniejszego okresu misji obserwacyjnych oraz operacji utrzymania pokoju, ale także użycia sił międzynarodowych w operacjach wymuszania pokoju. Wzrosła tym samym rola ONZ w promowaniu pokoju oraz stabilności na świecie. Doświadczenia z wcześniejszych operacji przyczyniły się do zweryfikowania stosowanych do tej pory metod działań oraz zdolności operacyjnych sił ONZ-owskich. Ponadto eksperci ONZ doszli do słusznego wniosku, że reprezentowana przez nich organizacja może potrzebować wsparcia ze strony organizacji regionalnych lub doraźnie tworzonych koalicji, posiadających niezbędne do skutecznego reagowania w sytuacjach kryzysowych zdolności operacyjne.

W doktrynie sojuszniczej doceniono także rolę Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych na naszym kontynencie. W kontekście dyrektywy Komitetu Wojskowego NATO (MC 327/1, 2) OBWE jest jedną z organizacji politycznych mających uprawnienia do autoryzowania operacji pozawojennych¹⁰. OBWE od początku lat dziewięćdziesiątych przeprowadziła kilka misji obserwacyjnych i monitorujących. Wnosi znaczący wkład w zmniejszanie napięcia na arenie międzynarodowej, szczególnie na kontynencie europejskim, oraz w rozwój środków umożliwiających redukcję i kontrolę uzbrojenia. OBWE ciągle doskonali procedury i działalność instytucji mających na celu promowanie pokojowego porozumienia zgodnego z Kartą Narodów Zjednoczonych.

W doktrynie sojuszniczej poświęconej operacjom pozawojennym doceniono zatem rolę, jaką powinny odgrywać organizacje regionalne, w tym oczywiście OBWE. Z tego zapisu wyraźnie wynika, że

¹⁰ *Allied Joint Publication 3.4 – Military...*, wyd. cyt., s. 1–3.

organizacje te muszą się wykazywać szczególną aktywnością w rozwiązywaniu konfliktów regionalnych. W stosownych sytuacjach OBWE, jako organizacja regionalna w rozumieniu rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych, może uczestniczyć w operacjach pozawojennych prowadzonych zgodnie z rozdziałem VI wspomnianej karty¹¹. Może być także organem kierującym w tego typu operacjach. Podjęte działania sojusznicze powinny być zatem zgodne z mandatem udzielonym przez OBWE oraz polityką Sojuszu Północnoatlantyckiego. Państwa członkowskie tej organizacji prowadzą intensywne badania mające na celu określenie roli OBWE w operacjach pozawojennych, będących elementem negocjacji w ramach europejskiego dokumentu bezpieczeństwa.

1.3. ZASADY OPERACJI POZAWOJENNYCH

W doktrynie sojuszniczej, będącej treścią niniejszego opracowania, nie zostały opisane te z zasad, które znajdują zastosowanie we wszystkich operacjach wojskowych. Autorzy tej doktryny podkreślili, że wspomniane zasady, ze względu na ich uniwersalność, zostały scharakteryzowane w innych dokumentach sojuszniczych, zajmujących w hierarchii dokumentów Sojuszu¹² pozycję wyższą niż doktryna operacji pozawojennych NATO. Wymienione poniżej zasady odnoszą się ogólnie do wszystkich operacji określanych mianem pozawojennych. Nie oznacza to jednak, że w każdej z nich, z wyjątkiem zasady celowości, są jednakowo ważne. Potwierdzeniem tego jest wyodrębnienie dodatkowych zasad obowiązujących podczas prowadzenia operacji wsparcia pokoju.

¹¹ Rozdział VI Karty Narodów Zjednoczonych dotyczy pokojowego rozstrzygania sporów. W artykule 33 tego rozdziału zapisano, że strony w sporze, którego dalsze trwanie może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, będą dążyć przede wszystkim do jego rozwiązania na drodze rokowań, badań, pośrednictwa, koncyliacji, rozjemstwa, rozstrzygania sądowego, odwołania się do organów lub układów regionalnych, albo w drodze innych środków pokojowych, według własnego wyboru.

¹² Chodzi tu szczególnie o doktryny operacji połączonych *AJP-01* oraz *AJP-3*.

W doktrynie sojuszniczej zapisano, że jedną z podstawowych zasad, którymi należy się kierować w operacjach pozawojennych, jest *celowość*. Wszystkie operacje wojskowe powinny być bowiem ukierunkowane na osiągnięcie celu lub pożądanego stanu końcowego, precyzyjnie zdefiniowanego w mandacie operacji. Wprowadzające go w życie odpowiedzialne organy mają obowiązek sformułowania jasnych, możliwych do wykonania zadań oraz przygotowania instrukcji, które będą jednoznacznie rozumiane przez wszystkich uczestników operacji. W instytucjach tych powinno zostać wyjaśnione, w jakim wypadku można uznać, że siły zadaniowe osiągnęły powodzenie, a kiedy ich rezultaty będą postrzegane jako porażka. W operacjach pozawojennych cel działań sił zadaniowych może być ograniczony do zapewnienia bezpieczeństwa jednostkom specjalistycznym oraz organizacjom i agencjom cywilnym działającym w obszarze operacji.

Istotne znaczenie dla przygotowania i prowadzenia wszystkich operacji pozawojennych ma *wytrwałość*. Zasada ta najmniejszą rolę odgrywa podczas działań ewakuacyjnych (*non-combatant evacuation operations* – NEO), które wykonuje się w stosunkowo krótkim czasie. Większość jednak operacji zakwalifikowanych do grupy działań pozawojennych będzie wymagała długoterminowej realizacji. Bardzo ważne jest zatem dokonanie rzetelnej oceny dotyczącej wpływu wariantów działania sił zadaniowych na bezpośrednie osiągnięcie celów operacji nakreślonych w mandacie. Ocena ta nie wyklucza w żadnym wypadku podjęcia zdecydowanych działań przez komponent wojskowy. Chęć osiągnięcia celów operacji w jak najkrótszym czasie wymaga wnikliwego rozważenia w kontekście realizacji długoterminowych celów strategicznych i ograniczeń, które mogą być narzucane w trakcie operacji. Sukces w operacjach pozawojennych wymaga zatem cierpliwości, rozważa i wytrwałości w dążeniu do osiągnięcia założonych na etapie planowania celów. Zazwyczaj określenie konkretnej daty zakończenia operacji jest mało prawdopodobne. Słuszność tej konstatacji potwierdzają operacje sojusznicze prowadzone na Bałkanach. Termin ich zakończenia wielokrotnie przesuwano, a w rezultacie – trwają one nadal. Niemniej jednak nie brakuje przykładów wskazujących, że racjonalne wykorzystanie czasu może doprowadzić do

osiągnięcia celów operacyjnych poprzez utrzymanie właściwego tempa działań.

Charakteryzując zasady operacji pozawojennych, nie wolno pominać zasady **j e d n o ś c i w y s i ł k u**. W tego rodzaju działaniach dowódcy ze wszystkich zaangażowanych państw muszą zjednoczyć swoje wysiłki w celu osiągnięcia pożądanego stanu końcowego. Zwłaszcza w czasie operacji pozawojennych spójność zależy od ścisłego współdziałania poszczególnych państw i rodzajów wojsk sił zadaniowych. Jedność wysiłku kształtują między innymi osobiste kontakty między dowódcami wojskowymi, przywódcami politycznymi oraz dyplomatami. W operacjach prowadzonych przez koalicję, której członkami są także państwa spoza Sojuszu, właściwa koordynacja realizowanych przez zaangażowane państwa przedsięwzięć jest niezbędnym warunkiem jednoznacznego rozumienia procedur operacyjnych. Ma to szczególne znaczenie w wypadku wspomnianych już reguł podjęcia i prowadzenia walki (ROE). Jedność wysiłku wymaga ciągłego doskonalenia planu kampanii, w którym należy skoordynować i zsynchronizować strategię działania, cele operacji, środki ciężkości, tak aby uzyskać polityczny cel operacji.

Potrzeba koordynacji działań z cywilnymi organami i organizacjami wymaga od dowódców umiejętności tworzenia atmosfery porozumienia i wzajemnego zaufania. Dowódcy komponentu wojskowego powinni na bieżąco analizować, w jaki sposób prowadzone przez nich operacje wojskowe mogą korzystnie wpłynąć na działalność innych organizacji, tak aby uniknąć niepotrzebnych tarć oraz uzyskać całkowitą jedność w osiągnięciu określonych celów i wkładanego wysiłku. Wymaga to od uczestników operacji wzajemnego szacunku, właściwego komunikowania się, a tym samym regularnych konferencji oraz spotkań roboczych na wszystkich szczeblach organizacyjnych.

W klasycznych działaniach bojowych na dużą skalę, w których dominującym elementem wykonawczym są siły zbrojne, respektowana jest zasada jedności dowodzenia. Natomiast zasada jedności wysiłku, ujęta w doktrynie *AJP 3.4 – Military Operations other than War*, jest charakterystyczna dla operacji innych niż wojna. Można zatem przyjąć, że odpowiada ona zasadzie jedności dowodzenia w tego rodzaju operacjach. Podejście takie, uwzględniając wszyst-

kie uwarunkowania przygotowania i prowadzenia operacji pozawojennych, należy uznać za racjonalne.

Kolejną zawartą w omawianej doktrynie zasadą jest *e l a s t y c z n o ś ć*. Zasada ta powinna być respektowana zarówno na etapie planowania, jak i prowadzenia operacji pozawojennych. Plany tych operacji ze względu na ich specyfikę powinny charakteryzować się wyjątkową elastycznością. Muszą zatem uwzględniać przede wszystkim sytuacje niestandardowe i zapewnić dowódcom komponentu wojskowego swobodę działania w zakresie reagowania na zmieniające się środowisko operacyjne. To z kolei wymaga jednoznacznego zrozumienia intencji przełożonych, nieszablonowego myślenia, sprawnego procesu decyzyjnego, dobrej organizacji oraz niezawodnego systemu łączności. Elastyczność wymaga także zachowania wysokiej mobilności jednostek, pozwalającej wielonarodowym połączonym siłom zadaniowym na przeprowadzenie szybkiej koncentracji w pożądanym, ze względu na osiągnięcie celu operacji, miejscu i czasie. Ta szczególna kategoria działań, jaką są operacje pozawojenne, może wymagać od dowódców wykorzystania różnych technik działania i systemów uzbrojenia, zgodnie z obowiązującym mandatem i regułami użycia siły. W doktrynie uwzględnia się także potrzebę wykorzystania w różnych miejscach tych samych jednostek¹³. Zadania i dostosowane do nich techniki są zróżnicowane, począwszy od tych przeznaczonych do promowania współdziałania i porozumienia, na typowo bojowych skończywszy. Prognozowanie rozwoju sytuacji i planowanie alternatywne są zatem kluczem do osiągnięcia powodzenia w operacji o charakterze innym niż wojna¹⁴.

¹³ Należy wyjaśnić, że konieczność wykonania kolejnych zadań nie może pociągać za sobą stałego ściągania do rejonu operacji coraz to nowych jednostek wojskowych. Zadania powinny realizować jednostki wchodzące w skład wielonarodowych połączonych sił zadaniowych. Stąd też zapis w doktrynie o potrzebie wykorzystania tych samych jednostek w różnych miejscach.

¹⁴ Plan alternatywny (*contingency plan*) – opracowany dla przyszłych (przewidywanych) operacji, w którym elementy planowania zostały określone lub można je założyć. Plan taki jest opracowany z możliwie największą dokładnością oraz uwzględnieniem wymaganych zasobów i możliwości ich użycia, które stanowią podstawę do późniejszego planowania. (B. Zdrodowski, A. Glen, M. Marszałek, J. Olpińska, *Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej*, AON, Warszawa 2003, s. 35).

Charakterystyczną dla operacji pozawojennych zasadą jest o g r a n i c z e n i e. Względy polityczne oraz wymagania dotyczące osiągnięcia trwałego pokoju, a także konieczność współpracy z wieloma organizacjami cywilnymi będą wymagały ograniczonego użycia komponentu wojskowego¹⁵. Wynika to przede wszystkim z potrzeby unikania strat w siłach własnych oraz prowadzenia działań zgodnie z ustalonymi i zaakceptowanymi sojusznicznymi regułami podjęcia i prowadzenia walki (*NATO rules of engagement* – NROE). Komponent wojskowy zaangażowany w operacje inne niż wojna nigdy nie powinien użyć większego zakresu przemocy zbrojnej niż to potrzebne. Należy podkreślić, że chociaż zasady użycia siły są w tego typu operacjach bardzo restrykcyjne, to nie negują prawa do samoobrony i nie wykluczają użycia siły w sytuacjach tego wymagających. Samoobrona jest bowiem niepodważalnym prawem każdego żołnierza, pododdziału, oddziału itd., a tym samym obrona sił zadaniowych jest jednym z podstawowych obowiązków we wszystkich operacjach. Zagrożenie mogą stanowić partie lub grupy przeciwne operacji, terroryści, a nawet pospolici złodzieje. Dowódcy powinni więc zawsze być przygotowani do przeciwdziałania akcjom, skierowanym przeciwko podległym jednostkom i zagrażającym bądź życiu personelu, bądź wykonaniu misji. Definicja samoobrony wymaga wyjątkowo rozważnej analizy i ujednolicenia reguł podjęcia i prowadzenia walki (ROE), ponieważ narodowe systemy prawne poszczególnych uczestników operacji mogą różnie ją interpretować. Podczas prowadzenia operacji, które nie są postrzegane jako bezpośrednie wsparcie interesów Sojuszu, poniesione straty mogą mieć polityczne następstwa w zakresie narodowego zaangażowania w operację i mogą doprowadzić do nieporozumień między poszczególnymi kontyngentami. Tak negatywny scenariusz wydarzeń powinien być przedmiotem analizy w czasie opracowywania planu operacji.

¹⁵ W doktrynie sojuszniczej zakłada się, że standardowo będą to wielonarodowe połączone siły zadaniowe.

1.4. UWARUNKOWANIA OPERACJI POZAWOJENNYCH

Do podstawowych uwarunkowań operacji pozawojennych można zaliczyć cele strategiczne. W czasie przyszłych międzynarodowych sytuacji kryzysowych wysiłki dyplomatyczne Sojuszu w zakresie utrzymania pokoju lub rozwiązania napięć mogą się okazać zawodne. Mimo że sytuacje takie mogą nie wpływać bezpośrednio na bezpieczeństwo Sojuszu, to jednak należy zakładać potrzebę podjęcia stosownej reakcji ze strony NATO – aż do użycia ich sił zbrojnych włącznie. Sojusz Północnoatlantycki i jego partnerzy mogą zostać wezwani do przeprowadzenia operacji, które nie zostały uwzględnione w artykule 5 traktatu waszyngtońskiego. Zaangażowanie Sojuszu może obejmować: doradztwo wojskowe (ekspertyzy wojskowe), udostępnienie infrastruktury, a w sytuacjach krytycznych – kontyngentów wojskowych. Reagowanie NATO na sytuacje kryzysowe może polegać również na udzielaniu pomocy organizacjom międzynarodowym w celu niedopuszczenia do wybuchu konfliktu zbrojnego. Sojusz Północnoatlantycki może także wspierać organy i organizacje cywilne w rozwiązywaniu konfliktu środkami dyplomatycznymi. W wymienionych sytuacjach siły zbrojne NATO mogą zostać wezwane do przeprowadzenia operacji pozawojennej, której celem będzie utrzymanie pokoju lub zapewnienie swobody linii komunikacyjnych bądź przywrócenie integralności terytorialnej konkretnego państwa. Wykonanie tych operacji, zwykle o ograniczonej skali, musi być ukierunkowane bezpośrednio na osiągnięcie wcześniej określonych wojskowych celów strategicznych, wynikających z celów politycznych operacji.

Decyzję o reakcji wojskowej NATO podejmuje Rada Północnoatlantycka, której organem doradczym w tym względzie jest Komitet Wojskowy (*Military Committee – MC*)¹⁶. Organy polityczne Sojuszu

¹⁶ Komitet Wojskowy spotyka się regularnie na szczepku szefów obrony. Islandia, która nie ma sił zbrojnych, reprezentowana jest na tych posiedzeniach przez urzędnika cywilnego. Komitet Wojskowy jest najwyższą władzą wojskową w NATO i funkcjonuje pod politycznym nadzorem Rady Północnoatlantyckiej, Komitetu Planowania Obrony oraz Grupy Planowania Nuklearnego. Komitet Wojskowy odpowiada za przedstawianie organom kierowniczym Sojuszu środków uważanych za nie-

i narodowe określają cele polityczne operacji. Powinny one przygotować również plany alternatywne¹⁷, uwzględniające prawdopodobne zmiany sytuacji politycznej i wojskowej. Działalność wojskowa jest wyraźnie determinowana względami politycznymi. Należy zatem poddać wnikliwej analizie negatywny wpływ użycia komponentu wojskowego na sytuację polityczną nie tylko w samym obszarze konfliktu, ale i na arenie międzynarodowej. Komponent wojskowy, szczególnie w tego rodzaju operacjach, działa na podstawie reguł użycia siły, które w tym wypadku określa Rada Północnoatlantycka i Komitet Planowania Obronnego (*Defence Planning Committee – DPC*)¹⁸.

Prawne aspekty użycia komponentu wojskowego odgrywają szczególnie ważną rolę w czasie procesu decyzyjnego. Legalność operacji powinna być oparta na zasadach prawa międzynarodowego, mandacie Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz decyzji Rady Północnoatlantyckiej.

zbędne do wspólnej obrony NATO. Przygotowuje wytyczne w kwestiach wojskowych dla głównodowodzących Sojuszu, których przedstawiciele uczestniczą w posiedzeniach komitetu. Odpowiada za ogólne prowadzenie spraw wojskowych Sojuszu pod nadzorem Rady Północnoatlantyckiej, a także za sprawną pracę operacyjną podległych mu agencji. Uczestniczy w kształtowaniu ogólnych strategicznych koncepcji Sojuszu i co roku przygotowuje długoterminowe oceny sił i możliwości krajów i obszarów stanowiących zagrożenie dla interesów NATO. Dodatkowym obowiązkiem Komitetu Militarne go w czasie kryzysu lub konfliktu zbrojnego jest informowanie Rady Północnoatlantyckiej i Komitetu Planowania Obrony o sytuacji militarnej, rekomendowanie sposobów użycia sił zbrojnych, wprowadzanie w życie planów alternatywnych oraz rozwijanie odpowiednich zasad zaangażowania. (*NATO Vademecum*, wydanie jubileuszowe, Bellona, Warszawa 1999, s. 236).

¹⁷ Por. przypis 14.

¹⁸ Komitet Planowania Obrony (DPC) składa się zwyczajowo ze stałych przedstawicieli, ale co najmniej dwa razy w roku obraduje na szczepku ministrów obrony. Zajmuje się większością kwestii dotyczących obrony i wspólnego planowania obronnego. Państwa członkowskie NATO, z wyjątkiem Francji, mają przedstawicieli na tym forum. Komitet ten dostarcza wytycznych wojskowym władzom (organom) NATO, a w zakresie swojej odpowiedzialności ma te same uprawnienia co Rada Północnoatlantycka.

Podstawy prawne operacji powinny być jednoznacznie rozumiane zarówno przez zaangażowane siły, jak i państwa będące stronami konfliktu lub kryzysu. Prawne aspekty operacji wpływają na jej cel, jednocześnie mogą ograniczać cel i zakres działań militarnych. Bez wątpienia prawo międzynarodowe wprowadza znaczne ograniczenia nie tylko dla jednostek wojskowych, ale także pojedynczych żołnierzy i oficerów. Ograniczenia te obejmują potrzebę zachowania neutralności, użycie różnych systemów uzbrojenia, proces określania obiektów uderzeń, sposób reagowania na przestępstwa i zbrodnie wojenne, samoobronę oraz środowisko cywilne. Sposób przeprowadzenia operacji jest uzależniony od zasad przyjętych porozumień międzynarodowych, prawa państwa, na którego terytorium realizuje się operację oraz politycznych i wojskowych wytycznych. Na tej podstawie NATO określa ramy, w których będą działały wydzielone do operacji siły zbrojne Sojuszu. W operacjach pozawojennych szczegółowe reguły użycia siły zapewniają kontrolę wykorzystania komponentu wojskowego (sił zadaniowych) NATO. Należy jednak dostrzegać, że zgodności podjętych działań militarnych z ustanowionymi regułami użycia siły nie gwarantuje automatycznie ich zgodności z prawem. Dlatego też dowódcy ponoszą odpowiedzialność za to, aby wykorzystać tylko te siły, które są niezbędne do wykonania postawionego im zadania, a podjęte w danych okolicznościach działania były rozważne i zgodne z prawem.

Użycie komponentu wojskowego jest ukierunkowane na zapobieganie lub rozwiązywanie konfliktu i obejmuje przede wszystkim niesienie pomocy humanitarnej w ramach operacji pozawojennych oraz prowadzenie operacji wsparcia pokoju. Możliwy jest także udział w ograniczonych działaniach bojowych bądź działaniach bojowych na dużą skalę. Siłom zaangażowanym w konflikt wyznacza się ściśle określony cel działań, środki, obszar oraz czas. Znajomość tych ograniczeń i ich zrozumienie musi znaleźć odzwierciedlenie w planowaniu i wykonaniu operacji. Z tych względów proces planowania jest bardziej skomplikowany niż w typowych działaniach bojowych na dużą skalę. Sytuacja kryzysowa może wymagać obrony państw członkowskich lub innych działań doraźnych, dlatego zakłada się, że wręcz konieczne jest sformowanie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (CJTF). Wielonarodowe stanowisko dowodzenia sił sojuszniczych ma za zadanie realizować funkcje

dowodzenia i kontroli (C²) w operacjach reagowania kryzysowego, obejmujących działania o charakterze innym niż wojna¹⁹. Założono, że stanowisko to może być wykorzystywane głównie w operacjach sojuszniczych, ale za zgodą Rady Północnoatlantyckiej może być udostępnione także koalicji stworzonej przez Unię Europejską. Na stanowisku tym przewidziano również miejsca pracy dla przedstawicieli państw spoza NATO, zaangażowanych w operacje o charakterze innym niż wojna.

Z zapisów w doktrynie sojuszniczej *AJP 3.4 – Military Operations other than War* jednoznacznie wynika, że od dowódcy na szczeblu operacyjnym wymaga się kreatywności w planowaniu i koordynowaniu wszelkiej działalności potrzebnej do uzyskania i utrzymania inicjatywy w osiąganiu celów strategicznych. Dowódca ten kształtuje bowiem charakter głównych operacji, bitew i walk. Dlatego też swoboda w rozwinięciu rezerw, określaniu priorytetów, rozmieszczaniu środków morskich, lądowych, powietrznych oraz wsparcia ma tak wielkie znaczenie. Opierając się jednakże na wcześniejszych doświadczeniach, w doktrynie sojuszniczej zaznaczono, że swoboda działań będzie przedmiotem wielu ograniczeń zarówno natury politycznej, jak i wojskowej. Identyfikując te ograniczenia, dowódca musi w przystępny sposób przekazać swój zamiar działania, zarys operacji oraz jednoznacznie określić cele, jakie powinni osiągnąć podlegający mu dowódcy. Plan opracowany na szczeblu operacyjnym powinien się charakteryzować wyjątkową elastycznością i uwzględniać nawet najbardziej ekstremalne sytuacje. Tylko taki plan umożliwia swobodne reagowanie na zmieniające się warunki w obszarze operacji o charakterze innym niż wojna. Wymaga to jednoznacznego zrozumienia zamiarów przełożonych, kreatywności, szybkiego podjęcia decyzji, dobrej organizacji oraz niezawodnego systemu łączności.

Na szczeblu operacyjnym siły zbrojne Sojuszu Północnoatlantyckiego będą zwykle prowadzić o p e r a c j e p o ł ą c z o n e²⁰.

¹⁹ Skład i wielkość wielonarodowego stanowiska dowodzenia (CJTF HQ) są uzależnione od rodzaju operacji i miejsca jego lokalizacji (na lądzie lub na okręcie).

²⁰ Operacje połączone – nowoczesna forma działania sił zbrojnych, którą można rozpatrywać w ujęciu strukturalnym, funkcjonalnym i mentalnym. Wymiar strukturalny obejmuje przedsięwzięcia i działania, w któ-

Mogą one wymagać zaangażowania sił powietrznych, marynarki wojennej, wojsk lądowych, sił specjalnych²¹, organizacji rządowych oraz innych cywilnych agencji i instytucji. W zależności od sytuacji dowódca na szczeblu operacyjnym będzie zmuszony do planowania kampanii połączonej i wyznaczenia do jej wykonania podległego mu rodzaju wojsk lub dowództwa komponentu. Przekazując stosowny do potrzeb zakres uprawnień na szczeblu komponentu, dowódca połączonych sił wraz ze swoim sztabem będzie mógł skoncentrować się jedynie na rozwiązywaniu problemów adekwatnych do reprezentowanego szczebla dowodzenia. Dzięki temu dowódcy na wszystkich poziomach organizacyjnych mogą sprawnie funkcjonować, stosując bardziej skuteczne i ekonomiczne metody działań.

W międzynarodowych operacjach o charakterze innym niż wojna polityczny wymiar jest bardzo skomplikowany, szczególnie gdy w składzie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych występują formacje wojskowe z państw niebędących członkami Sojuszu. W tego typu operacjach ważne jest nawiązanie i utrzymanie dobrych stosunków między wysokiej rangi oficerami reprezentującymi państwa wydzielające swoje siły zbrojne oraz osiągnięcie wysokiego poziomu stan-

rych biorą udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych (narodowe – *joint operations*, lub wielonarodowe – *combined operations*); wymaga to posiadania odpowiedniej struktury dowodzenia (instytucji) umożliwiającej wybór i połączenie sił z różnych rodzajów sił zbrojnych w zależności od konkretnej sytuacji. Ujęcie funkcjonalne oznacza zespolenie specyficznych możliwości rodzajów sił zbrojnych w sprawnym działaniu, umożliwiającym osiągnięcie celu strategicznego. Wymiar mentalny (personalny) oznacza wewnętrzną gotowość do efektywnego, harmonijnego współdziałania z przedstawicielami innych komponentów wojskowych lub cywilnych. (M. Wiatr, *Operacje połączone*, [w:] *Działania połączone. Materiały z sympozjum naukowego*, AON, Warszawa 2000, s. 46).

²¹ Siły specjalne – siły przeznaczone głównie do zdobywania informacji niezbędnych do efektywnego użycia rodzajów sił zbrojnych w operacjach oraz przygotowaniu dogodnych warunków do użycia tych sił. Niekiedy siły specjalne mogą samodzielnie realizować główne lub częściowe cele operacji. Z ostatnich operacji mających cechy operacji innych niż wojna wynika, że siły specjalne stanowią obecnie czwarty stały komponent wielonarodowych połączonych sił zadaniowych.

daryzacji w zakresie ustaleń doktrynalnych²², procedur operacyjnych, wyposażenia i uzbrojenia. Zabezpieczenie logistyczne w zasadzie pozostaje w gestii organów narodowych, które ponoszą wszelką odpowiedzialność za zaopatrzenia własnych sił. Należy jednak uwzględnić sytuację, w której współpraca w zakresie wsparcia logistycznego będzie podstawowym czynnikiem wpływającym na możliwość wykonania zadania przez dowódcę sił połączonych. Wówczas uzasadniona może być realizacja wybranych elementów wsparcia logistycznego w układzie międzynarodowym, stosownie do możliwości ekonomicznych oraz posiadanych zasobów militarnych poszczególnych państw.

Środki oddane do dyspozycji dowódcy, które powinny umożliwić mu osiągnięcie celów operacji, mogą być materialne lub niematerialne. W pierwszym przypadku na czas trwania operacji dowódca otrzymuje na przykład okręty lub samoloty. Do środków drugiego rodzaju autorzy doktryny zaliczyli uprawnienia, które przełożeni delegują dowódcy na szczeblu operacyjnym, na czas potrzebny mu do osiągnięcia celów operacji. Środki powinny być wykorzystywane na tym poziomie dowodzenia, który zapewni najwyższą efektywność ich użycia.

Swobodne korzystanie przez dowódcę z miejscowych środków, obejmujących: usługi, infrastrukturę oraz zasoby (materiały), musi być poprzedzone właściwymi zabiegami dyplomatycznymi. W obszarze odpowiedzialności Sojuszu wszelkie porozumienia dotyczące wsparcia ze strony państwa gospodarza są uzgodnione wcześniej. Jednakże w przypadku działań pozawojennych, zwłaszcza prowadzonych poza terytorium NATO, dostrzega się potrzebę przeprowadzenia szybkich i zarazem skutecznych negocjacji poświęconych rozwiązaniu tego istotnego problemu. W operacjach o charakterze innym niż wojna zakłada się możliwość osiągnięcia porozumienia pomiędzy NATO a rządem zainteresowanego państwa w zakresie udostępnienia siłom zadaniowym miejscowych zasobów.

Dowódca połączonych sił musi ustanowić właściwe relacje między podległymi mu siłami a wieloma cywilnymi organizacjami i organami rządowymi. Przyjęto więc, że współpraca cywilno-wojskowa

²² Jest to niezbędne do wypracowania wspólnych, jednolitych poglądów na planowanie i wykonanie operacji o charakterze innym niż wojna.

może stanowić najważniejszy element misji prowadzonej w ramach operacji innej niż wojna. Doskonałym tego przykładem są działania związane z niesieniem pomocy humanitarnej. Siły zbrojne wydzielone do wykonania operacji mogą częściowo korzystać ze środków i informacji dostarczanych przez miejscową ludność i sędować odpowiedzialność za obronę wydzielonych rejonów cywilnym organom władzy. Utrzymanie swobody działań będzie mało prawdopodobne bez właściwej współpracy z cywilnymi organami władzy i innymi cywilnymi organizacjami. W takich sytuacjach dowódcy mają nie tylko moralne prawo, ale i prawne przyzwolenie, aby zwrócić się o pomoc bezpośrednio do ludności cywilnej. Trzeba jednak zdawać sobie sprawę, że bez właściwej współpracy z rządem i międzynarodowymi organizacjami cywilnymi starania te będą bardzo trudne lub wręcz nieskuteczne. Z kolei dobre stosunki z miejscową ludnością mogą sobie ułożyć ugrupowania wrogo usposobione do wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (CJTF) i można je rozpatrywać jako potencjalnego przeciwnika.

Zasady informowania społeczeństwa wynikają z faktu, że NATO jest sojuszem opartym na demokratycznych instytucjach i jego egzystencja bez wątplenia zależy od zrozumienia i wsparcia obywateli, którym służy. Ogólnym celem informowania społeczeństwa jest dostarczenie rzetelnych informacji o operacjach wojskowych NATO, jego zadaniach oraz zaangażowaniu w rozwiązywanie sytuacji kryzysowych i stabilizowanie sytuacji w Europie. W połączonych operacjach o charakterze innym niż wojna szczególnym celem informowania społeczeństwa jest przekonanie opinii publicznej do słuszności podjętych działań, wpływanie na postawy ludności państw wydzielających kontyngenty wojskowe oraz ludności zamieszkanej w rejonie działań.

Zapisy zawarte w doktrynie świadczą wyraźnie, że do polityki informacyjnej w Sojuszu przywiązuje się dużą wagę. Decydenci NATO wychodzą bowiem z założenia, że społeczeństwo państw członkowskich powinno być świadome prowadzonych operacji, szczególnie tych poza terytorium NATO. Wyjaśnienie społeczeństwu, dlaczego siły zbrojne, których podstawową funkcją jest obrona własnego terytorium i żyjącej na nim ludności, są zaangażowane poza rejonem odpowiedzialności Sojuszu, jest podstawowym obowiązkiem organów decyzyjnych narodowych i sojuszniczych. Wła-

ściwa polityka informacyjna może korzystnie wpłynąć na poparcie i akceptację podejmowanych wysiłków militarnych. Na podstawie doświadczeń narodowych niektórych państw członkowskich NATO można stwierdzić, że nie wolno dopuścić do sytuacji, w której operacje wojskowe są prowadzone wbrew woli społeczeństwa.

2. RODZAJE OPERACJI POZAWOJENNYCH

2.1. OPERACJE WYMAGAJĄCE AKCEPTACJI NATO

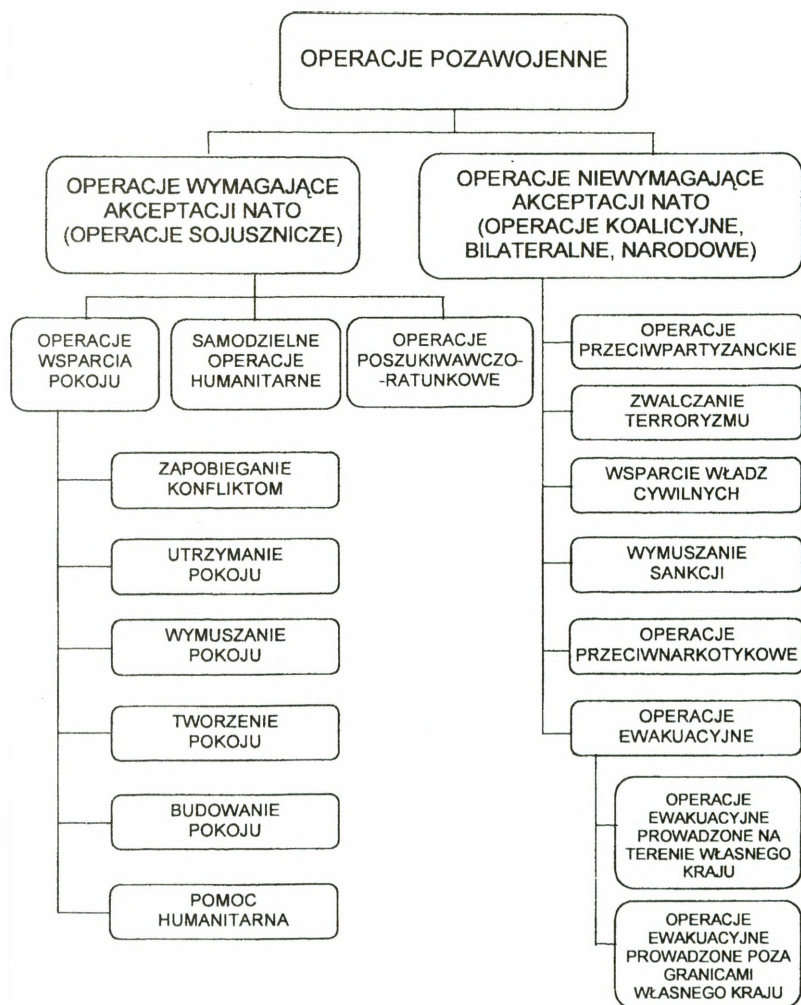
W sojuszniczej doktrynie operacji pozawojennych wyraźnie stwierdzono, że w środowisku międzynarodowym nie ma jednoznaczności co do liczby i rodzajów operacji, które można byłoby zaliczyć do tej grupy. Poszczególne państwa różnie postrzegają te operacje, nie określając jednoznacznie, czy są one działaniami typowo bojowymi, czy też elementem zintegrowanego, cywilnego i wojskowego, podejścia do bezpośredniego rozwiązywania kryzysów, konfliktów lub innych sytuacji wyjątkowych. Także w Sojuszu Północnoatlantyckim brakuje zgodności w zakresie jednoznacznego zdefiniowania i wyodrębnienia rodzajów operacji o charakterze innym niż wojna. Uwzględnione w doktrynie sojuszniczej operacje uważa się za najbardziej prawdopodobne do realizacji w przyszłości. Autorzy doktryny podkreślają jednak, że zbiór operacji pozawojennych jest otwarty. Można się spodziewać, że będzie on systematycznie uzupełniany o coraz to nowsze rodzaje operacji niemające cech typowych dla działań bojowych na dużą skalę. Założono jednocześnie, że operacje, które znalazły miejsce w doktrynie sojuszniczej, mogą być wykonywane w różnych układach, a tym samym różne będą skład i wielkość biorących w nich udział sił zbrojnych.

W środowisku sojuszniczym wyróżnia się zatem trzy zasadnicze grupy operacji:

- operacje wsparcia pokoju,
- operacje (działania) humanitarne,
- operacje poszukiwawczo-ratownicze²³.

Obecnie zakłada się, że tylko te operacje mogą być przygotowywane, prowadzone i kierowane przez Sojusz Północnoatlantyki²⁴.

²³ *Allied Joint Publication 3.4 – Military Operations other than War*, 1st draft, NATO MAS, s. 2–1.

Rys. 1. Klasyfikacja operacji pozawojennych

²⁴ Należy podkreślić, że opracowanie doktryny sojuszniczej poświęconej operacjom pozawojennym nie jest łatwym zadaniem, szczególnie że doktryny narodowe państw dominujących w NATO znacząco się różnią. Do tej pory prace nie zostały zakończone, dlatego też funkcjonuje jedynie kolejna wersja wspomnianej doktryny.

2.1.1. Operacje wsparcia pokoju

Termin „operacje wsparcia pokoju” znalazł zastosowanie w doktrynie sojuszniczej, szwedzkiej i brytyjskiej. Amerykanie natomiast w swoich opracowaniach wyodrębnili operacje pokojowe (*peace operations*). Uwzględniając obecne oraz przyszłe misje prowadzone w ramach pozawojennych operacji Sojuszu Północnoatlantyckiego, przedmiotem zainteresowania powinny być głównie rozwiązania przyjęte w NATO. Jednakże ze względów poznawczych przydatne wydaje się również przedstawienie teorii tego rodzaju operacji wiodących państw Sojuszu.

Operacje wsparcia pokoju zdefiniowano jako wielofunkcyjne operacje prowadzone bezstronnie w celu wsparcia mandatu ONZ lub OBWE, obejmujące użycie sił wojskowych, zaangażowanie organizacji dyplomatycznych i organizacji i agencji humanitarnych, które są wyznaczone do osiągnięcia długoterminowego, politycznego porozumienia lub innych warunków sprecyzowanych w mandacie. Do operacji wsparcia pokoju, zgodnie z doktrynami sojuszniczymi *AJP 3.4* i *AJP 3.4.1*, należą: zapobieganie konfliktom, utrzymanie pokoju, wymuszanie pokoju, tworzenie pokoju, budowanie pokoju oraz działania humanitarne (pomoc humanitarna).

Należy zwrócić uwagę, że w doktrynach narodowych państw odgrywających dominującą rolę w NATO przyjęto inne rozwiązania, nie zawsze spójne z sojuszniczymi. Przykładem takiego braku konsekwencji jest doktryna brytyjska, w której operacje wsparcia pokoju podzielono na trzy kategorie: utrzymania pokoju, rozszerzonego utrzymania pokoju oraz wymuszania pokoju. Nową zatem kategorią, jak wynika z tych zapisów, jest rozszerzone utrzymanie pokoju, obejmujące: zapobieganie konfliktom, pomoc humanitarną, działania związane z demobilizacją jednostek wojskowych zwaśnionych stron, pomoc wojskową dla władz cywilnych itp.²⁵

Jeszcze inny podział przyjęli Amerykanie w swojej doktrynie połączonej *Joint Publication 3-07.3 – Peace Operations*, wyróżniając

²⁵ F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Wyd. A. Marszałek, Toruń 1999, s. 49.

następujące rodzaje operacji: wsparcie dyplomacji, utrzymanie pokoju oraz wymuszanie pokoju²⁶.

Wsparcie dyplomacji, według tej doktryny, obejmuje działania z zakresu dyplomacji prewencyjnej, tworzenia pokoju oraz budowania pokoju po konflikcie²⁷.

W opracowaniach kanadyjskich natomiast pojęciem najszerszym, odpowiadającym sojuszniczemu terminowi „operacje wsparcia pokoju” jest „utrzymanie pokoju”, które obejmuje trzy podstawowe rodzaje działań: wymuszanie pokoju, siły utrzymujące pokój oraz misje obserwacyjne. W porównaniu z wymienionymi wcześniej podziałami różnice dotyczą zarówno systematyki operacji o charakterze innym niż wojna, jak i nazewnictwa. Zastosowanie terminu „operacje utrzymania pokoju” w odniesieniu do operacji pozawojennych wszystkich typów jest podyktowane długoletnią tradycją udziału kanadyjskich kontyngentów w operacjach pokojowych ONZ.

W szwedzkiej doktrynie operacji wsparcia pokoju skoncentrowano się na operacjach utrzymania i wymuszania pokoju, wskazując przy tym różniące się podejścia instytucji zaangażowanych w utrzymanie bezpieczeństwa i pokoju na świecie. Jest to o tyle korzystne, że akurat te dwa rodzaje operacji nie budzą w środowisku międzynarodowym większych wątpliwości i wynikających stąd niezgodności. Przyjęte zatem w doktrynie szwedzkiej definicje w pełni odpowiadają definicjom zawartym w opracowaniu sojuszniczym.

Założono, że wszystkie wymienione rodzaje operacji wsparcia pokoju, które będą prowadzone w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, powinny być usankcjonowane przez Radę Północnoatlantycką. Jest ona bowiem organem decydującym o tym, czy Sojusz Północnoatlantycki będzie się angażował w rozwiązanie konkretnej sytuacji kryzysowej, czy też nie. Wydarzenia ostatniej dekad XX wieku wskazują wyraźnie, że zwykle NATO nie zachowuje biernej postawy wobec zagrożeń dla międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, wykorzystując posiadany potencjał bojowy do realizacji zadań niewynikających z postanowień artykułu 5 traktatu waszyngtońskiego.

²⁶ Taki podział przedstawiono także w regulaminie wojsk lądowych Stanów Zjednoczonych *FM-100-23 Peace Operations*.

²⁷ F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe...*, wyd. cyt., s. 47.

W operacjach wsparcia pokoju ze względu na ich wyjątkowe znaczenie należy, poza wymienionymi w rozdziale pierwszym zasadami odnoszącymi się do wszystkich operacji innych niż wojna, respektować także: bezstronność, wiarygodność, wzajemne poszanowanie, przejrzystość operacji, swobodę przemieszczania komponentu wojskowego oraz współpracę cywilno-wojskową.

B e z s t r o n n o ś ć, według ekspertów NATO, jest kluczem do osiągnięcia powodzenia w operacjach wsparcia pokoju. Dlatego też operacje te muszą być prowadzone bez faworyzowania żadnej ze stron konfliktu. Siły wydzielone do operacji wsparcia pokoju powinny traktować sprawiedliwie i na równi wszystkie strony konfliktu.

Siły zbrojne mogą być użyte bez zachowania bezstronności jedynie w samoobronie i w obronie mandatu. Zawsze jednak działanie to musi być wyjątkowo rozważne i dostosowane do sytuacji.

Należy zdawać sobie sprawę, że im bardziej sytuacja w obszarze operacji jest skomplikowana, tym trudniej o zachowanie bezstronności. Dlatego też w doktrynie sojuszniczej podkreślono, że właściwa komunikacja ze wszystkimi stronami konfliktu oraz przejrzystość operacji w największym stopniu determinują wizerunek bezstronności sił pokojowych. Trzeba mieć również świadomość tego, że bezstronność tych sił nie oznacza ich neutralności. Siły pokojowe nie są więc stroną neutralną w konflikcie, gdyż mają ściśle określoną misję do wykonania, która powinna wpłynąć na środowisko operacyjne.

W i a r y g o d n o ś ć sił pokojowych związana jest z ich efektywnością. Osiągnięcie wiarygodności będzie kształtowało zaufanie w czasie operacji wsparcia pokoju. Siły pokojowe i ich działalność nie powinny być postrzegane przez strony konfliktu jako zagrożenie. Jednakże ich skład i liczebność powinny zapewnić im efektywne wykonanie zadania (misji) i nie może to budzić wątpliwości wśród zainteresowanych stron konfliktu. Dlatego narodowe kontyngenty wojskowe wchodzące w skład sił pokojowych muszą być właściwie wyposażone, wyszkolone i przygotowane do wykonania misji wchodzących w zakres operacji wsparcia pokoju. Osiągnięcie i utrzymanie wiarygodności wymaga od wydzielonego komponentu wojskowego NATO reagowania na wszystkie incydenty i odbiegające od normy sytuacje w obszarze konfliktu w sposób profesjonalny, ale zarazem efektywny.

Personel wojskowy uczestniczący w operacji wsparcia pokoju obowiązuje najwyższy poziom zdyscyplinowania, zarówno w trakcie wykonywania obowiązków służbowych, jak i w czasie wolnym.

Wzajemne poszanowanie jest ściśle związane z wiarygodnością oraz legitymizacją działań sił pokojowych. Wydzielone do operacji siły zbrojne NATO powinny respektować stanowisko reprezentowane przez strony konfliktu oraz szanować obowiązujące na ich terytorium zwyczaje oraz przepisy prawne i celne. Autorzy doktryny sojuszniczej zwrócili też uwagę, że na wzajemne poszanowanie wpływa profesjonalne podejście do rozwiązywania konfliktu okazywane przez wszystkie zaangażowane strony.

Przejrzystość operacji powinna być oczywista dla wszystkich uczestników operacji wsparcia pokoju. Dlatego też misja oraz zamiar prowadzenia działań sił pokojowych powinny być podane do wiadomości stronom konfliktu. Strony te powinny zrozumieć misję sił pokojowych, co z pewnością ułatwi proces rozwiązania sytuacji kryzysowej w obszarze operacji. Jednakże przejrzystość operacji nie powinna negatywnie wpłynąć na bezpieczeństwo sił pokojowych.

Swoboda przemieszczeń w znacznym stopniu wpływa na wykonanie misji. Odpowiednie ustalenia powinny być zawarte w dyrektywie autoryzującej operację wsparcia pokoju i postrzegane jako podstawowy warunek umożliwiający wprowadzanie sił do obszaru operacji. Każda próba ograniczenia swobody przemieszczania sił pokojowych powinna być w miarę możliwości udaremniona. W tym celu należy wykorzystać środki najbardziej stosowne do sytuacji, obejmujące – jeśli to konieczne – także użycie przemocy zbrojnej, zgodnie z ustalonymi regułami podjęcia i prowadzenia walki. Zapisy dotyczące swobody przemieszczeń wprowadzono do doktryny w wyniku doświadczeń z wcześniejszych operacji, podczas których nader często lokalne siły zbrojne starały się ją ograniczać. Należy zaznaczyć, że użycie przemocy zbrojnej jest środkiem ostatecznym, który powinien być zastosowany tylko w wypadku niepowodzenia działań dyplomatycznych.

Współpraca cywilno-wojskowa jest zasadą charakterystyczną dla operacji wsparcia pokoju. Zgodnie z zapisami zawartymi w doktrynie sojuszniczej *AJP 3.4 – Military Operations*

other than War współpraca ta powinna mieć miejsce tak długo, jak tylko to możliwe. Znaczenie tej zasady wynika bowiem z istoty tego rodzaju operacji, w których oprócz komponentu wojskowego uczestniczy zwykle wiele różnych organizacji cywilnych. Większość z tych organizacji ma różne cele, metody i środki, które powinny zapewnić im powodzenie w operacji. Powodzenie operacji wymaga skoordynowanego wysiłku wszystkich organizacji politycznych, wojskowych, humanitarnych, pozarządowych oraz innych organizacji cywilnych. Z doświadczeń wyniesionych z wcześniejszych operacji wynika, że wiele organizacji opiera się próbom integracji swoich działań z komponentem wojskowym oraz innymi organizacjami i agencjami cywilnymi.

Pierwszą kategorią operacji, którą scharakteryzowano w doktrynie sojuszniczej *AJP 3.4 – Military Operations other than War*, jest zapobieganie konfliktom. Obejmuje ono wszelkie działania, z reguły wykonywane zgodnie z artykułem 1 traktatu waszyngtońskiego, w ramach rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych. Zakres tych operacji jest stosunkowo duży, gdyż uwzględnia wszelką aktywność dyplomatyczną aż do prewencyjnego rozwinięcia sił zadaniowych w terenie z zamiarem zapobiegania eskalacji przemocy i przerodzenia sytuacji kryzysowej w otwarty konflikt zbrojny. Zapobieganie konfliktom może obejmować realizację misji wyjaśniających, konsultacje, ostrzeżenia, inspekcje oraz monitorowanie. Istota rozmieszczenia prewencyjnego wyraża się w rozlokowaniu wydzielonych formacji wojskowych posiadających wystarczające zdolności odstraszające, mające przeciwdziałać wybuchowi konfliktu. Środki wojskowe NATO wykorzystywane w ramach zapobiegania konfliktom powinny wspierać działalność polityczną i dyplomatyczną zmierzającą do rozwiązania kryzysu (sytuacji kryzysowej). Do specyficznych misji wojskowych wchodzących w zakres zapobiegania konfliktom zaliczono: rozmieszczenie prewencyjne wojsk, wczesne ostrzeżenie oraz obserwację.

Operacja utrzymania pokoju jest prowadzona tylko za zgodą zainteresowanych stron konfliktu, zgodnie z otrzymanym mandatem. Mandat określa nie tylko zadania, jakie należy wykonać w ramach operacji, ale także jej czas. Do wykonania misji wydzielane są lekko uzbrojone siły pokojowe (*peacekeeping force* – PKF), które stosują przede wszystkim techniki zapewniające utrzy-

manie i promowanie porozumienia między stronami konfliktu. Utrata porozumienia z reguły ogranicza siłom pokojowym swobodę działań oraz ich zdolność do osiągnięcia powodzenia misji. Bezstronność i minimalne użycie przemocy zbrojnej powinno stanowić główną myśl przewodnią tego rodzaju misji. Użycie przemocy zbrojnej powinno mieć miejsce tylko w ramach samoobrony. Wojskowe misje utrzymania pokoju obejmują przede wszystkim obserwację oraz kontrolę zbrojeń.

Operacje wymuszania pokoju, mimo że wymagają użycia sił zbrojnych w większym zakresie niż w wypadku utrzymania pokoju, są jednak zasadniczo różne od typowych działań bojowych na dużą skalę. Należy podkreślić, że ich celem nie jest odniesienie militarnego zwycięstwa. Operacje te prowadzi się w sytuacji, gdy strona lub strony konfliktu nie przestrzegają przyjętych porozumień. Celem użycia sił zbrojnych (lub groźby ich użycia) jest zatem utrzymanie lub przywrócenie pokoju bądź doprowadzenie do porozumienia pomiędzy zantagonizowanymi stronami konfliktu. Siły zbrojne wyznaczone do wymuszania pokoju powinny być zorganizowane, wyposażone, wyszkolone oraz rozwinięte do osiągnięcia określonych im celów działań we wrogim środowisku operacyjnym. Należy bowiem zakładać możliwość nieprzyjaznych zachowań ze strony podmiotów konfliktu²⁸, które nie chcą się podporządkować porozumieniom pokojowym i zachowują wrogo w stosunku do sił pokojowych. Jednakże długoterminowa potrzeba ustanowienia, a następnie budowania pokoju może spowodować, że sposoby wymuszania pokoju będą stosowane w ograniczonym zakresie i w połączeniu z innymi technikami przeznaczonymi do promowania współpracy oraz porozumienia pomiędzy stronami konfliktu. Osiągnięcie powodzenia w operacji wymuszania pokoju wymaga udzielenia dowódcom odpowiednich uprawnień pozwalających na znaczną swobodę w zakresie stosowania takich technik działania, które umożliwią im osiągnięcie celu operacji. Autorzy sojuszniczej doktryny operacji pozawojennych zaznaczyli, że dowódca sił pokojowych ma do dyspozycji różne techniki, które mogą być wykorzystane w tego rodzaju operacjach. Sposoby umożliwiające wymuszanie

²⁸ W zależności od rodzaju konfliktu jego podmiotami mogą być: państwa, frakcje, odłamy.

pokoju mogą być zastosowane tylko w wypadku wyraźnego stawiania oporu przez stronę lub strony konfliktu oraz nieprzestrzegania przyjętych porozumień pokojowych.

Zastosowanie zbyt agresywnych technik może odnieść zupełnie odmienny skutek i zamiast kontynuacji procesu pokojowego doprowadzić do ponownego zaostrzenia konfliktu. Specyficzne misje związane z wymuszaniem pokoju obejmują: interwencję wojskową, operacje przywracania porządku, wymuszanie sankcji, rozdzielenie stron konfliktu oraz wymuszenie przerwania ognia.

Tworzenie pokoju obejmuje działalność dyplomatyczną prowadzoną po zakończeniu konfliktu, ukierunkowaną na ustanowienie przerwania ognia lub doprowadzenie do szybkiego porozumienia. Działania dyplomatyczne mogą zawierać świadczenie dobrych usług, mediacje, koncyliacje, a także wywieranie presji przez organy dyplomatyczne, izolowanie i sankcje. Siły sojusznicze wydzielone do operacji tworzenia pokoju mogą wykonywać zadania związane z rozpoznaniem, zapewnieniem bezpieczeństwa oraz ewentualnym wymuszaniem sankcji.

Budowanie pokoju obejmuje działania, które wspierają polityczne, ekonomiczne, socjalne oraz inne środki i struktury ukierunkowane na wzmocnienie porozumienia w celu rozwiązania konfliktu. Wykorzystanie możliwości komponentu wojskowego służy konsolidacji pokoju, tworzeniu atmosfery porozumienia i współpracy, a także wsparciu ekonomicznej rekonstrukcji państwa. Zaangażowanie komponentu wojskowego w tego typu operacjach będzie dotyczyło odtwarzania miejscowej infrastruktury, zreformowania struktur rządowych lub pomocy w ich budowaniu od podstaw, a także szkoleniu miejscowych sił zbrojnych do realizacji zadań związanych z obroną terytorium kraju.

W ciągu ostatnich lat drastycznie zwiększył się zakres i charakter prowadzonych operacji humanitarnych. Zakłada się, że w przyszłości będą one głównym elementem operacji wsparcia pokoju. W wypadku gdy cywilne organy państwowe odpowiedzialne za sprawne funkcjonowanie państwa nie są zdolne do efektywnego wykonywania swoich obowiązków lub gdy działania tych organów są skierowane przeciwko własnej ludności, wypełnienie zadań wynikających z mandatu może wymagać użycia siły. Zadania posta-

wione siłom zbrojnym oraz sformułowane dla nich reguły użycia siły powinny mieścić się w ramach nakreślonych w udzielonym mandacie. Zakłada się również, że w trakcie operacji prowadzonych przez wydzielone jednostki wojskowe trzeba będzie ze względu na bezpieczeństwo wycofać chwilowo z obszaru działań organizacje międzynarodowe niosące pomoc ludności cywilnej. Czas, na jaki będą wycofane organizacje humanitarne, zależy od terminu osiągnięcia przez siły zbrojne trwałych warunków w tym rejonie operacji (działań).

2.1.2. Samodzielne operacje humanitarne

Operacje (działania) humanitarne prowadzone jako odrębna misja sił zadaniowych obejmują wszelkie przedsięwzięcia związane z niesieniem pomocy społeczeństwu (ludności) w trudnych sytuacjach, zwłaszcza gdy odpowiedzialne w danym państwie władze nie mogą lub nie chcą takiej pomocy udzielić²⁹.

Dużą rolę w przygotowywaniu i realizacji operacji humanitarnych w Sojuszu Północnoatlantyckim odgrywa Wysoki Komitet ds. Planowania Obrony Cywilnej w Sytuacjach Wyjątkowych (*Senior Civil Emergency Planning Committee* – SCEPC). Komitet ten, podlegając bezpośrednio Radzie Północnoatlantyckiej, koordynuje działalność wielu różnych organów planistycznych i komitetów odpowiadających za opracowanie planów narodowych dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa i udzielania społeczeństwu pomocy w sytuacjach wyjątkowych³⁰. Zadaniem planowania NATO w tego rodzaju sytuacjach jest bowiem opracowanie wspólnych planów systematycznego i efektywnego użycia sojuszniczych cywilnych zasobów na szczeblu narodowym³¹. Stałym sesjom komitetu, w którym każde

²⁹ AJP 3.4 (2nd study draft 2000), s. 2–7.

³⁰ Tamże, s. 2–7.

³¹ Wprawdzie planowanie środków zaradczych spoczywa głównie na poszczególnych państwach, a cywilne zasoby pozostają pod kontrolą narodową, to jednak uznano, że plany 19 krajów staną się bardziej skuteczne, jeśli będą skoordynowane i podporządkowane jednemu celowi. Powołano zatem dziewięć technicznych zarządów planowania działań w sytuacjach wyjątkowych, które podlegają Wysokiemu Komitetowi Pla-

państwo jest reprezentowane przez przedstawiciela delegacji krajowej przy NATO, przewodniczy dyrektor planowania cywilnego w sytuacjach wyjątkowych³².

Działalność komitetu jest wspierana przez Departament Infrastruktury, Logistyki i Planowania Działań Cywilnych w Sytuacjach Wyjątkowych, podlegający zastępcy sekretarza generalnego. Departament ten składa się z trzech zarządów: infrastruktury, logistyki oraz planowania cywilnego w sytuacjach wyjątkowych.

W doktrynie sojuszniczej wyszczególniono trzy podstawowe kategorie operacji humanitarnych: pomoc poszkodowanym w wyniku klęsk żywiołowych, pomoc wygnańcom i wysiedleńcom oraz pomoc humanitarna. Autorzy doktryny zwrócili także uwagę na konieczność wyjątkowo rozważnego działania sił sojuszniczych w operacjach humanitarnych. Szczególnie dotyczy to konfliktów, w których jedna ze stron może celowo przeszkadzać w dostarczaniu zaopatrzenia dla ludności strony przeciwnej, zapewniającego jej zachowanie podstawowych praw człowieka.

2.1.3. Operacje poszukiwawczo-ratownicze

Misje poszukiwawczo-ratownicze obejmują użycie samolotów, śmigłowców i innych pojazdów, specjalistycznych zespołów ratowniczych oraz odpowiedniego wyposażenia do poszukiwania i ratowania personelu w środowisku morskim oraz na lądzie. Większość państw, jako sygnatariusze konwencji z 1947 roku z Chicago dotyczącej międzynarodowego lotnictwa cywilnego oraz konwencji dotyczącej poszukiwania i ratownictwa morskiego z 1979 roku, zgodziła się na dostosowanie swojej narodowej polityki, procedur oraz minimalnych standardów w zakresie poszukiwania i ratownictwa. Odpowiedzialność za operacyjne aspekty poszukiwania i ratownictwa ponoszą poszczególne państwa w ściśle określonych rejonach geograficznych lub kilku obszarach, zwanych obszarami poszukiwania i ratownictwa (*Search and Rescue Regions – SRR*), w których

nowania ds. Obrony Cywilnej w Sytuacjach Wyjątkowych. (*NATO Vademecum*, wyd. cyt., s. 185).

³² Tamże, s. 186.

wszelkie działania są kierowane przez centra koordynacji ratownictwa (*Rescue Co-ordination Centre – RCC*). W czasie pokoju procedury poszukiwawczo-ratownicze i utrzymanie odpowiedniej infrastruktury pozostają w gestii narodowej. W czasie konfliktu lub wykonywania specyficznych operacji przez NATO funkcjonująca dotychczas organizacja poszukiwania i ratownictwa będzie nadal wykorzystywana do realizacji tego typu misji. Należy jednak podkreślić, że dowódcy NATO są również odpowiedzialni za planowanie i realizację misji poszukiwawczo-ratowniczych lokalnej SAR³³ dla potrzeb podległych im sił. Takie misje będą realizowane wraz z lokalnym centrum koordynacji ratownictwa zgodnie z wytycznymi i wskazówkami zawartymi w doktrynie *ATP-10*. Narodowe procedury poszukiwania i ratownictwa powinny uwzględniać takie czynniki, jak: pogoda, teren, zasięg samolotów i śmigłowców przeznaczonych do poszukiwania i ratownictwa, długotrwałość ich przebywania w powietrzu, zagrożenie dla własnych sił, ustalone procedury narodowe i infrastruktura znajdująca się w obszarze, w którym będzie prowadzona operacja poszukiwania i ratownictwa.

2.2. OPERACJE POZAWOJENNE NIEWYMAGAJĄCE AKCEPTACJI NATO

W doktrynie NATO poświęconej operacjom pozawojennym uwzględniono również operacje, które nie są jeszcze usankcjonowane przez Sojusz. W zasadzie trudno obecnie stwierdzić, czy w ogóle operacje te będą wykonywane w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wymieniając poszczególne ich rodzaje, przyjęto, że mogą być one przygotowywane i prowadzone samodzielnie przez państwa, we współdziałaniu z innym państwem (w układzie bilateralnym) lub jako wielonarodowe. A zatem operacje pozawojenne będą również wykonywane w ramach uzgodnień narodowych, dwustronnych i wielostronnych. Obejmują one:

- działania przeciwpartyzanckie,
- zwalczanie terroryzmu,

³³ SAR – search and rescue – służba poszukiwawczo-ratownicza.

- operacje ewakuacyjne,
- pomoc wojskową lub wojskowe wsparcie władz cywilnych,
- wymuszanie sankcji,
- działania przeciwnarkotykowe³⁴.

Działania partyzanckie mogą przybrać wiele form, lecz zwykle obejmują serię wrogich akcji podjętych przeciwko oficjalnemu rządowi danego państwa. W sytuacjach szczególnych działania te mogą się przerodzić w otwartą wojnę z rządem. Operacje przeciwpartyzanckie mogą być prowadzone, w wypadku gdy działania ugrupowań nieregularnych (partyzanckich) zagrażają stabilności zaprzyjaźnionego państwa. Jeśli tego typu operacja jest postrzegana jako obrona legalnego rządu danego państwa, to użycie sił zbrojnych może mieć zakres bardzo zbliżony do operacji wymuszania pokoju. Użycie sił zbrojnych w tego rodzaju działaniach związane jest ze sprawowaniem funkcji doradczych. Dotyczą one organizowania, planowania, wyszkolenia oraz wykonywania misji mających na celu zwalczanie ugrupowań partyzanckich, dezorganizujących porządek wewnętrzny w państwie, które wystąpiło z prośbą o udzielenie pomocy. Ogólna strategia działań przeciwpartyzanckich zakłada izolowanie grupy przywódców od reszty społeczeństwa oraz pomoc państwu w rozwijaniu jego elementów obrony wewnętrznej, a także opracowaniu ogólnej strategii rozwoju.

Międzynarodowy terroryzm jest postrzegany w środowisku Sojuszu Północnoatlantyckiego jako jeden z głównych rodzajów zagrożeń, które mogą naruszyć system bezpieczeństwa NATO, dlatego w doktrynie sojuszniczej uwzględniono możliwość użycia sił zbrojnych w walce z terroryzmem.

W dokumencie tym terroryzm zdefiniowano jako bezprawne użycie siły lub przemocy bądź zagrożenie ich użyciem przeciwko ludności lub własności (dobrom materialnym) w celu zastraszenia rządów i społeczeństw, a także osiągania celów politycznych, religijnych lub ideologicznych³⁵. Złożona natura terroryzmu powoduje konieczność wykonania przez siły zbrojne wielu przedsięwzięć wchodzących w zakres operacji określonej jako **zwalczanie terroryzmu**. Działania te mogą mieć charakter defensywny i wów-

³⁴ AJP 3.4 (2nd study draft), s. 2–8.

³⁵ Por. AJP 3.4 (1st study draft), s. 2–6.

czas są ukierunkowane na zmniejszenie podatności na ataki terrorystyczne. Defensywne działania, które nazwano antyterrorystycznymi, mogą obejmować: szkolenie, dostarczanie niezbędnego wyposażenia do wykrywania i rozbrajania bomb, uwalniania zakładników i zwiększenia fizycznego bezpieczeństwa środków. Ofensywne działania w ramach walki z terroryzmem ukierunkowane są na zapobieganie aktom terroryzmu, działania uprzedzające, odwetowe oraz ratownicze.

Zapisy dotyczące zwalczania terroryzmu ujęto w doktrynie jeszcze przed atakiem terrorystycznym na Stany Zjednoczone. Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że operacje zwalczania terroryzmu, pierwotnie klasyfikowane jako operacje niewymagające akceptacji Sojuszu, w najbliższym czasie mogą się stać odrębną kategorią. Można przypuszczać, że ze względu na rosnące zagrożenie światowym terroryzmem oraz wagę, jaką państwa demokratyczne przywiązują do zapewnienia bezpieczeństwa, będą one traktowane priorytetowo. Pierwszym symptomem potwierdzającym słuszność tego założenia były wydarzenia, jakie miały miejsce po atakach terrorystycznych z 11 września 2001 roku w Stanach Zjednoczonych. Warto tu przypomnieć szybko przygotowaną przez Amerykańskie Dowództwo Centralne operację „Enduring Freedom” w Afganistanie, gdzie po raz pierwszy na tak dużą skalę przeprowadzono kampanię skierowaną przeciwko ugrupowaniom terrorystycznym i reżimowi wspierającemu ich działalność. Także Sojusz Północnoatlantycki po raz pierwszy odwołał się do postanowień artykułu 5 traktatu waszyngtońskiego po ataku terrorystów na Stany Zjednoczone.

W doktrynie NATO operacje ewakuacyjne (*Non-combatant Evacuation Operations* – NEO) zdefiniowano jako operacje wojskowe, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa ewakuacji wyznaczonego personelu niewojskowego z terytorium obcego państwa. Z reguły komponent wojskowy wyznaczony do wykonania tej specyficznej misji powinien mieć bardzo dobre możliwości zapewnienia bezpieczeństwa, przyjęcia i kontroli, przemieszczania oraz udzielenia niezbędnej pomocy medycznej wszystkim ewakuowanym cywilom oraz nieuzbrojonemu personelowi wojskowemu, który również będzie opuszczał terytorium obcego państwa. Planowanie operacji ewakuacyjnej powinno być przeprowadzone

w stosunku do najgorszego scenariusza wydarzeń. Ze względu na środowisko, w jakim może być prowadzona ewakuacja, wyróżnia się dwie kategorie operacji ewakuacyjnych. Zgodnie z sojuszniczą doktryną operacji pozawojennych operacje ewakuacyjne mogą być prowadzone w środowisku sprzyjającym lub wrogim³⁶.

W sprzyjającym środowisku operacyjnym miejscowy rząd gwarantuje możliwość wejścia ograniczonego komponentu wojskowego, niezbędnego do przeprowadzenia ewakuacji cywilów i nieuzbrojonego personelu wojskowego. Mając gwarancje ze strony państwa gospodarza, można przyjąć, że zapewni on bezpieczeństwo zarówno ewakuowanym, jak i działającemu na ich terenie komponentowi wojskowemu (wielkość tego komponentu wojskowego może być ograniczona do personelu łączności oraz logistycznego). W takim środowisku nie przewiduje się żadnej wrogiej działalności skierowanej przeciwko siłom zadaniowym wykonującym operację ewakuacyjną, dlatego też w rejonie działań powinna się znaleźć jedynie ograniczona liczba jednostek bojowych. Mimo to minimalne siły osłonowe powinny być zaangażowane w operację ewakuacyjną. Chociaż mogą być wcześniej autoryzowane (prowadzone za zgodą państwa gospodarza), to w razie upadku miejscowego rządu operacje ewakuacyjne będą realizowane raczej w środowisku wrogim niż w sprzyjającym. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak możliwości miejscowego rządu do zapewnienia wymaganego bezpieczeństwa siłom zadaniowym i ewakuacyjnym.

We wrogim środowisku lokalny rząd może nie wyrazić zgody na wprowadzenie wojsk do rejonu operacji i wykonanie ewakuacji. Należy założyć również sytuację, w której lokalny rząd nie może zapewnić bezpieczeństwa w granicach jego terytorium. Z dużym prawdopodobieństwem można wówczas przyjąć, że miejscowe siły podejmą próby mające na celu zakłócenie lub uniemożliwienie sprawnego wykonania operacji ewakuacyjnej. Skala operacji ewakuacyjnej może być różna; może się nawet okazać konieczne przygotowanie wielonarodowej operacji połączonej, w którą będą zaangażowane odpowiednie jednostki bojowe oraz jednostki wsparcia. Komponent wojskowy musi być zatem przygotowany do wykonania szerokiego zakresu doraźnych operacji. Dowódca może wy-

³⁶ *AJP 3.4* (2nd study draft), s. 2–9.

znaczyć do rozwinięcia znaczny element osłonowy wchodzący w skład sił ewakuacyjnych lub rozmieścić go wraz z siłami ewakuacyjnymi lub na pozycjach wyjściowych (wyczekiwanie). Oprócz standardowych funkcji związanych z ewakuacją personelu, takich jak: załadunek, transport, zabezpieczenie medyczne oraz niezbędne usługi, komponent wojskowy może być zobligowany do zbrojnego wkroczenia do rejonu działań, zorganizowania obrony obiektów niezbędnych do sprawnego przeprowadzenia operacji, eskortowania konwojów, uczestniczenia w operacjach poszukiwawczo-ratowniczych oraz osłony ewakuowanych.

Wojskowe działania wspierające władze cywilne mogą być realizowane w sytuacjach nadzwyczajnych, będących wynikiem klęsk żywiołowych (trzęsienia ziemi, powódzie, pożary lasów itp.) lub świadomej działalności człowieka wyrażającej się w atakach terrorystycznych, wywoływaniu skażenia promieniotwórczego lub powodowaniu poważnych przerw w dostawach energii elektrycznej. Do zasadniczych zadań w ramach tych operacji zaliczono:

- zapewnienie transportu lądowego, powietrznego i morskiego,
- zorganizowanie systemu łączności,
- pomoc w odbudowie infrastruktury użyteczności publicznej,
- pomoc w zakresie ochrony przeciwpożarowej,
- wspieranie w zakresie zdobywania informacji i planowania akcji ratowniczych,
- koordynowanie wysiłku w zakresie niesienia pomocy, podziału żywności, pomocy medycznej, organizacji systemu wymiany informacji o ofiarach klęsk żywiołowych,
- zapewnienie wsparcia logistycznego,
- wsparcie w zakresie opieki medycznej,
- określanie potrzeb i dostarczanie żywności, organizacja jej transportu oraz ochrony,
- pomoc rządów w wypadkach zagrożenia lub wystąpienia skażeń, lub uwolnienia niebezpiecznych materiałów,
- pomoc w odtwarzaniu zdolności narodowych systemów energetycznych³⁷.

³⁷ *AJP 3.4* (1st study draft), s. 4–15.

Wymuszanie sankcji stosowane jest zwykle w wypadku nałożenia embarga w stosunku do określonego państwa lub obszaru. Wymuszanie sankcji może obejmować egzekwowanie stref wyłączonych, a także zapewnienie swobody nawigacji i wykorzystania przestrzeni powietrznej – w wypadku negowania prawa międzynarodowego w tym zakresie przez stronę konfliktu lub państwo. Organizacje międzynarodowe uprawnione do wprowadzania sankcji mogą ustanawiać je w ściśle określonym rejonie geograficznym³⁸. Strefy wyłączone są środkiem umożliwiającym doprowadzenie do zaprzestania wszelkiej niezgodnej z prawem działalności przez stronę nierespektującą porozumienia. Strefy te mogą być ustanowione na lądzie, morzu i w powietrzu. Strefa w powietrznym wymiarze nosi nazwę „strefy zakazu lotów” (*no-fly zone*).

³⁸ Prawo to posiada Organizacja Narodów Zjednoczonych oraz organizacje regionalne.

3. PLANOWANIE OPERACJI POZAWOJENNYCH

3.1. WPROWADZENIE

Autorzy doktryny sojuszniczej wyraźnie podkreślają, że plany operacji pozawojennych są przygotowywane w podobny sposób jak plany typowych działań bojowych na dużą skalę. Tak jak w tych klasycznych z wojskowego punktu widzenia operacjach, tak i w planowaniu działań pozawojennych analiza zadania i proces oceny sytuacji są kluczowymi jej elementami. Szczególnego znaczenia w operacjach o charakterze innym niż wojna nabiera wnikliwa, systematyczna ocena prawdopodobnego zagrożenia sił zbrojnych NATO. Zagrożenia te mogą być unikalne lub mieć postać asymetryczną³⁹

³⁹ Terminy: „asymetria”, „asymetryczność”, „przeciwsymetria”, „działania asymetryczne”, „opcje asymetryczne”, pojawiają się na łamach wydawnictw wojskowych przede wszystkim w kontekście rozważań nad nowymi zagrożeniami. Sądząc po różnych zastosowaniach tego określenia, przez asymetrię rozumie się między innymi: nieuczciwą walkę, uderzenie w słaby punkt, walkę informacyjną, walkę w sferze opinii publicznej oraz groźbę lub wykorzystanie broni masowego rażenia. Daje się zatem zauważyć, co podkreślili P. Gawliczek i J. Pawłowski, że istnieją duże rozbieżności interpretacyjne definicji asymetrii w odniesieniu do środowiska bezpieczeństwa. „Asymetria” i „asymetryczność” są pojęciami określającymi różnorodne formy dysproporcji, zróżnicowania i dysharmonii, które w sposób naturalny lub zamierzony występują w otoczeniu przeciwstawnych sobie rzeczywistości. Dotyczą one zarówno sfery materialnej, to jest gospodarczej, ekonomicznej, naukowej, technicznej, informacyjnej i militarnej, jak i sfery duchowej – obejmującej aspekty kulturowe, religijne, etyczne i inne. Wzajemna symetria czynników opisujących wielowymiarowy układ porównywanych z sobą zależności minimalizuje, w określonym przedziale ufności, możliwość generowania zagrożeń oraz stabilizuje względnie trwałą równowagę ich zmian. Zagrożenia asymetryczne stwarza najczęściej strona, która dążąc do konfrontacji, nie jest zdolna przeciwstawić się przeciwnikowi w sposób symetryczny, z użyciem tych samych lub podobnych środków walki. (P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia asymetryczne*, AON, Warszawa 2003, s. 11).

w stosunku do prowadzonych operacji sojuszniczych. Z tego też względu należy położyć nacisk na element rozpoznania w składzie sił, które w pierwszej kolejności będą rozwijane w obszarze przyszłej operacji. Mimo że w większości operacji zaliczanych do pozawojennych działania typowo bojowe są mało prawdopodobne, to dowódcy powinni przewidywać posiadanie sił zdolnych do podjęcia walki. Dysponując nimi, mogą bowiem bardzo szybko przejść od realizacji zadań o charakterze niebojowym do typowo bojowych. Planowanie operacji pozawojennych w środowisku międzynarodowym stanowi wielkie wyzwanie dla dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych oraz jego sztabu. Sztab ten, na co zwraca się uwagę w doktrynie sojuszniczej, musi zgodnie z ogólnymi założeniami strategii sojuszniczej NATO, celami oraz pożądanym stanem końcowym opracować logiczny plan kampanii zapewniający jak najlepsze wykorzystanie dostępnych środków. Proces planowania jest prowadzony na szczeblu strategicznym Sojuszu Północnoatlantyckiego, w narodowych organach dowodzenia państw zgłaszających akces do udziału w operacji oraz w wyznaczonym dowództwie połączonych sił zadaniowych. Planowanie kampanii jest podstawowym środkiem, dzięki któremu dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych może podjąć próbę osiągnięcia jedności wysiłku, co pozwoli na ścisłe współdziałanie dowódców narodowych i dowódców poszczególnych komponentów.

3.2. CZYNNIKI POLITYCZNE I WOJSKOWE NA POZIOMIE STRATEGICZNYM

W operacjach pozawojennych decydującą rolę odgrywają organy polityczne. W tego typu operacjach, obejmujących reagowanie na wszelkie pośrednie zagrożenia państw członkowskich Sojuszu, siły zbrojne NATO będą dążyły do uzupełnienia lub wzmocnienia wysiłków politycznych.

Siły zbrojne mogą być użyte w celu zademonstrowania woli Sojuszu do rozwiązania sytuacji kryzysowej oraz gotowości do podjęcia kolektywnych działań militarnych, zmierzających do utrzymania swobody funkcjonowania linii komunikacyjnych. Reakcja zbrojna

Sojuszu Północnoatlantyckiego może mieć na celu także niedopuszczenie do rozprzestrzeniania się konfliktu zbrojnego na terytorium państw członkowskich oraz odstraszenie potencjalnych agresorów przed użyciem przemocy zbrojnej w stosunku do sił zbrojnych.

W doktrynie sojuszniczej przyjęto, że nie ma standardowych czy też typowych operacji pozawojennych. Każda z nich, z czym należy się zgodzić, ma charakterystyczne uwarunkowania polityczne, dyplomatyczne, geograficzne, ekonomiczne oraz wojskowe. Wszystkie tego rodzaju operacje prowadzone przez NATO wspierają osiąganie celów strategicznych i politycznych oraz implementację postanowień dyplomatycznych. Siły zbrojne NATO mogą więc prowadzić operacje wojskowe, których celem będzie wsparcie wysiłków dyplomatycznych na rzecz ustanowienia pokoju i porządku przed wybuchem konfliktu, w czasie trwania konfliktu i po jego zakończeniu. Mogą one zatem obejmować wysiłki związane z utrzymaniem, wymuszaniem bądź budowaniem pokoju.

Autorzy doktryny sojuszniczej zwrócili uwagę na to, jak ważnym przedsięwzięciem procesu planowania jest określenie *w o j s k o - w y c h c e l ó w s t r a t e g i c z n y c h* operacji pozawojennych. Sojusznicze planowanie operacji połączonych jest etapowym procesem wykonywanym jednocześnie na szczeblach strategicznym, operacyjnym i taktycznym. Na poziomie strategicznym planowanie obejmuje sprecyzowanie strategicznych celów wojskowych i zadań w kierowanych przez NATO operacjach pozawojennych oraz określenie sił i zasobów potrzebnych do wykonania tych zadań. Z kolei na poziomie operacyjnym planowanie łączy taktyczne użycie komponentu wojskowego NATO z celami strategicznymi operacji. Istota planowania na szczeblu taktycznym wyraża się natomiast w określeniu taktyki dla konkretnych jednostek.

Kolejnym elementem znajdującym odzwierciedlenie w procesie planowania jest określenie *s t a n u k o ń c o w e g o (end state)* lub inaczej strategii wyjściowej⁴⁰. Pojęcie to odnosi się do nakreśle-

⁴⁰ Stan końcowy jest charakteryzowany jako kompleks warunków politycznych i militarnych, których osiągnięcie oznacza, że zadanie zostało wykonane. Warunki powinny być sformułowane dość ogólnie, by nie ograniczać dowódcy sposobu wykonania zadania. Zazwyczaj jednak –

nia warunków, jakie są konieczne do rozwiązania kryzysu i przejścia od typowo bojowych form użycia komponentu wojskowego Sojuszu Północnoatlantyckiego do zastosowania innych. Pożądany stan końcowy powinien być wyraźnie określony i scharakteryzowany przez Radę Północnoatlantycką i Komitet Planowania Obronnego, zanim jeszcze siły zbrojne NATO zostaną zaangażowane w operację o charakterze innym niż wojna. Stan końcowy odzwierciedla warunki umożliwiające osiągnięcie celów strategicznych.

W doktrynie sojuszniczej zapisano także, że w planie operacji może być określony tylko wstępny stan końcowy, charakteryzujący wyłącznie warunki militarne. Takie podejście jest racjonalne, w wypadku gdy komponent wojskowy jest podstawowym środkiem zapewniającym osiągnięcie celu strategicznego w wyznaczonym terminie. Stan końcowy może być również określony w szerszym znaczeniu, obejmującym powrót do stanu pokoju i stabilności. Wówczas należy sprecyzować, jakie wymogi o charakterze dyplomatycznym, ekonomicznym, informacyjnym oraz wojskowym muszą być spełnione, by możliwe było osiągnięcie określonego na wstępie celu operacji. Stan końcowy w wymiarze wojskowym odzwierciedla, co dowódcy wojskowi powinni osiągnąć w wyniku planowanych kampanii.

Istotnym czynnikiem na poziomie strategicznym jest przekazanie uprawnień (*transfer of authority* – TOA). Udział sił zbrojnych NATO w operacji o charakterze innym niż wojna musi być zaakceptowany przez Radę Północnoatlantycką. W doktrynie sojuszniczej ustalono, że dowódca sił sojuszniczych będzie miał w zasadzie uprawnienia na poziomie kontroli operacyjnej (*operational control* – OPCON) w stosunku do wszystkich kontyngentów wojskowych wydzielonych do przeprowadzenia operacji pozawojennej. Terminowe przekazanie dowódcy sojuszniczemu uprawnień do do-

ze względu na ogólność formułowania pożądanego stanu końcowego – stwierdzenie, czy został już osiągnięty, może stwarzać pewne problemy.

Cele precyzują, co dowódca chce osiągnąć przez oddziaływanie na środki ciężkości, czyli dokładnie określają oczekiwane rezultaty. Na przykład celem operacyjnym może być zniszczenie lub zneutralizowanie środka ciężkości strony przeciwnej. Cele nie powinny być jedynie powtórzeniem stanu końcowego. (J. Kręcikij, *Współczesne kierowanie wojskami. Proces dowodzenia*, AON, Warszawa 2002, s. 20).

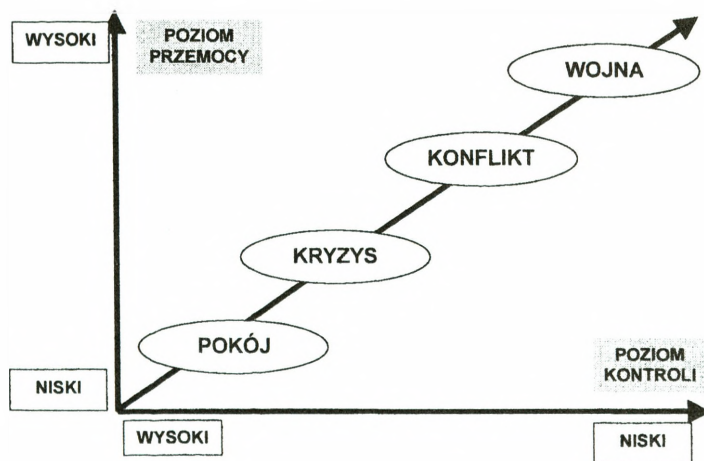
wodzenia kontyngentami narodowymi może znacznie ułatwić rozwinięcie sił zadaniowych. Warunki przekazania tych uprawnień są różne w zależności od rodzaju sił zbrojnych i powinny odpowiadać roli, lokalizacji oraz znaczeniu zadań, jakie mają do wykonania w operacji. W doktrynie sojuszniczej porównano warunki przekazania uprawnień dla wojsk lądowych, sił powietrznych oraz marynarki wojennej. Założono, że przekazanie uprawnień dowódcy sojuszniczemu w wypadku wojsk lądowych będzie uzależnione od czasu potrzebnego na przygotowanie i wyposażenie kontyngentu oraz osiągnięcie gotowości bojowej po przybyciu do rejonu operacji połączonej. Dowódca sił sojuszniczych będzie mógł przejąć dowodzenie nad narodowym kontyngentem wojsk lądowych dopiero po osiągnięciu przez niego gotowości bojowej w rejonie prowadzenia przyszłych działań. W wypadku marynarki wojennej odbywa się to bezpośrednio po przybyciu jednostki do rejonu operacji. Z kolei siły powietrzne inicjują proces przekazania uprawnień, gdy jednostka lotnicza osiągnie gotowość na wyznaczonym jej lotnisku.

Dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych powinni zapewnić, aby wojskowy zespół prawników lub prawnik cywilny wspierający ich działania dysponowali wystarczającymi środkami, pozwalającymi im reagować na różne międzynarodowe, operacyjne i prawne problemy występujące w trakcie operacji pozawojennych. Personel prawniczy może być włączony do zespołu prawników pracujących w grupie dowódcy. W miarę możliwości powinno to nastąpić jak najszybciej, gdyż mogą oni wyjaśniać szczególne ustalenia prawne obowiązujące w ich kraju. Niedopuszczalne jest bowiem, aby wykonanie misji (zadań) przez wielonarodowe połączone siły zadaniowe wiązało się z łamaniem norm prawnych obowiązujących w państwie pełniącym funkcję gospodarza. Niezgodne z prawem postępowanie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych może wpłynąć niekorzystnie na opinie o prowadzonej operacji, a w rezultacie doprowadzić do utraty poparcia społeczności międzynarodowej i opinii publicznej państw udzielających do operacji komponenty narodowe.

Ważnym czynnikiem wpływającym na planowanie są cele Sojuszu Północnoatlantyckiego. Podstawę planowania obronnego NATO stanowi aktualna koncepcja strategiczna. Wskazuje ona szeroki zakres celów oraz środków, które powinny

umożliwić ich osiągnięcie. Szczegółowe wytyczne zostają określone na spotkaniu ministrów obrony. Spotkania te odbywają się co dwa lata i dotyczą planowania rozwoju sił zbrojnych i ich możliwości operacyjnych – zarówno w zbiorowej obronie, jak i operacjach pozawojennych.

Reguły podjęcia i prowadzenia walki (ROE) są zdefiniowane jako dyrektywy stosowane przez organy wojskowe, określające okoliczności oraz ograniczenia, w jakich siły zbrojne mogą rozpocząć lub kontynuować działania bojowe w stosunku do sił przeciwnika. W operacjach pozawojennych przeciwnikiem mogą być między innymi jednostki wojskowe państwa nieprzestrzegającego porozumień pokojowych. Reguły użycia siły precyzują stopień i sposób zastosowania sił zbrojnych (rys. 2).

Rys. 2. Poziom kontroli nad siłami zbrojnymi wynikający z reguł podjęcia i prowadzenia walki

Właściwie sformułowane reguły użycia siły gwarantują, że użycie komponentu wojskowego jest w pełni kontrolowane. W doktrynie sojuszniczej założono, że operacje, w których będą brały udział siły zbrojne NATO, muszą być legalne. Legalność wymaga zatem, aby zastosowanie sił zbrojnych Sojuszu było oparte na zasadach prawa

międzynarodowego oraz jasno określonych politycznych i wojskowych wytycznych. Reguły użycia siły są dostosowane do sytuacji, a więc są różne w czasie pokoju, kryzysu i konfliktu zbrojnego.

W operacjach pozawojennych reguły podjęcia i prowadzenia walki są bardziej restrykcyjne i w większym stopniu stymulowane przez czynniki polityczne, niż ROE określone dla typowych działań bojowych na dużą skalę. Nie podważają jednak, co podkreśla się we wszystkich dokumentach NATO i doktrynach narodowych, prawa do obrony własnej. Reguły użycia siły powinny być przedmiotem stałej analizy i oceny, a w sytuacjach tego wymagających stosownie uaktualniane. Takie podejście ma na celu zapewnienie, że życie i zdrowie zaangażowanego w operacje pozawojenne personelu wojskowego NATO nie jest niepotrzebnie narażane.

Efektywne zabezpieczenie logistyczne jest jednym z podstawowych czynników gwarantujących powodzenie w każdej kampanii i dlatego musi być integralnym elementem planowania operacji. Logistyka NATO obejmuje planowanie i wykonanie przebazowania oraz zasilanie sił. W jej zakres wchodzi między innymi takie dziedziny, jak transport i usługi medyczne. Ważnym elementem wysiłku logistycznego są też działania związane z kontraktowaniem oraz wykorzystaniem i inżynieryjnym zabezpieczeniem infrastruktury. Narodowe i sojusznicze organy dowodzenia ponoszą wspólnie odpowiedzialność za logistyczne zabezpieczenie międzynarodowych operacji wojskowych NATO. Państwa wydzielające siły są zobowiązane do zaopatrywania własnych kontyngentów w potrzebne środki. Dowódcy NATO natomiast zapewniają, że struktury sił logistycznych mają możliwości wsparcia operacji oraz koordynują wsparcie między zaangażowanymi krajami i państwem gospodarczym.

Personel logistyczny musi znać wszystkie prawne ustalenia i polityczne ograniczenia zaangażowania NATO w operacjach pozawojennych. Dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych powinien być alarmowany (powiadamiany) o wszelkich narażających problemach, trudnych warunkach w obszarze operacji oraz politycznej naturze takich operacji pozawojennych, jak niesienie pomocy poszkodowanym w wyniku klęsk żywiołowych oraz operacje pomocy humanitarnej. Oficerowie planujący zabezpieczenie logistyczne powinni analizować ekonomiczne możliwości państwa

gospodarza w aspekcie wykorzystania ich do wsparcia wymaganego przez siły NATO. Jednostki logistyczne, podobnie jak inne jednostki, powinny być przygotowane do samoobrony, szczególnie gdy są rozwinięte w oddaleniu od pozostałych sił lub rozwijane jako pierwsze w obszarze operacji. Wczesna analiza misji musi również uwzględniać potrzeby w zakresie transportu. Szczegółowej ocenie powinny być poddane lotniska i porty morskie.

Istotnym problemem wymagającym rozwiązania w procesie planowania jest ciągła zdolność do działań w czasie operacji. Zdolność ta wyraża się w sprawności do kontynuowania operacji pozawojennej w czasie określonym w dyrektywie autoryzującej, wydanej przez Radę Północnoatlantycką, oraz mandacie udzielonym przez organizację międzynarodową, która wystąpiła z prośbą o pomoc ze strony sił zbrojnych Sojuszu. W dużej mierze zdolność ta zależy od możliwości każdego państwa wydzielającego kontyngenty wojskowe, które w ustalonym przez siebie czasie powinny zluźować działające jednostki i na ich miejsce wprowadzić kolejne. Czas trwania misji bojowej jednostek wojskowych wynosi zwykle od sześciu miesięcy do jednego roku. W doktrynie założono, że państwa powinny być w stanie utrzymać swój wkład do sił zadaniowych co najmniej na tym samym poziomie przez cały czas trwania operacji. Przyjęto również, że kraje mające większe możliwości w tym zakresie powinny utrzymywać dodatkowe siły, które mogłyby ewentualnie wzmocnić formacje wojskowe innego państwa. W ten sposób, zdaniem autorów doktryny, można uniknąć groźby przerwania operacji z powodu braku sił wystarczających do jej kontynuowania. Jest to szczególnie ważne w późniejszych fazach operacji, kiedy jest coraz trudniej znaleźć odpowiednie jednostki mogące zluźować działające do tego czasu siły. Stąd też wynika potrzeba uwzględnienia w procesie planowania wydzielenia odwodów, które mogłyby być użyte w tego typu sytuacjach.

3.3. CZYNNIKI PLANOWANIA NA POZIOMIE OPERACYJNYM

3.3.1. Ogólne ustalenia w zakresie dowodzenia i kontroli

W doktrynie sojuszniczej zwrócono uwagę na relacje zachodzące między celami politycznymi, celami wojskowymi oraz pożądanym stanem końcowym w aspekcie militarnym. Stosownie zauważono, że cele polityczne, na których są oparte cele wojskowe, niekoniecznie będą określać stan końcowy, do jakiego powinno doprowadzić użycie komponentu wojskowego (wielonarodowych połączonych sił zadaniowych). Dowódcy sił sojuszniczych powinni jednak przetransponować wytyczne polityczne udzielone im przez Radę Północnoatlantycką oraz wskazówki przekazane przez odpowiedzialnego dowódcę na szczeblu strategicznym do wykonania konkretnej misji. Dowódcy strategiczni NATO po konsultacjach z dowódcami sojuszniczymi na poziomie operacyjnym powinni dokładnie wyjaśnić organom politycznym wpływ podjętych przez nie decyzji na możliwości sił zbrojnych oraz prawdopodobne zagrożenia. Dzięki temu można uniknąć ewentualnych pomyłek wynikających z posługiwania się różną terminologią.

Połączone planowanie na szczeblu operacyjnym, zdaniem autorów doktryny sojuszniczej, łączy taktyczne użycie sił zbrojnych z celami nakreślonymi przez dowódcę na szczeblu strategicznym. W wypadku prowadzenia złożonych operacji pozawojennych, w które zaangażowanych jest zwykle wiele różnych agencji i organizacji cywilnych, sprecyzowanie celu strategicznego może wymagać współpracy nawet kilku międzynarodowych organów politycznych, zarówno na szczeblu strategicznym, jak i operacyjnym.

W tego rodzaju operacjach dowódca połączonych sił zadaniowych może współpracować ze specjalnym przedstawicielem sekretarza generalnego ONZ (UNSRSG⁴¹) lub szefem misji Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (CHoM⁴²) lub być pod ich politycznym nadzorem w rejonie operacji. Na tym szczeblu działań

⁴¹ UNSRSG – *United Nations Special Representative of the Secretary General*.

⁴² CHoM – *Chief of Mission*.

ność sił zbrojnych oparta jest na sztuce operacyjnej, a więc na samym ich użyciu zapewniającym osiągnięcie celów strategicznych lub operacyjnych poprzez planowanie, organizowanie, integrowanie oraz wykonanie kampanii lub jej głównych operacji.

Stan końcowy na poziomie operacyjnym jest podstawowym czynnikiem planowania operacji innych niż wojna (pozawojennych). Dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych określa najlepszy sposób przygotowania kampanii. Sposób ten, będący kombinacją równoległych i pojedynczych operacji, powinien umożliwić osiągnięcie stanu końcowego w jak najkrótszym czasie, przy jak najmniejszych stratach własnych. Dowódcy rozważają wszystkie czynniki determinujące sposób wykonania misji, w tym: warunki geograficzne, obszar działań, dostępny strategiczny transport powietrzny, zmiany w strukturze dowodzenia, zmiany w zabezpieczeniu logistycznym, wzmocnienie możliwości bojowych potencjalnego przeciwnika oraz opinię publiczną. W walce lub w potencjalnych sytuacjach bojowych dowódcy powinni dokładnie określić warunki, które mogą zapewnić zarówno powodzenie w głównych operacjach, jak i osiągnięcie przewidywanego stanu końcowego.

Synergiczność wielonarodowych połączonych sił zadaniowych zależy w dużym stopniu od zrozumienia sytuacji operacyjnej. Dowódcy tych sił integrują i synchronizują operację w taki sposób, aby zastosować możliwości sił zbrojnych w różnych wymiarach.

W doktrynie sojuszniczej przyjęto, że większość operacji pozawojennych będzie się rozpoczynała nagle i trwała relatywnie krótko w porównaniu z innymi działaniami z zastosowaniem sił zbrojnych. Z drugiej jednak strony wymienia się kilka operacji innych niż wojna, które mogą trwać przez bardzo długi okres. Przykładem jest misja Organizacji Narodów Zjednoczonych na Synaju, rozpoczęta w 1948 roku.

Autorzy doktryny przytaczają także przykłady operacji prowadzonych na kontynencie europejskim. Do tego rodzaju operacji zakwalifikowano „Deliberate Force”, która odegrała wyjątkową rolę w procesie wymuszania pokoju w Bośni i Hercegowinie. Pod koniec 1995 roku NATO zostało zobligowane do wprowadzenia militarnych aspektów porozumienia pokojowego i kierowania wielonarodowymi

siłami pokojowymi (*Implementation Force* – IFOR)⁴³, a w następnym roku siłami stabilizacyjnymi (*Stabilisation Force* – SFOR). Wymienione operacje były prowadzone na podstawie mandatu udzielonego przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Od samego początku państwa niebędące członkami Sojuszu były włączone – podobnie jak jednostki sojusznicze – w jednolite, zjednoczone struktury dowodzenia, podporządkowane dowódcy IFOR. W końcowym etapie misji IFOR 18 państw spoza NATO wzięło udział w operacji „Joint Endeavour” (większość z nich była stowarzyszona w programie „Partnerstwo dla Pokoju” – PdP)⁴⁴. Misja SFOR trwa do tej pory. Jak wynika z podanych przykładów, nie zawsze istnieje możliwość wykonania operacji w krótkim czasie, szczególnie gdy destabilizacja trwała od dawna lub gdy występują warunki wymagające długoterminowego porozumienia do osiągnięcia zakładanych celów operacji.

Wielonarodowe połączone siły zadaniowe zwiększają możliwości operacyjne Sojuszu w aspekcie realizacji różnorodnych zadań i misji: od kolektywnej obrony do operacji utrzymania pokoju i zarządzania kryzysowego. W tym samym czasie mogą one wspierać operacje połączone z udziałem państw spoza NATO. Elastyczna struktura tych sił umożliwia szybkie ich rozwinięcie do wykonania specyficznych zadań lub przeprowadzenia szczególnych operacji wojskowych. Do ich sformowania nie są potrzebne dodatkowe siły oraz ustalenia dotyczące przydziału dodatkowych jednostek wojskowych do składu wielonarodowych połączonych sił zadaniowych.

Odnosząc się do zapisów dotyczących wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, należy stwierdzić, że pierwotna koncepcja

⁴³ Siły te, liczące około 60 tysięcy żołnierzy pochodzących z 33 państw, miały zastąpić siły pokojowe ONZ (UNPROFOR). Otrzymały mandat na rok.

⁴⁴ Partnerstwo dla Pokoju (*Partnership for Peace* – PfP) – program NATO rozpoczęty w 1994 roku, mający na celu współpracę z Północnoatlantycką Radą Współpracy (NACC) oraz innymi krajami członkowskimi OBWE w takich dziedzinach, jak: planowanie i budżet wojskowy oraz szkolenie sił zbrojnych. Prowadzony pod kierownictwem Rady Północnoatlantyckiej miał zapewnić lepszą współpracę przy przygotowaniach oraz podejmowaniu wielostronnych działań w celu opanowania kryzysów z wykorzystaniem sił pokojowych. W maju 1997 roku działalność PfP oraz NACC została połączona w EAPAC (*Euro-Atlantic Partnership Council*).

zakładała ich użycie głównie w operacjach reagowania kryzysowego, prowadzonych poza terytorium Sojuszu Północnoatlantyckiego. Decyzje w tym względzie zapadły w czasie szczytu brukselskiego w styczniu 1994 roku. Upoważniono wówczas Radę Północnoatlantycką do opracowania koncepcji wielonarodowych połączonych sił zadaniowych. W listopadzie 1996 roku Rada zatwierdziła dyrektywę Komitetu Wojskowego dotyczącą implementacji koncepcji tych sił⁴⁵. Zobligowano tym samym dowództwa strategiczne Sojuszu Północnoatlantyckiego do określenia w jak najkrótszym terminie zadań dla sztabu wielonarodowych połączonych sił zadaniowych. Za zasadnicze zadanie dla CJTF⁴⁶ uznano prowadzenie operacji niewynikających z artykułu 5 traktatu waszyngtońskiego. Należy podkreślić, że koncepcja ta przewidywała także zaangażowanie w operacje wsparcia pokoju państw niebędących członkami NATO, a tym samym uwzględniała te państwa w składzie CJTF.

3.3.2. Koordynacja działań z innymi organizacjami

Zobowiązania międzynarodowe NATO wynikające z traktatu waszyngtońskiego, a także założenia zawarte w doktrynie sojuszniczej są zgodne z Kartą Narodów Zjednoczonych, która, po pierwsze, zapewnia podstawy prawne do tworzenia sojuszu, i po drugie, powierza odpowiedzialność za międzynarodowe bezpieczeństwo i pokój Radzie Bezpieczeństwa ONZ.

W grudniu 1995 roku, po podpisaniu w Paryżu „Porozumienia pokojowego dla Bośni i Hercegowiny”, Organizacja Narodów Zjednoczonych udzieliła siłom zbrojnym NATO mandatu na podstawie rezolucji 1031 Rady Bezpieczeństwa, do wprowadzenia wojskowych aspektów porozumienia pokojowego. Siły implementacyjne (IFOR) kierowane przez NATO rozpoczęły realizację operacji wsparcia pokoju 16 grudnia 1995 roku. Siły te zostały zmienione przez siły stabilizacyjne (SFOR) w grudniu następnego roku. Dzięki stosownemu mandatowi wielonarodowe formacje wojskowe mogły ściśle współ-

⁴⁵ Dyrektywa MC 389 została ostatecznie zatwierdzona przez Radę Północnoatlantycką w styczniu 1997 roku.

⁴⁶ CJTF – *Combined Joint Task Force*.

pracować na terytorium Bośni i Hercegowiny z różnymi organizacjami międzynarodowymi i humanitarnymi, takimi jak: Wysoki Komisarz Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (UNHCR⁴⁷) oraz międzynarodowymi policyjnymi siłami zadaniowymi (IPTF⁴⁸). W lutym 1998 roku, po dyskusji z państwami niebędącymi członkami NATO, a wnoszącymi znaczący wkład do sił stabilizacyjnych (SFOR), Rada Północnoatlantycka ogłosiła potrzebę przygotowania przez Radę Bezpieczeństwa ONZ mandatu do kontynuowania misji w Bośni i Hercegowinie. Sojusz Północnoatlantycki był przygotowany do zorganizowania wielonarodowych sił pokojowych w celu dalszego prowadzenia pracy rozpoczętej przez siły stabilizacyjne, których mandat upłynął w czerwcu 1998 roku. Nowe siły otrzymały tę samą nazwę: SFOR, wskazującą na potrzebę dalszej stabilizacji sytuacji w Bośni i Hercegowinie.

Istotne znaczenie miała i – jak podkreślają autorzy doktryny sojuszniczej – nadal będzie mieć współpraca NATO z Organizacją Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Organizacja ta skupia wszystkie kraje europejskie oraz Kanadę i Stany Zjednoczone i odgrywa kluczową rolę w architekturze zbiorowego bezpieczeństwa europejskiego. Kreuje ogólne podstawy do współpracy w zakresie obrony praw człowieka, wolności, demokracji, prawa, bezpieczeństwa oraz ekonomicznej współpracy. Sojusz aktywnie wspierał Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie od czasu jej powstania i był jedną z organizacji proponujących jej instytucjonalizację na szczycie paryskim w 1990 roku. Na kolejnym szczycie w Rzymie Sojusz Północnoatlantycki potwierdził swoje zaangażowanie w proces KBWE i określił rolę KBWE i NATO w rozwoju dialogu i współpracy w Europie. Sojusz rozpatrywał dialog i współpracę między różnymi instytucjami w zakresie bezpieczeństwa jako niezwykle ważny czynnik rozwiązywania kryzysów i zapobiegania konfliktom.

W doktrynie sojuszniczej wyraźnie wskazuje się, że w operacjach pozawojennych dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (CJTF) powinni być przygotowani do koordynacji cywilnych i wojskowych akcji. Jednym ze sposobów budowania jedno-

⁴⁷ UNHCR – *United Nations High Commissioner for Refugees*.

⁴⁸ IPTF – *International Police Task Force*.

ści wysiłku i utrzymania wzajemnych bliskich kontaktów jest przygotowanie centrum współpracy cywilno-wojskowej. Należy jednak podkreślić, że do tej pory nie określono jeszcze standardowych struktur tego centrum. Z całą pewnością jego wielkość i skład uzależnione będą od sytuacji w obszarze, w którym jest prowadzona operacja o charakterze innym niż wojna. W skład centrum współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC⁴⁹) powinni wejść przedstawiciele jednostek wojskowych NATO i organizacji sojuszniczych, reprezentanci organizacji rządowych i pozarządowych z państwa pełniącego funkcję gospodarza oraz przedstawiciele organizacji humanitarnych i międzynarodowych. Dzięki temu centrum dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych może lepiej zrozumieć rolę tych organizacji oraz ich wpływ na wykonanie przydzielonej mu misji. Mimo że formalne porozumienia nie zawsze są wymagane, to jednak ustalone reguły współdziałania między komponentem wojskowym a organizacjami cywilnymi mogą korzystnie wpłynąć na koordynację działań i ich efektywność. Mogą one przybrać formę porozumienia przedwstępnego lub porozumienia szczegółowego (MOA/MOU⁵⁰).

3.3.3. Czas trwania operacji

Podobnie jak w wypadku typowych działań bojowych na dużą skalę, planowanie operacji innych niż wojna obejmuje działania podjęte w jak najkrótszym czasie po jej przygotowaniu. Sposób, w jaki siły zbrojne NATO zakończą swój udział, może być uzależniony od legalności początkowej fazy operacji oraz zastosowania reguł przypisanych operacjom pozawojennym, a to wymaga bardzo rozważnego planowania tej fazy. Oficerowie planujący operację powinni przewidzieć i uwzględnić w planowaniu natychmiastowe przemieszczenie jednostek po wykonaniu przydzielonych im zadań. Jest to bardzo ważne dla utrzymania w gotowości sił zbrojnych Sojuszu do realizacji podstawowych funkcji związanych z obronnością NATO oraz realizacją operacji o charakterze innym niż wojna. Jed-

⁴⁹ CIMIC – *civil-military cooperation*.

⁵⁰ MOA – *memorandum of agreement*, MOU – *memorandum of understanding*.

nostki wojskowe, które wykonywały niebojowe rodzaje operacji pozawojennych, takie jak na przykład utrzymanie pokoju, mogą obniżyć swoją zdolność bojową⁵¹. Z tego też względu przyjęto założenie, że jeśli zadania realizowane w operacjach pozawojennych zdecydowanie różnią się od typowych zadań bojowych, to należy rozważyć możliwość przygotowania dodatkowych sił przeznaczonych do ich wykonania.

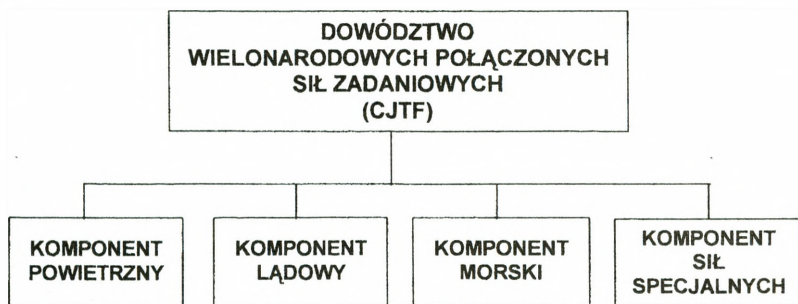
Realizacja zadań o innym charakterze ujemnie wpływa na zdolności jednostek w zakresie spełniania podstawowych funkcji związanych z obronnością, szczególnie w przypadku długotrwałej misji. Do takich z całą pewnością można zaliczyć misje na wzgórzach Golan czy też w Bośni i Hercegowinie. Po zakończeniu swojej zmiany pododdziały te wymagają dodatkowego, intensywnego szkolenia przygotowującego do wykonywania standardowych zadań związanych z obronnością kraju i Sojuszu. A zatem chodzi tu przede wszystkim o odtworzenie tych umiejętności i nawyków, które są pożądane w typowych działaniach bojowych na dużą skalę lub w reagowaniu kryzysowym w ramach artykułu 5 traktatu waszyngtońskiego.

3.3.4. Wielonarodowe połączone siły zadaniowe

Każdy rodzaj sił zbrojnych wnosi stosowny wkład w operacje pozawojenne. Ponieważ operacje te są z natury operacjami połączonymi, do realizacji mandatu tworzone są wielonarodowe połączone siły zadaniowe⁵² (CJTF). Klasyczna struktura tych sił składa się z komponentów: powietrznego, lądowego, morskiego oraz sił specjalnych (rys. 3).

⁵¹ Na ten problem zwrócili uwagę w swojej doktrynie narodowej Amerykanie, stwierdzając, że ich jednostki wojskowe, które brały udział w typowych misjach związanych z utrzymaniem pokoju, zatraciły swoją zdolność bojową i wymagają wznowienia szkolenia w tym zakresie. Dotyczy to w zasadzie wszystkich rodzajów sił zbrojnych.

⁵² W niniejszym opracowaniu nazwa ta jest stosowana zamiennie z określeniem „sojusznicze siły połączone”. Może to budzić pewne wątpliwości, niemniej jednak tak wynika z kontekstu zapisów zawartych w doktrynie sojuszniczej AJP 3.4 – *Military Operations other than War*.

Źródło: *Allied Joint Publication 3.4 – Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000.

Rys. 3. Standardowa struktura wielonarodowych połączonych sił zadaniowych

W działaniach połączonych prowadzonych na lądzie wykorzystuje się dowództwo lądowe. Stanowisko dowodzenia wielonarodowych połączonych sił zadaniowych jest organizowane wówczas na bazie istniejących budynków, specjalnych pojazdów sztabowych oraz modułów terenowych. W celu sprawnego rozwijania i zwijania wszystkie elementy są wykonane według ściśle określonych standardów. Wykorzystanie lądowego stanowiska dowodzenia wielonarodowych połączonych sił zadaniowych pociąga za sobą konieczność jego wsparcia i obrony. Zwykle do tych zadań wyznaczany jest batalion wsparcia, który rozwija się w terenie wraz z komponentem łączności.

Inne rozwiązanie przewiduje zorganizowanie stanowiska dowodzenia na okręcie. W tym wypadku struktura organizacyjna jest mniej rozbudowana niż w wypadku stanowiska rozwijanego na lądzie. Dowództwo znajdujące się na okręcie gwarantuje znaczną elastyczność wszystkich podległych mu komponentów. Ponadto wraz z komponentem morskim i odwodem stanowi znaczący potencjał, który może być użyty do wsparcia pozostałych komponentów. Dowództwo wielonarodowych połączonych sił zadaniowych gwarantuje szybkie rozwinięcie systemu dowodzenia i kontroli w obszarze operacji o charakterze innym niż wojna.

K o m p o n e n t l ą d o w y stanowi z reguły większość sił zaangażowanych w operację pozawojenną, szczególnie zaś w operacjach wsparcia pokoju. Dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych powinien przed podjęciem decyzji o sformowaniu komponentu lądowego rozważyć następujące problemy:

- dostępność portów wyładunku,
- możliwość wzajemnego wsparcia pomiędzy jednostkami wojsk lądowych,
- czas trwania operacji (misji),
- wymagania związane z koniecznością prowadzenia zarówno wspólnych działań z innymi komponentami, jak i działań samodzielnych,
- prawdopodobieństwo współdziałania różnych jednostek komponentu lądowego,
- wymagania w zakresie współdziałania z innymi komponentami wspierającymi działania wojsk lądowych.

Jeśli w składzie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych występuje komponent lądowy, to na jego dowódcę zostaje wyznaczony przedstawiciel z państwa lub rodzaju wojsk dominującego w komponencie oraz posiadającego wymagane możliwości w zakresie dowodzenia i kontroli.

W NATO założono, że obecność komponentu lądowego może pozytywnie wpływać na sytuację w obszarze prowadzonych działań i przyczynić się do znalezienia sposobu szybkiego rozwiązania sytuacji kryzysowej⁵³. Kontakty utrzymywane przez komponent lądowy z ludnością cywilną mogą być czynnikiem budującym wzajemne zaufanie i zapewnić ochronę miejscowej ludności. Komponent lądowy jest zatem niezastąpiony w zakresie wzajemnego oddziaływania i utrzymania kontaktu ze stronami konfliktu, bez względu na rodzaj konfliktu (międzypaństwowy czy wewnętrzny). Należy podkreślić, że szczególnie ważnym elementem komponentu lądowego jest piechota. Jej znaczenie wynika z zadań wykonywanych w rejonie misji, a mianowicie: może ona utrzymywać pozycje w terenie, manifestować swoją obecność i prowadzić obserwację oraz obsadzać punkty

⁵³ Tezę tę potwierdzono praktycznie w trakcie operacji wsparcia pokoju prowadzonych w Bośni i Hercegowinie (IFOR, SFOR) oraz w Kosowie (KFOR).

kontrolne na drogach i realizować działania patrolowe. Rodzajem wojsk bardzo przydatnym w operacjach pozawojennych, zwłaszcza w operacjach wsparcia pokoju, są też wojska inżynieryjne. Działania jednostek inżynieryjnych są ukierunkowane głównie na zapewnienie przejezdności terenu. Swoboda przemieszczeń wielonarodowych połączonych sił zadaniowych jest bowiem jednym z najważniejszych czynników determinujących osiągnięcie powodzenia w każdej operacji o charakterze innym niż wojna. Do innych, nie mniej ważnych zadań można zaliczyć:

- zapewnienie siłom zadaniowym odpowiednich warunków socjalno-bytowych i bezpieczeństwa,
- zaopatrywanie, magazynowanie oraz dystrybucję wody pitnej,
- utrzymywanie i remontowanie niezbędnych środków i urządzeń zapewniających dobre warunki zakwaterowania,
- lokalizację i usuwanie min oraz innych środków (materiałów) wybuchowych.

Niektóre z tych zadań, w zależności od sytuacji, mogą być wykonywane we współdziałaniu z lokalnymi organizacjami cywilnymi i siłami zbrojnymi.

Jednostki artylerii, w większości dysponujące radarowymi urządzeniami lokalizacyjnymi, mogą ujawniać i dokumentować wszelkie agresywne zachowania stron konfliktu. Artyleria może być środkiem odstraszającym lub wręcz uniemożliwiającym eskalację przemocy zbrojnej. Jeśli inne rozwiązania stają się zawodne, artyleria może zmusić określone siły do zachowania spokoju. Zastosowanie amunicji precyzyjnego rażenia w znacznym stopniu obniża prawdopodobieństwo wyrządzenia szkód wśród ludności cywilnej⁵⁴.

Szczególne właściwości komponentu powietrznego, m.in. mobilność, precyzja uderzeń, odległość bojowego oddziaływania, sprawiły, że upatruje się w nim siły rozstrzygającej każdy konflikt i zdolnej zapewnić międzynarodowe bezpieczeństwo i pokój na świecie. Komponent ten jest bezpośrednio podległy dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych. Decyzję do jego sformowania podejmuje dowódca tych sił, uwzględniając takie czynniki, jak: zadania wielonarodowych połączonych sił zadanio-

⁵⁴ Zob. B. Zdrowski, M. Marszałek, *Operacje pozawojenne sił powietrznych*, AON, Warszawa 2002, s. 71.

wych, koncepcja przeprowadzenia operacji, misje i zadania przydzielone podległym dowódcom, dostępność sił, zakładany czas operacji oraz wymagania w zakresie dowodzenia i kontroli. Dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych wyznacza na dowódcę komponentu powietrznego przedstawiciela tego państwa lub rodzaju lotnictwa, który oddał do dyspozycji największą liczbę środków powietrznych i posiada stosowne możliwości w zakresie planowania, stawiania zadań oraz kierowania operacjami w powietrznym wymiarze.

Mimo że zadania wykonywane przez komponent powietrzny w operacjach pozawojennych różnią się znacznie od realizowanych w typowych działaniach bojowych na dużą skalę, to podstawy jego użycia oraz proces dowodzenia i kierowania pozostają niezmiennie. Jedność dowodzenia, scentralizowane planowanie i zdecentralizowane wykonanie – tak w operacjach pozawojennych, jak i wojennych – są równie ważne. Dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych musi zdawać sobie sprawę z tego, że w operacjach pozawojennych o wiele trudniej określa się strategię działania, precyzuje cele operacji, definiuje przeciwnika i potencjalne obiekty uderzeń niż w typowych działaniach wojennych. Na przykład celem użycia komponentu powietrznego w działaniach wojennych będzie zatrzymanie natarcia formacji pancernych i zmechanizowanych przeciwnika, co będzie wymagało zastosowania lotnictwa uderzeniowego. W operacjach pozawojennych natomiast celem działania może być udzielenie pomocy uchodźcom poprzez dokonywanie zrzutów zaopatrzenia i żywności. W czasie wojny środkiem ciężkości może być ośrodek przemysłowy, a w operacjach o charakterze innym niż wojna będzie to potrzeba wyżywienia ludności zamieszkującej w obszarze operacji. Podczas wojny obiektem uderzeń może być elektrownia, lecz w operacjach pozawojennych będzie to raczej strefa zrzutu zaopatrzenia i żywności. Przykłady te wyraźnie wykazują specyfikę użycia komponentu powietrznego w operacjach innych niż wojna. Podobnie jak w wypadku wojsk lądowych, zakres zastosowania komponentu powietrznego będzie zależał od rodzaju operacji pozawojennych. Uwzględniając, że operacje związane z wymuszaniem pokoju są najbardziej zbliżone do typowych działań wojennych, należy przyjąć, że i wysiłek komponentu powietrznego będzie największy.

K o m p o n e n t m o r s k i, składający się z morskich i desantowych środków, jest szczególnie przydatny w operacjach innych niż wojna. Na podkreślenie zasługuje tu przede wszystkim zdolność do szybkiej zmiany pozycji środków walki już we wstępnej fazie kryzysu. Ponadto komponent morski ma możliwość działania na wodach międzynarodowych oraz utrzymania przez dłuższy czas wymaganej pozycji. W NATO komponentowi morskiemu określono następujące zadania:

- aktywne monitorowanie obszaru morskiego, prowadzone z morza lub z wykorzystaniem przestrzeni powietrznej w celu wykrywania obiektów nieprzestrzegających obowiązujących sankcji i embarga oraz – w sytuacjach tego wymagających – wymuszanie ich przestrzegania,
- patrolowanie oraz monitorowanie stref zdemilitaryzowanych i linii przerwania ognia w środowisku morskim oraz zapobieganie piractwu i przemytowi,
- patrolowanie i monitorowanie obszaru morskiego w celu sprawowania kontroli i wymuszania przestrzegania ekonomicznych oraz prawnych porozumień⁵⁵,
- nadzorowanie ruchu statków,
- prowadzenie operacji amfibijnych,
- wsparcie działań prowadzonych wokół wewnętrznych akwenów oraz zapewnienie sprawnego wprowadzenia lub wycofania sił tam działających,
- zaopatrywanie w niezbędne środki logistyczne drogą morską,
- dostarczanie drogą morską pomocy humanitarnej,
- niesienie pomocy w sytuacjach klęsk żywiołowych, udzielanie pomocy rozbitkom,
- tworzenie odpowiednich warunków do rozpoczęcia negocjacji pokojowych,
- rozminowywanie obszarów morskich utrudniających swobodę przemieszczania,
- prowadzenie działań o charakterze ewakuacyjnym,
- zapewnienie wsparcia ogniowego siłom działającym na lądzie⁵⁶.

⁵⁵ Porozumienia te zwykle dotyczą obszarów połowów oraz stref wód międzynarodowych.

⁵⁶ B. Zdrodowski, M. Marszałek, *Pozawojenne operacje...*, wyd. cyt., s. 70.

Komponent morski może być zatem wykorzystany we wszystkich fazach operacji innej niż wojna, poczynając od planowania, poprzez strategiczne rozmieszczenie, realizację operacji, aż do wycofania sił z obszaru konfliktu. Największy zakres użycia tego komponentu przewiduje się w operacjach wsparcia pokoju.

W wyniku doświadczeń z wcześniejszych operacji w doktrynie sojuszniczej uwzględniono także komponent sił specjalnych. Założono bowiem, że dowódca sojuszniczych sił połączonych może zorganizować podległy mu komponent sił specjalnych, którego zadaniem będzie wykonanie charakterystycznych dla tego rodzaju wojsk operacji.

Na dowódcę tego komponentu będzie wyznaczany dowódca z państwa, które wydzieliło najwięcej jednostek sił specjalnych oraz ma wymagane możliwości w zakresie dowodzenia i kontroli. Procedury operacji specjalnych preferują scentralizowane planowanie oraz zdecentralizowane wykonanie. Założono, że operacje te powinny być prowadzone w rejonie działań niezależnie lub we współdziałaniu z innymi komponentami sił zadaniowych. W doktrynie sojuszniczej zwrócono także uwagę na różnorodność działań komponentu sił specjalnych. Siły specjalne będą bowiem zaangażowane jeszcze przed oficjalnym rozpoczęciem operacji pozawojennych, a po zakończeniu walk mogą wykonywać misje charakterystyczne dla tego okresu.

Komponent wojskowy spełnia bardzo ważne funkcje w operacjach pozawojennych. Dlatego też założono, że udział w takich operacjach musi być poprzedzony specjalnym szkoleniem. Część państw preferuje przygotowanie do działań całymi jednostkami wyznaczonymi do wielonarodowych połączonych sił zadaniowych. Inne państwa natomiast prowadzą przygotowanie indywidualne, a następnie zespołowe w składzie dobieranym z innych jednostek. Należy podkreślić, że umiejętności nabyte w trakcie standardowego szkolenia w okresie pokoju mogą być wykorzystane do realizacji zadań w operacjach pozawojennych.

Plan kampanii dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych powinien zawierać działania, które będą prowadzone po zakończeniu konfliktu. Ostatni bardzo pouczający przykład planowania działań miał miejsce w Kosowie. Na początku lutego 1999 roku tymczasowe porozumienie pokojowe w Kosowie, znane również

jako porozumienie z Rambouillet⁵⁷, określiło politykę działań wojskowych po zakończeniu operacji „Allied Force” oraz wykreowało koncepcję kosowskich sił utrzymania pokoju (*Kosovo Force* – KFOR). We wspomnianym porozumieniu zwaśnione strony zgodziły się, że NATO zorganizuje i rozmieści w rejonie konfliktu siły pokojowe, w których skład wejdą lądowe, powietrzne i morskie jednostki z państw Sojuszu oraz z państw niebędących członkami tej organizacji. Siły te będą dowodzone przez NATO i kontrolowane przez Radę Północnoatlantycką. W tym celu wykorzystany będzie sojuszniczy system dowodzenia. Ponadto kontyngentom wojskowym wydzielonym przez Wielką Brytanię, Stany Zjednoczone, Francję, Włochy oraz Niemcy wyznaczono w Kosowie stosowne sektory odpowiedzialności (operacyjne).

3.3.5. Osłona i bezpieczeństwo sił zadaniowych

Zgodnie z zapisami zawartymi w doktrynie AJP 3.4 – *Military Operations other than War* dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych powinien zastosować wszystkie dostępne środki, aby uzyskać nad przeciwnymi frakcjami przewagę w aspekcie politycznym, wojskowym i informacyjnym. Zapewni mu to swobodę działania, nie narażając jednocześnie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych na wrogie akcje podejmowane przez państwa (lub państwo) nieprzestrzegające przyjętych porozumień pokojowych. Niepodważalne prawo do samoobrony znajduje zastosowanie we wszystkich operacjach prowadzonych przez NATO. Obrona ta może być skierowana przeciwko pojedynczym osobom, elementom lub grupom, które są przeciwne prowadzonej przez Sojusz operacji mającej na celu rozwiązanie sytuacji kryzysowej wynikającej z klęski

⁵⁷ Rozmowy rozpoczęły się 6 lutego 1999 r. we francuskiej miejscowości Rambouillet. Zgodnie z projektem porozumienia opracowanym przez grupę kontaktową i stanowiącym podstawę do rozmów Kosowo miało otrzymać status obszaru autonomicznego z własnymi organami władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. Projekt zakładał jednak zachowanie pełnej integralności terytorialnej z Federacją Jugosławii. (S. Dworecki, T. Kęsoń, M. Kulisz, *Konflikt w Kosowie*, DBM MON, Warszawa 2000, s. 19).

żywiotowej⁵⁸. W nawiązaniu do prawa do samoobrony należy nadmienić, że działania osłonowe są istotnym elementem operacji pozawojennych. Niemniej jednak w tego rodzaju operacjach jednoznaczne określenie zagrożenia dla sił wielonarodowych może być wyjątkowo trudnym zadaniem. Dlatego też poszczególne elementy sił zbrojnych powinny być przedmiotem szczególnie troskliwej obrony.

Dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych powinni zawsze być w gotowości do przeciwdziałania wszelkiej działalności, która może przynieść szkodę podległym im siłom lub narazić powodzenie operacji. Cały personel sił zadaniowych powinien więc być utrzymywany w odpowiednim stopniu gotowości, nawet jeśli operacja jest prowadzona w przyjaznym siłom zadaniowym środowisku. Problem ten powinien znaleźć właściwe do swej rangi odzwierciedlenie w planowaniu oraz zachowaniu postawy świadczącej o zdolności do natychmiastowego przejścia do typowych działań bojowych w wypadku nagłej, niekorzystnej zmiany sytuacji.

Niepewność sytuacji jest cechą większości operacji innych niż wojna i wraz z tendencją do szybkich zmian narzuca niejako potrzebę, aby działania dotyczące zachowania bezpieczeństwa były nieodłączną częścią operacji. Oficerowie planujący działania powinni analizować i uwzględniać wpływ mediów na sprawny przebieg operacji. Informacje przekazywane środkom masowego przekazu nie mogą dotyczyć szczególnie ważnych aspektów prowadzenia operacji, gdyż mogłoby to zakłócić samą operację, jak i powodować zagrożenia dla sojusznicznych sił połączonych.

Problem zapewnienia bezpieczeństwa będzie dotyczył zarówno pojedynczych pracowników cywilnych, jak i całych organizacji i instytucji cywilnych zaangażowanych w operację. Jeśli strony konfliktu dostrzegają neutralne podejście tych organizacji, to z dużym prawdopodobieństwem można uznać to za czynnik korzystnie wpływający na ich bezpieczeństwo. Słusznie zauważono bowiem, że osłona (ochrona) organizacji pozarządowych, prywatnych organizacji ochotniczych lub organizacji międzynarodowych przez siły zbrojne NATO może kreować wizerunek wskazujący na ich głębokie popar-

⁵⁸ W doktrynie sojuszniczej operacji pozawojennych (AJP 3.4) przyjęto, że do przeciwników operacji można zaliczyć: terrorystów, złodziei i innych kryminalistów, którym użycie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych może zakłócić ich nielegalną działalność.

cie dla działalności Sojuszu Północnoatlantyckiego. Dlatego też organizacje te mogą niechętnie przyjmować osłonę ze strony jednostek wojskowych NATO.

3.3.6. Reguły podjęcia i prowadzenia walki

Reguły podjęcia i prowadzenia walki (ROE) dla sojuszniczych sił połączonych, zgodnie z przyjętymi w Sojuszu ustaleniami, proponuje odpowiedni dowódca strategiczny, a akceptuje Rada Północnoatlantycka po konsultacjach z narodowymi organami dowodzenia. Następnie reguły te są oficjalnie ogłaszane i przesyłane w formie pisemnej do dowódcy sojuszniczych sił połączonych i kontyngentów wojskowych przydzielonych mu do wykonania operacji. W doktrynie *AJP 3.4 – Military Operations other than War* podkreślono, że w każdej operacji określone reguły podjęcia i prowadzenia walki będą wymagały akceptacji przez stosowne organy polityczne poszczególnych państw wydzielających swoje jednostki wojskowe. Ponadto należy się liczyć z sytuacją, w której kontyngenty narodowe mogą mieć bardziej restrykcyjne wersje reguł sojuszniczych. Takie podejście, na co wyraźnie zwrócono uwagę w doktrynie NATO, wynika z chęci uzyskania całkowitej pewności, że kontyngenty wojskowe, wykonując przydzielone w ramach operacji pozawojennej zadania, nie będą łamały obowiązującego w ich państwie prawa. Zdaniem autorów doktryny, należy uszanować ustalenia narodowe w zakresie przyjęcia pewnych ograniczeń w regułach podjęcia i prowadzenia walki. Jednakże zwrócono uwagę, że rozbieżności te powinny być jak najszybciej zidentyfikowane i uwzględnione przy stawianiu zadań dla poszczególnych kontyngentów narodowych.

W doktrynie sojuszniczej wyraźnie wskazano, że reguły podjęcia i prowadzenia walki nie są instrukcjami taktycznymi określającymi, w jaki sposób można wykonać zadanie i osiągnąć cel misji. Nie precyzują one zatem zadań dla jednostek oraz nie dają taktycznych wskazówek co do ich użycia. Po zatwierdzeniu reguły te stają się obowiązujące dla sojuszniczych sił połączonych. Ustalony w nich zakres użycia komponentu wojskowego uwzględnia jednocześnie zadanie do wykonania, wytyczne dowódcy strategicznego oraz strategiczny zamiar sił zbrojnych NATO.

3.3.7. Dowodzenie i kontrola

Dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych ma możliwość bardziej efektywnego kierowania zasobami dzięki pomocy ze strony sztabu. Specjaliści, oficerowie łącznikowi oraz dowódcy podległych komponentów i przełożeni mogą udzielać mu porad w zakresie rozwiązywania problemów wojskowych. Funkcje doradcze w sprawach polityczno-wojskowych mogą spełniać dowódcy poszczególnych komponentów narodowych, stosownie do wnoszonego wkładu sił i ich możliwości operacyjnych.

W zasadzie nie ma jednego, uniwersalnego rozwiązania systemu dowodzenia i kontroli, który mógłby znaleźć zastosowanie we wszystkich rodzajach operacji zaliczanych do innych niż wojna. Dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych oraz ich podwładni muszą wykazać wyjątkową elastyczność w modyfikowaniu standardowych rozwiązań i dostosowywaniu ich do potrzeb każdej sytuacji w taki sposób, aby można było osiągnąć jedność wysiłku. Oficerowie planujący system łączności w operacjach pozawojennych muszą być przygotowani do nagłych zmian w misji, które mogą diametralnie odmienić rodzaj i priorytety udzielanego wsparcia. Ponadto planowanie łączności musi uwzględnić czas zaangażowania NATO w operację o charakterze innym niż wojna.

Przekazanie uprawnień. Zakres i stopień zaangażowania NATO w operację o charakterze innym niż wojna będzie określony przez Radę Północnoatlantycką oraz narodowe organy dowodzenia państw zgłaszających swój wkład do przyszłej operacji.

W obszarze prowadzenia operacji połączonej dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych będzie miał uprawnienia na poziomie kontroli operacyjnej (*operational control* – OPCON) nad wszystkimi kontyngentami wojskowymi⁵⁹. Wczesne przekazanie stosownych uprawnień w stosunku do kontyngentów narodowych przez dowódcę regionalnego znacząco ułatwi logiczne i równomier-

⁵⁹ OPCON – kontrola operacyjna. Kompetencje delegowane dowódcy do kierowania przydzielonymi siłami. Dowódca za pomocą OPCON może: a) osiągać wyznaczone cele i wykonywać postawione zadania, których osiągnięcie i wykonanie jest zwykle ograniczone przez pełnioną funkcję, czas lub położenie; b) rozmieszczać jednostki i zachowywać lub przydzielać uprawnienia do zarządzania taktycznego tymi jednostkami.

ne rozmieszczenie jednostek wojskowych. Chociaż zwyczajowo przyjmuje się, że przekazanie narodowych kontyngentów wojskowych dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych powinno mieć miejsce po przybyciu ich do obszaru odpowiedzialności, to jednak przekazanie ich w porcie załadunku może być bardziej pożądane z punktu widzenia dowódcy⁶⁰. Narodowe ograny dowodzenia w stosunku do sił, które wydzielają do wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, rezerwują sobie prawo do większej ingerencji, nawet po oficjalnym ich przekazaniu.

Należy zwrócić uwagę, że kompetencje OPCON nie pozwalają dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych na stawianie oddzielnych zadań. Nie dają mu też uprawnień administracyjnych ani logistycznych, które pozostają w gestii organów narodowych. Uprawnienia na poziomie kontroli operacyjnej nie mogą naruszać struktury organizacyjnej przydzielonych sił, uniemożliwiać im przyjęcia nowych zadań lub zmieniać ich miejsca rozmieszczenia.

3.3.8. Podsystem dowodzenia, kontroli, łączności i wsparcia komputerowego

Według ustaleń doktrynalnych podsystem dowodzenia, kontroli, łączności i wsparcia komputerowego jest elementem wspierającym dowodzenie i kontrolę (C²S) i głównym narzędziem dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych wykorzystywanym do zbierania, opracowywania, rozsyłania oraz ochrony danych i informacji. Jest zatem podsystemem wymiany informacji i środkiem wspomagającym podjęcie racjonalnej decyzji. Dowódca ten nadzoruje funkcjonowanie systemu dowodzenia i kontroli (C²S), chcąc mieć pewność, że dane i informacje docierają do właściwych użytkowników we właściwym czasie i w formie umożliwiającym ich natychmiastowe użycie, a dzięki temu terminowe podjęcie adekwatnych do sytuacji działań. W tym względzie podsystem wymiany in-

⁶⁰ Dotyczy to szczególnie sytuacji, gdy odległość portu załadunku jest taka sama jak odległość od obszaru operacji połączonej.

formacji i wsparcia decyzji odgrywa istotną rolę, wpływając na jakość opracowywanych danych i informacji.

System łączności i informacji (CIS) jest integralną i bardzo ważną częścią użycia sił zbrojnych. Dlatego też właściwe wykorzystanie i kontrola środków łączności i informacji należą do podstawowych obowiązków dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych. Systemy te muszą być rozwinięte i utrzymywane przez cały czas trwania operacji. Tylko w ten sposób bowiem możliwe jest efektywne użycie komponentu wojskowego w operacjach o charakterze innym niż wojna.

3.3.9. Szkolenie kontyngentów wojskowych do operacji pozawojennych

W większości operacji pozawojennych personel wojskowy może wykorzystywać nabyte w trakcie szkolenia zasadniczego umiejętności bojowe. Należy jednak pamiętać, że pewne operacje inne niż wojna, zwłaszcza działania humanitarne i operacje utrzymania pokoju, mogą wymagać zupełnie innych umiejętności niż typowo bojowe. Umiejętności bojowe będą wówczas przydatne jedynie w sytuacjach wymagających samoobrony.

Odpowiedzialność za przygotowanie swoich jednostek wojskowych do prowadzenia operacji o charakterze innymi niż wojna ponoszą poszczególne państwa. Istota operacji i obszar geograficzny, infrastruktura, klimat i środowisko, w jakim będzie prowadzona, mogą kreować specyficzne i trudne do przewidzenia wymagania, szczególnie w zakresie przygotowania logistycznego i wyposażenia kontyngentów. Zasoby posiadane przez państwo gospodarza oraz deklaracja udzielenia pomocy sojusznicznym siłom połączonym (siłom pokojowym) mogą zdecydowanie ułatwić i przyspieszyć etap przygotowania operacji. Dane o wsparciu, które można uzyskać w miejscu prowadzenia operacji, powinny być odpowiednio wcześniej przekazane odpowiedzialnym organom narodowym.

Dowódca sojusznicznych sił połączonych decyduje o kształcie programu szkolenia podległych mu sił (dobrze treści szkolenia, liczbie godzin, wymaganiach). Powinien on opublikować wspomniany program dopiero po konsultacjach z dowódcami komponentów

oraz dowódcą na szczeblu strategicznym. Zakłada się, że sztab sojusznicznych sił połączonych będzie monitorował realizację programu szkolenia i analizował gotowość poszczególnych elementów tych sił. Bazując na ocenach sztabu oraz rekomendacjach dowódców kontyngentów, dowódca sił połączonych może zadeklarować gotowość do rozpoczęcia operacji.

W idealnym wypadku siły przeznaczone do wykonania operacji pozawojennej powinny być w pełni przygotowane przed ich rozwinięciem w rejonie przyszłych działań. Jednak ze względu na specyfikę danej operacji może być niezbędne szkolenie w obszarze operacji połączonej. Należy wówczas liczyć się z tym, że wymagania związane ze szkoleniem mogą być potraktowane jako forma odstraszania. Szkolenie musi być zatem realizowane w sposób bardzo wyważony, tak aby nie spowodować eskalacji napięcia w rejonie. Dowódca sojusznicznych sił połączonych zapewnia wytyczne do realizacji szkolenia na szczeblu operacyjnym, natomiast dowódcy poszczególnych kontyngentów odpowiadają za praktyczne szkolenie podległych im sił.

4. PROWADZENIE OPERACJI POZAWOJENNYCH

4.1. SPOSOBY PROWADZENIA OPERACJI POZAWOJENNYCH

4.1.1. Operacje wsparcia pokoju

Wśród operacji wsparcia pokoju zwykle na pierwszym miejscu umieszcza się działania z wojskowego punktu widzenia najbardziej „łagodne”. Za takie powszechnie uznaje się **z a p o b i e g a n i e k o n f l i k t o m**.

Siły zbrojne NATO wydzielone do realizacji misji zapobiegania konfliktom powinny się skupić na wsparciu działalności dyplomatycznej i politycznej zmierzającej do rozwiązania sytuacji kryzysowej.

Jedną z wymienionych form działania jest **r o z m i e s z c z e n i e p r e w e n c y j n e**. Polega ono na wcześniejszym przegrupowaniu sił operacyjnych, które posiadają znaczne możliwości odstraszania i zapobiegania wybuchowi przemocy zbrojnej między zaangażowanymi stronami. Zdaniem ekspertów z ONZ, rozmieszczenie prewencyjne jest bardziej działaniem militarnym niż dyplomatycznym, polegającym w wypadku operacji kierowanej przez Organizację Narodów Zjednoczonych na rozmieszczeniu oddziałów, obserwatorów wojskowych i związanego z tym personelu po jednej lub dwóch stronach granicy pomiędzy jednostkami toczącymi spór (lub gdy istnieje potencjalne zagrożenie wybuchu konfliktu), głównie w celu zapobieżenia eskalacji takiej sytuacji i przerodzenia się jej w konflikt zbrojny⁶¹. W wypadku użycia sił NATO działania prewen-

⁶¹ Znaczenie rozmieszczenia prewencyjnego wzrosło po poparciu koncepcji takiego sposobu działania przez sekretarza generalnego ONZ w *Agendzie dla Pokoju* oraz jego skutecznym zastosowaniu w byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii.

cyjne mogą obejmować także przeprowadzenie ćwiczeń wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, przeloty lotnictwa, rozmieszczenie na pozycjach wyjściowych komponentu morskiego, przebazowanie komponentu powietrznego oraz lądowego do rejonów sąsiadujących z obszarem, w którym wystąpiła sytuacja kryzysowa.

Zakłada się również rozwinięcie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych bezpośrednio w obszarze operacyjnym. Celem takiego działania jest zaprezentowanie obecności w danym obszarze i danie do zrozumienia zaangażowanym stronom, że dalsze takie postępowanie nie pozostanie bez odzewu ze strony Sojuszu. Wydzielone siły NATO nie podejmują jednak żadnych działań, które zainteresowane strony mogłyby odebrać jako bezpośrednie zagrożenie, a nawet jako agresję.

Siły zbrojne NATO pozostające w wysokim stopniu gotowości bojowej (HRF) są najlepiej przygotowane do wykonywania tego typu zadań. Wybór odpowiedniego rodzaju sił determinują następujące wskaźniki: relatywnie krótki czas przygotowania i uzyskania wymaganego stanu gotowości bojowej, tło oraz natura kryzysu i stan zaangażowania się Sojuszu w danym momencie. Decyzję o rozmieszczeniu prewencyjnym warunkuje uzyskanie mandatu uprawnionej organizacji międzynarodowej oraz zgody państwa, które będzie pełniło rolę gospodarza⁶². Rozmieszczone jednostki wojskowe będą wykonywały zadania podobne do sił rozdzielających, z wyraźnym poleceniem zaznaczenia swojej obecności w zagrożonym rejonie. Ponadto przewiduje się, że będą one patrolowały nakazane rejony oraz prowadziły rutynową działalność szkoleniową. Celem takiego działania nie jest bezpośrednie zastraszenie potencjalnych agresjo-

⁶² ONZ zakłada, że podstawę prawną rozmieszczenia prewencyjnego, jeżeli nie zachodzi użycie siły, stanowi rozdział VI Karty Narodów Zjednoczonych. Upoważnienia do takiego działania udziela Rada Bezpieczeństwa. Gdyby w wypadku sporu między państwami rozmieszczenie miało nastąpić po obu stronach granicy, zgodę musiałyby wyrazić oba zainteresowane rządy. W odniesieniu do sytuacji wewnątrz państw, wobec których Rada Bezpieczeństwa uznałaby swą interwencję za możliwą, rozmieszczenie nastąpiłoby zapewne wyłącznie za zgodą rządu lub wszystkich zainteresowanych stron – tak ujął to sekretarz generalny w *Agendzie dla Pokoju*.

rów, lecz wytworzenie ogólnej atmosfery zaufania oraz zademonstrowanie obecności wojskowej w tym regionie.

Inną formą znajdującą zastosowanie w zapobieganiu konfliktom jest *wczesne ostrzeganie*. Polega ona na rutynowym monitorowaniu obszaru zainteresowania Sojuszu przez wszystkie państwa członkowskie. Tego rodzaju działalność pozwala organom decyzyjnym Sojuszu na uzyskanie wystarczającego czasu do: przygotowania operacji reagowania kryzysowego, wyznaczenia dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, zorganizowania oraz wyszkolenia tych sił oraz określenia wstępnych wymagań w zakresie pierwszego ich rozwinięcia w przypadku wybuchu konfliktu lub eskalacji przemocy zbrojnej.

W wypadku zapobiegania konfliktom równie ważną formą działania sił NATO jest *o b s e r w a c j a*. Działania lądowe i morskie mogą być monitorowane za pomocą odpowiednich środków, jakimi dysponują siły zbrojne Sojuszu. W wyniku prowadzonej systematycznie obserwacji dowódca uzyskuje terminowe informacje, na podstawie których dokonuje oceny sytuacji, prowadzi szczegółową analizę misji oraz opracowuje alternatywne warianty działania wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, umożliwiające wykonanie postawionych przez odpowiedzialne organy decyzyjne Sojuszu zadań.

Operacje utrzymania pokoju

Misja utrzymania pokoju realizowana przez wielonarodowe połączone siły zadaniowe obejmuje: separację zwaśnionych stron konfliktu, patrolowanie oraz obserwowanie i meldowanie o wszelkich naruszeniach przyjętych porozumień pokojowych, a także wszelkich aktach przemocy dokonywanych przez zainteresowane strony. Do skutecznego wykonania tych zadań dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych musi mieć pełną swobodę przemieszczeń podległych mu sił, dostęp do wszystkich rejonów w obszarze operacyjnym oraz możliwość obserwowania, monitorowania, weryfikowania oraz meldowania. Za kluczowe czynniki wpływające na skuteczność działań obserwatorów lub sił utrzymania pokoju autorzy doktryny uznali: efektywne patrolowanie, szybkie reagowanie na naruszenia porozumienia pokojowego lub inne incydenty, właściwą

organizację i działanie punktów kontrolnych, bliski kontakt ze wszystkimi stronami konfliktu oraz stałą inwigilację w obszarze operacji.

Siły pokojowe (utrzymania pokoju)⁶³ mogą być użyte w dwojaki sposób:

- każdemu kontyngentowi narodowemu może być przydzielony odrębny sektor operacyjny,
- kontyngenty narodowe mogą rotować w obszarze działań wielonarodowych połączonych sił zadaniowych.

Pierwszy z wymienionych sposobów użycia sił pokojowych umożliwia kontyngentom narodowym zdobycie wszechstronnej wiedzy nie tylko o samym terenie, ale także o miejscowej społeczności. Dzięki temu zachowuje się ciągłość pozyskiwania i gromadzenia informacji niezbędnych do efektywnego prowadzenia operacji utrzymania pokoju. Bardzo istotne jest również nawiązanie i utrzymanie dobrych relacji z władzami lokalnymi państwa gospodarza, policją i przywódcami zwaśnionych ugrupowań. Natomiast poważną wadą tego sposobu działania jest duże prawdopodobieństwo nawiązania przez kontyngenty narodowe zbyt zażyłych stosunków z ludnością. Może to wpływać na zbyt liberalne interpretowanie porozumienia i polityki prowadzonej przez siły pokojowe. Takie podejście może sprawiać wrażenie stronnictwa sił pokojowych, narażając powodzenie operacji.

W drugim wypadku zakłada się, że kontyngenty narodowe będą sukcesywnie zmieniały przydzielone im sektory operacyjne, dzięki czemu będą mogły zdobyć więcej potrzebnych informacji o więcej niż jednym rejonie. Prawdopodobieństwo nawiązania zbyt zażyłych stosunków z miejscową ludnością w tym wypadku zmniejsza się praktycznie do zera. Taki sposób działania ma jednak wiele wad. Zbyt częsta rotacja w obszarze prowadzonej operacji może utrudniać poznanie terenu i warunków tam panujących. Może również przerwać ciągłość zabezpieczenia logistycznego kontyngentów oraz realizację przedsięwzięć rozpoznawczych. Każda zmiana kontyn-

⁶³ W wielu dokumentach sojuszniczych przyjęto nazwy sił pochodzące od rodzaju prowadzonej operacji. Dlatego też można się spotkać z terminami „siły utrzymania pokoju” czy „siły wymuszania pokoju”. W niniejszym opracowaniu „siły utrzymania pokoju” i „siły pokojowe” traktuje się jako synonimy i stosuje zamiennie.

gentów narodowych, nawet w razie drobnych różnic w sposobie działania jednostek sił pokojowych, może spowodować znaczne zagrożenie dla ludności. W najlepszym razie może niekorzystnie wpłynąć na samopoczucie i morale miejscowej społeczności, a to zwykle utrudnia wprowadzanie przyjętych porozumień pokojowych.

Bardzo ważnym dla normalizacji sytuacji w rejonie konfliktu przedsięwzięciem jest separacja stron konfliktu. Większość operacji utrzymania pokoju będzie wymagała przemieszczenia sił pokojowych i rozwinięcia ich pomiędzy pozycjami zwaśnionych stron z zadaniem nadzorowania zaprzestania działań zbrojnych oraz wycofania sił stron konfliktu. Zorganizowane przemieszczenie sił pokojowych może być jednym ze skuteczniejszych sposobów rozładowania napięcia i likwidowania w zarodku potencjalnych zagrożeń w obszarze prowadzenia operacji. Ponadto takie działanie sił utrzymania pokoju upewnia strony konfliktu, że wycofanie z obszaru jednostek wojskowych jednej z nich nie będzie wykorzystane przez drugą stronę. Rozmieszczenie sił pokojowych pomiędzy siłami zbrojnymi zwaśnionych stron ma na celu nadzorowanie wycofywania jednostek wojskowych i tworzenia strefy buforowej (*buffer zone* – BZ)⁶⁴. Aby skutecznie zakończyć prowadzoną operację utrzymania pokoju, siły zadaniowe muszą być wiarygodne i całkowicie bezstronne. Jeśli istnieje taka możliwość, siły pokojowe powinny wykorzystać przerwę w działaniach bojowych stron konfliktu i dokonać przemieszczenia umożliwiającego im separację zwaśnionych stron konfliktu. Jeśli przemieszczenie rozpocznie się po przerwaniu działań lub wycofaniu sił, to powinno ono nastąpić na tyle szybko, by zapobiec nawrotowi konfliktu lub ogólnemu nieprzestrzeganiu przerwania ognia.

Obserwacja i meldowanie są postrzegane jako kamienie milowe operacji utrzymania pokoju. Obserwatorzy (zarówno wyznaczeni oddzielnie obserwatorzy wojskowi i cywilni lub obserwatorzy wyznaczeni ze składu wielonarodowych połączonych sił zadaniowych) przekazują meldunki o wszelkich wydarzeniach, które miały miejsce w ich strefach odpowiedzialności. Obserwatorzy muszą dostarczać terminowe i zgodne z przyjętymi ustaleniami meldunki o każdej sytuacji odbiegającej od normy lub incydentach za-

⁶⁴ Zob. Słownik podstawowych terminów zawartych w opracowaniu.

istniałych w ich strefach działań. Meldunki muszą charakteryzować się bezstronnością, która powszechnie jest uważana za podstawowy warunek osiągnięcia powodzenia w każdej operacji utrzymania pokoju. Jeśli zachodzi taka potrzeba, meldunki mogą zawierać również mapy, szkice terenu, diagramy, kasety wideo, zdjęcia lub instrukcje. Niewłaściwy lub stronniczy meldunek może niekorzystnie wpłynąć na sytuację operacyjną, wymaga to więc wyobraźni i wiarygodności od sił pokojowych. Wyjątkowo ważna jest analiza tych meldunków dokonywana przez sztab sił pokojowych. Działania obserwatorów powinny być oparte na całkowitym zrozumieniu sytuacji, jak również politycznych i wojskowych implikacji wynikających z działania sił pokojowych.

Patrolowanie jest kolejnym istotnym elementem wielkości operacji utrzymania pokoju. Patrole zdobywają bowiem informacje, śledzą wynikające w trakcie operacji problemy, nadzorują wprowadzanie porozumień pokojowych oraz demonstrują obecność sił pokojowych w regionie. Sama obecność patroli ze składu sił pokojowych pozwala zapobiegać naruszaniu porozumień pokojowych. Patrolowanie może być realizowane przy użyciu pojazdów lądowych, środków morskich oraz samolotów lub śmigłowców. Dużą rolę odgrywają także piesze patrole przemieszczające się w obszarze operacji. Patrolowanie musi być prowadzone w sposób otwarty, a patrole powinny być łatwo rozpoznawalne przez wszystkie zaangażowane strony konfliktu. Z reguły pojazdy lub piesze patrole są oznakowane flagą Organizacji Narodów Zjednoczonych lub NATO. Pojazdy i śmigłowce, a szczególnie środki morskie i powietrzne wydzielone do sił utrzymania pokoju, są zwykle jednakowo pomalowane i noszą insygnia tych sił.

Odwołując się do doświadczeń z dotychczasowych operacji utrzymania pokoju, można stwierdzić, że rola patroli pieszych wynika głównie z bezpośredniego kontaktu sił pokojowych z miejscową ludnością. Patrole samochodowe lub prowadzone z wykorzystaniem śmigłowców są zwykle znacznie gorzej przez nią odbierane. Potwierdzają to między innymi wypowiedzi ludności afgańskiej na temat działających na ich terenie sił pokojowych (*International Stabilisation Assistance Force* – ISAF). Edward Girardet w swoim artykule o Afganistanie przytoczył wypowiedź jednego z mieszkańców: „(...) Amerykanie prawie nie utrzymują z nami kontaktów i rzadko patro-

lują wioski pieszo. Zawsze przybywają w pojazdach lub helikopterem. Tak samo, jak robili to Sowieci”⁶⁵. Zupełnie inaczej podeszli do patrolowania żołnierze brytyjscy, kładąc nacisk na rolę pieszych patroli jako środka prowadzącego do nawiązania bliższego kontaktu z Afgańczykami⁶⁶.

W ramach operacji utrzymania pokoju istotny wpływ na osiągnięcie pożądanego stanu końcowego ma kontrola ruchu odbywającego się w obszarze operacji. W tym celu siły pokojowe organizują punkty kontrolne. Punkty te są wykorzystywane jako środki kontroli przemieszczeń oraz sprawdzania pojazdów i pieszych, zgodnie z przyjętymi ustaleniami w zakresie sprawowania kontroli, rozkazami oraz innymi uregulowaniami. Z reguły prawo do kontrolowania osób w obszarze operacji przez siły pokojowe jest określone w mandacie. Punkty kontrolne mogą być stacjonarne lub mobilne. Zarówno jedne, jak i drugie wymagają zastosowania wszystkich dostępnych środków bezpieczeństwa. Niektóre z punktów kontrolnych mogą być ustawione na drogach. Punkty kontrolne są organizowane w celu:

- zmanifestowania wszystkim zainteresowanym stronom konfliktu oraz miejscowej ludności obecności sił pokojowych,
- pozyskiwania informacji niezbędnych do formułowania i przekazywania meldunków o sytuacji w obszarze operacji (meldowania o działaniach),
- sprawdzania wszelkich pojazdów wjeżdżających do rejonu operacji i opuszczających ten rejon,
- zapobiegania przerzutom broni, amunicji oraz materiałów wybuchowych⁶⁷.

Reasumując, trzeba pamiętać, że operacje utrzymania pokoju, prowadzone zgodnie z postanowieniami rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych, muszą odbywać się za zgodą lub na wyraźną proś-

⁶⁵ E. Girardot, *Afganistan*, „National Geographic”, listopad 2003 r., s. 90.

⁶⁶ W 2002 r. Wielka Brytania przeprowadziła międzynarodowym siłom stabilizacyjnym w Afganistanie (ISAF). Należy jednak pamiętać, że operacja w Afganistanie nie była operacją sojuszniczą, lecz koalicyjną, w której kluczową rolę odegrały Stany Zjednoczone.

⁶⁷ Punkty kontrole mogą funkcjonować jako punkty obserwacyjne lub blokady drogowe.

bę rządu państwa będącego stroną konfliktu, o ile rząd taki jeszcze funkcjonuje. Wymóg ten podkreślono w doktrynie sojuszniczej, w części poświęconej wykonaniu tego rodzaju operacji. Zwrócono także uwagę na prawne aspekty użycia sił pokojowych. Legalność ich działań gwarantuje wynegocjowane porozumienie o statusie sił (*Status of Forces Agreements* – SOFA). W dokumentach Sojuszu uwzględniono także sytuację, kiedy mimo podjętych starań nie osiągnięto jednak porozumienia SOFA. Uznano, że w takiej sytuacji wystarczającymi środkami prawnymi są porozumienia szczegółowe (MoU) lub w ostateczności wymiana listów uwierzytelniających.

Operacje wymuszania pokoju

W zapisach dotyczących wykonania operacji wymuszania pokoju wskazano, że jest to jedyna operacja pozawojenna niewymagająca otrzymania zgody państwa na przeprowadzenie interwencji wojskowej.

Celem tego rodzaju operacji jest wymuszenie postanowień zawartych w mandacie przeznaczonym do utrzymania lub przywrócenia pokoju i porządku w ściśle określonym regionie. Siły wymuszania pokoju używają przemocy zbrojnej lub tylko jej groźby, aby zmusić strony konfliktu do respektowania przyjętych rezolucji lub sankcji. W operacjach wymuszania pokoju przemoc zbrojna jest stosowana wyłącznie w celu doprowadzenia do zaprzestania walki przez strony konfliktu, przywrócenia porządku i kreowania środowiska sprzyjającego rozwiązaniu konfliktu (sytuacji kryzysowej).

Użycie wydzielonego komponentu wojskowego w operacji wymuszania pokoju może być zbliżone do użycia sił zbrojnych w typowych działaniach bojowych na dużą skalę. Zasadniczymi fazami operacji wymuszania pokoju są: przygotowanie i rozmieszczenie, ustanowienie i umocnienie pozycji w terenie, rozwinięcie sił pokojowych na całym obszarze operacji, wymuszenie mandatu, przejście do wykonywania innych zadań, ponowne przemieszczanie.

Porównanie faz przygotowania i rozwinięcia sił w operacji wymuszania pokoju i w typowych działaniach bojowych na dużą skalę wykazuje pewne drobne różnice. Obie kategorie operacji obejmują jednak przemieszczenie (manewr) z rejonów koncentracji do portu lotniczego lub morskiego, załadunek na stosowne środki transpor-

tu⁶⁸ oraz przemieszczenie sił już do rejonu docelowego – obszaru prowadzenia przyszłej operacji wymuszania pokoju. Czynnikiem determinującym decyzję o rozwinięciu sił będą: analiza zadania (misji), dostępne siły oraz prawdopodobne wsparcie ze strony państwa gospodarza. Dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych określa stosowne siły oraz czas ich wejścia i zabezpieczenia obszaru, w którym będą przyjmowane pozostałe kontyngenty.

Po rozwinięciu pierwszych jednostek wojskowych w obszarze operacji należy przystąpić do zabezpieczania wyładunku kolejnych, przybywających elementów sił zadaniowych i zapewnienia im bezpieczeństwa w tym obszarze. Przewiduje się, że w tym czasie jednostki sił specjalnych mogą zdobywać w terenie aktualne informacje o sytuacji w obszarze przyszłego wyładunku sił zadaniowych. Informacje te mogą znacząco wpłynąć na skład i liczbę sił, które jako pierwsze będą przerzucone do obszaru operacji⁶⁹. W Sojuszu Północnoatlantyckim dąży się do wprowadzania wielonarodowych połączonych sił zadaniowych bez żadnego przeciwdziałania (oporu) ze strony sił miejscowych. Taki sposób wkroczenia do obszaru działań musi być poparty wcześniejszymi działaniami dyplomatycznymi oraz skoordynowany z państwem gospodarzem lub władzami lokalnymi. Natomiast w wypadku gdy siły zadaniowe, chcąc wkroczyć i zabezpieczyć przyjęcie kolejnych formacji wojskowych sił zadaniowych, napotkają opór ze strony miejscowych sił zbrojnych, mają prawo użyć siły militarnej w zakresie niezbędnym do wykonania zadania. Podstawowymi obiektami, które należy zająć w pierwszej kolejności, są zwykle porty morskie lub lotnicze. Do realizacji tego typu zadań będą wyznaczane jednostki o możliwościach bojowych adekwatnych do zagrożenia w rejonie oraz postawionego zadania.

Według ustaleń zawartych w doktrynie sojuszniczej skuteczne wykonanie opisanych wcześniej przedsięwzięć umożliwia przystąpienie do realizacji zasadniczej fazy operacji – w y m u s z a n i a m a n d a t u. W tej fazie operacji siły zadaniowe egzekwują ustale-

⁶⁸ W zależności od sytuacji i czasu potrzebnego do przerzutu sił w rejon operacji mogą być wykorzystywane lotnicze lub morskie środki transportu.

⁶⁹ W dokumentach sojuszniczych i doktrynach amerykańskich siły te określa się jako „entrance forces”. Termin ten nie znalazł dotychczas odpowiednika w polskiej terminologii wojskowej.

nia nakreślone w mandacie. W zależności od zagrożenia i stopnia współdziałania między zwaśnionymi stronami wielonarodowe połączone siły zadaniowe mogą prowadzić operacje mające na celu zmuszenie zwaśnionych stron do zaprzestania walki i wycofania swoich sił ze spornego terytorium. W najlepszej sytuacji może to obejmować tylko demonstrację siły. Natomiast w skrajnym wypadku konieczne będzie przeprowadzenie typowo bojowej, skoordynowanej operacji w wymiarze lądowym, powietrznym i morskim.

Dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych musi skoordynować gotowość zwaśnionych stron do ich rozdzielenia. A zatem celem działania sił zadaniowych jest ustanowienie strefy buforowej lub strefy zdemilitaryzowanej między stronami konfliktu. Po zakończeniu działań bojowych między zwaśnionymi stronami oraz wycofaniu ich sił określa się linie demarkacyjne wyznaczające wysunięte pozycje jednostek wojskowych sił zbrojnych stron konfliktu. Przestrzeń między liniami demarkacyjnymi tworzy tzw. strefę buforową. Jeśli natomiast strony konfliktu nie wyrażają chęci do utworzenia strefy buforowej, dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych może być zmuszony do podjęcia działań typowo bojowych.

Strefy zdemilitaryzowane tworzy się w celu zneutralizowania szczególnie ważnych dla procesu stabilizacji obszarów. Są to więc obszary, na których nie powinny się znajdować żadne jednostki wojskowe oraz nie powinny być prowadzone jakiejkolwiek operacje wojskowe. Podczas wyznaczania strefy zdemilitaryzowanej należy zwrócić uwagę na lokalnie akceptowane podziały polityczne i kulturowe. Narzucenie sztucznych granic strefy może nie sprzyjać procesowi stabilizowania sytuacji w rejonie konfliktu. Wykorzystanie przestrzeni powietrznej nad strefą zdemilitaryzowaną, na co zwrócono uwagę w amerykańskiej doktrynie operacji pokojowych, również powinno być zabronione⁷⁰.

Znaczenie strefy zdemilitaryzowanej zostało wyrażone w I Protokole dodatkowym do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 roku. Zgodnie z artykułem 60 tego protokołu stronom konfliktu nie wolno rozszerzać swych operacji wojskowych na strefy zdemilitary-

⁷⁰ *Joint Publication 3-07.3 – Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Peace Operations*, 12 February 1999, s. III-16.

zowane ustalone na podstawie porozumienia, zawartego bezpośrednio lub za pośrednictwem mocarstwa opiekuńczego albo organizacji humanitarnej.

„Przedmiotem takiego porozumienia będzie zwykle strefa spełniająca następujące warunki:

a) wszyscy wojskowi, jak też broń i ruchomy materiał wojskowy powinni być usunięci;

b) nie należy czynić użytku ze stałych urządzeń i obiektów wojskowych na szkodę przeciwnika;

c) władza i ludność nie będą działać na szkodę przeciwnika;

d) powinna ustać wszelka działalność dla wsparcia wysiłku wojskowego”⁷¹.

Porozumienie o strefach zdemilitaryzowanych powinno określać granice strefy oraz formy ich kontroli, jeśli zaistnieje taka konieczność. Strefy zdemilitaryzowane powinny spełniać takie same warunki, jak miejscowości niebronione⁷².

Mandat może wymagać od wielonarodowych połączonych sił zadaniowych realizacji przedsięwzięć związanych z rozbrojeniem lub demobilizacją sił zbrojnych stron konfliktu. Zadania te mają charakter kompleksowy i są bardzo trudne, a czasami wręcz niebezpieczne. W doktrynie amerykańskiej dotyczącej operacji pokojowych problem ten rozwinięto, zwracając między innymi uwagę na czas realizacji tego zadania oraz wymagane przygotowanie sił pokojowych do jego wykonania. Ponadto wspomniano, że rozbrojenie sił zbrojnych stron konfliktu będzie wymagało składowania ich broni

⁷¹ Protokół dodatkowy I do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 roku, dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych, przyjęty 8 czerwca 1977 roku w Genewie (DzU z 1992 r., nr 41, poz. 175).

⁷² Miejscowości niebronione nawiązują do idei „miast otwartych”, która nie została unormowana w przepisach prawa wojennego. Ma natomiast swoje miejsce w normach prawa zwyczajowego. Instytucje „miast otwartych” zastosowano dwukrotnie podczas II wojny światowej: w 1940 r. w stosunku do Paryża oraz w 1944 r. przez wojskowe władze niemieckie w stosunku do Rzymu. Zob. A. Jóźwiak, Cz. Marcinkowski, *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, AON, Warszawa 2002, s. 65.

i amunicji⁷³. Bardziej kompleksowe działania w tym zakresie mogą obejmować także: zamknięcie fabryk produkujących uzbrojenie i amunicję, zapobieganie uzupełnianiu w amunicję jednostek wojskowych stron konfliktu, niszczenie broni ciężkiej i magazynów uzbrojenia oraz zaopatrzenia⁷⁴.

Plan operacji może rokować skuteczne przeprowadzenie operacji wymuszania pokoju; powinien zawierać również warunki, w których można będzie wycofać sojusznicze siły realizujące tę operację (wymuszania pokoju). Zwykle będzie to wyrażone jako element zakładanego stanu końcowego operacji. Od pierwszych sygnałów świadczących, że zwaśnione strony zgadzają się na przerwanie ognia lub podpisanie zawieszenia broni, należy przygotować do działań siły utrzymania pokoju. Jeśli porozumienie nabiera realnego kształtu i sytuacja się stabilizuje, dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych może rozpocząć fazę wycofania typowych jednostek bojowych, które nadal mogą pomagać w redukowaniu napięcia w obszarze konfliktu. Z chwilą rozpoczęcia procesu wycofania tych sił wielonarodowe połączone siły zadaniowe przejmują rolę, jaką zwykle odgrywają siły utrzymania pokoju.

Tworzenie pokoju

Tworzenie pokoju jest procesem dyplomatycznym obejmującym negocjacje, mediacje oraz inne formy pokojowego porozumienia, które prowadzą do zakończenia sporu i rozwiązania kwestii zagrażających ponownym wybuchem konfliktu. Mediacja to proces, w którym strona neutralna pomaga stronom konfliktu wynegocjować porozumienie. Pojęcie „mediacja” używa się czasem w szerokim znaczeniu do określenia roli odgrywanej przez stronę pośredniczącą w konflikcie. Negocjacje z kolei to rozmowy prowadzone przez upoważnionych przedstawicieli dwu lub większej liczby stron, zmierzające do zawarcia porozumienia zadowalającego wszystkie strony. Do innych form dyplomatycznych można zaliczyć koncyliację. Jest ona procesem, w którym strona neutralna próbuje doprowadzić do porozumienia stron sporu, stosując takie działania, jak: poprawa

⁷³ Przedsięwzięcia te były realizowane przez siły IFOR, a następnie SFOR w czasie sojuszniczej operacji wymuszania pokoju w Bośni i Hercegowinie.

⁷⁴ Zob. *Joint Publication 3-07.3*, wyd. cyt., s. III-16.

komunikacji, dostarczanie pomocy technicznej, badanie potencjalnych rozwiązań⁷⁵.

Działania wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, wspierające proces tworzenia pokoju, mogą obejmować: wojskowe doradztwo, utrzymywanie kontaktów z siłami zbrojnymi stron konfliktu, zapewnienie bezpieczeństwa organom i organizacjom dyplomatycznym oraz inne przedsięwzięcia wpływające na poszukiwanie rozwiązań dyplomatycznych przez zwaśnione strony.

Budowanie pokoju

Budowanie pokoju obejmuje wszelkie działania po zakończeniu konfliktu zmierzające do wzmocnienia i zespolenia politycznych porozumień, których celem jest uniknięcie nawrotu konfliktu zbrojnego. Obejmuje to mechanizmy niezbędne do odtworzenia i wsparcia struktur zmierzających do umocnienia pokoju i odbudowy gospodarczej. Działania związane z budowaniem pokoju wymagają zaangażowania zarówno cywilnego, jak i wojskowego komponentu. Wsparcie wojskowe w ramach budowania pokoju może obejmować operacje utrzymania pokoju, pomoc wojskową oraz inną działalność stwarzającą sprzyjające warunki do kontynuowania procesu politycznego po zakończeniu konfliktu. Wielonarodowe połączone siły zadaniowe mogą ułatwiać demobilizację, nadzorować ograniczenia w uzbrojeniu, zabezpieczać przeprowadzenie referendum oraz wyborów. Siły te mogą również wspierać swoim autorytetem i posiadanymi możliwościami operacyjnymi tworzące się nowe organa rządowe.

Operacje humanitarne

Działania humanitarne mogą być prowadzone między innymi w ramach operacji wymuszania pokoju⁷⁶. W takim wypadku siły pokojowe mogą być wyznaczone do osłony (obrony) członków organizacji pozarządowych, prywatnych organizacji ochotniczych oraz in-

⁷⁵ *Zapobieganie konfliktom (Peace, Security and Conflict Prevention, SIPRI – UNESCO Handbook)*, Bellona, Warszawa 2000, s. 48.

⁷⁶ Takie zadania wykonywały między innymi siły koalicyjne w Somalii. Należy pamiętać, że operacja ta, chociaż uczestniczyły w niej państwa członkowskie NATO, nie była prowadzona przez Sojusz Północnoatlantycki.

nych organizacji zajmujących się niesieniem pomocy humanitarnej. Zwykle działalność sił pokojowych polega na osłonie baz tych organizacji (z reguły są to lotniska lub porty morskie), osłonie szlaków komunikacyjnych (dróg, korytarzy) wykorzystywanych do dostarczania ludności niezbędnego zaopatrzenia. W doktrynie amerykańskiej uwzględniono także sytuację, w której lokalne siły zbrojne mogą przeszkadzać w dostawach pomocy humanitarnej. W takim wypadku zaleca się przejęcie zadań organizacji humanitarnych przez siły pokojowe. Skuteczne dostawy zaopatrzenia, jak wskazują doświadczenia z dotychczasowych operacji, może zapewnić transport powietrzny⁷⁷.

4.1.2. Samodzielne operacje humanitarne

W ramach operacji humanitarnych mogą być realizowane następujące misje: pomoc w klęskach żywiołowych, pomoc uchodźcom i ludziom wysiedlonym oraz pomoc techniczna i wsparcie.

Pomoc w klęskach żywiołowych. Operacje te mają na celu ratowanie życia ludności poszkodowanej w wyniku klęsk żywiołowych. Pomoc humanitarna jest tradycyjnie domeną Organizacji Narodów Zjednoczonych, organizacji pozarządowych, prywatnych organizacji ochotniczych oraz organizacji międzynarodowych. Wynika to przede wszystkim z ich charakteru, przygotowania oraz nabytych doświadczeń. Jednakże w sytuacjach szczególnych komponent wojskowy NATO może otrzymać zadanie niesienia pomocy humanitarnej. Wielonarodowe połączone siły zadaniowe mogą więc odegrać znaczącą rolę w zakresie natychmiastowego ratowania życia ludzkiego, zapobiegania niszczeniu dóbr, budowania infrastruktury sanitarnej i schronów oraz dostarczania żywności i środków medycznych.

Pomoc uchodźcom lub osobom wysiedlonym może obejmować organizację obozów. Komponent wojskowy może się zająć nie tylko budową obozów, ale także ich admini-

⁷⁷ Ostatnim, dobrym tego przykładem była operacja „Enduring Freedom” w Afganistanie, gdzie w trakcie kampanii przeciwterrorystycznej realizowano także działania humanitarne, wykorzystując głównie do tego lotnictwo transportowe.

stracją. Zapisy zawarte w doktrynie sojuszniczej dowodzą, że w gestii komponentu wojskowego pozostaje również dostarczanie niezbędnego do przeżycia zaopatrzenia, w tym między innymi żywności i lekarstw, oraz zapewnianie możliwości przemieszczania tej ludności do innych obozów położonych na terenie tego samego lub innego kraju. W doktrynie sojuszniczej zwrócono uwagę, że działania związane z udzielaniem pomocy wysiedleńcom, ze względu na swój szczególny charakter, wymagają ogromnych zasobów, które zwykle nie są w krótkim czasie dostępne siłom zbrojnym NATO.

W doktrynie sojuszniczej zapisano, że pomoc techniczna i wsparcie są działaniami krótkoterminowymi. A zatem Sojusz Północnoatlantycki nie przewiduje wykonywania tego rodzaju operacji przez dłuższy okres. Pomoc techniczna ze strony wielonarodowych połączonych sił zadaniowych może polegać zarówno na oddelegowaniu ekspertów, jak i dostarczaniu potrzebnych danemu państwu urządzeń i sprzętu. W pewnych sytuacjach pomoc ta może być ograniczona do udzielenia przez ekspertów z sił zadaniowych specjalistycznych porad w celu rozwiązania konkretnych problemów. W doktrynie sojuszniczej ustalono także, że dowódca sojuszniczych sił połączonych powinien wypracować stosowną politykę w zakresie udzielania pomocy technicznej (doradztwa oraz dostaw sprzętu i urządzeń), opierając się na uzgodnieniach Sojuszu oraz wytycznych dowódców strategicznych w stosunku do poszkodowanego kraju, Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz wszystkich innych organizacji działających w obszarze odpowiedzialności sił pokojowych.

4.1.3. Operacje poszukiwawczo-ratownicze

Dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych zwykle deleguje uprawnienia w zakresie operacji poszukiwawczo-ratowniczych do podległych mu dowódców komponentów. Powinien on jednak uwzględnić zorganizowanie centrum koordynacji ratownictwa (RCC⁷⁸), które monitorowałoby wysiłek działań poszukiwawczo-ratowniczych. Do zadań tego centrum należy:

⁷⁸ RCC – *rescue co-ordination centre*.

- planowanie,
- koordynowanie,
- nadzorowanie wykonania wielonarodowych (sojuszniczych) operacji poszukiwawczo-ratowniczych,
- nadzorowanie wykonania bojowych operacji poszukiwawczo-ratowniczych,
- integrowanie bojowych operacji poszukiwawczo-ratowniczych z innymi operacjami w obszarze geograficznym przydzielonym dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych.

Wielonarodowe połączone operacje poszukiwawczo-ratownicze i bojowe operacje poszukiwawczo-ratownicze są tymi kategoriami operacji, które nader często przekraczają możliwości dowódców komponentów i wymagają połączenia wysiłku dwóch lub więcej komponentów ze składu wielonarodowych połączonych sił zadaniowych do ich skutecznego wykonania. Dowódca tych sił powinien zorganizować centrum koordynacji ratownictwa lub jego funkcjonalnego odpowiednika już we wczesnym stadium formowania wielonarodowych połączonych sił zadaniowych.

W operacjach, w których przewiduje się znaczne zaangażowanie komponentów sił zadaniowych oraz ich sztabów, dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych powinien zorganizować centrum koordynacji ratownictwa na bazie centrum jednego z komponentów. Centrum to będzie wówczas koordynowało operacje (misje) poszukiwawczo-ratownicze dla całości wielonarodowych połączonych sił zadaniowych. Wyznaczony komponent powinien posiadać niezbędne możliwości w zakresie: dowodzenia, kontroli, łączności i systemów komputerowych oraz rozpoznania i obserwacji do planowania i terminowego wykonania wielonarodowych połączonych bojowych operacji (misji) poszukiwawczo-ratowniczych. Dowódca sił zadaniowych powinien przekazać wyznaczonemu dowódcy komponentu stosowne uprawnienia potrzebne mu do sprawnego funkcjonowania centrum koordynacji ratownictwa. Jednocześnie ponosi on wszelką odpowiedzialność w tym zakresie. Wyznaczony dowódca komponentu jest zobowiązany z kolei do wyznaczenia kierownika centrum koordynacji ratownictwa, który od tego momentu odpowiada za jego działanie. W przypadku gdy skala prowadzonej operacji połączonej jest ograniczona, a tym samym nie ma znacznego zaangażowania poszczególnych komponentów ze składu

wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, dowódca tych sił może zdecydować, że centrum koordynacji ratownictwa będzie elementem podległego mu sztabu. W tym wypadku dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych również wyznacza kierownika centrum koordynacji ratownictwa, któremu przekazuje stosowne uprawnienia potrzebne mu do sprawnego funkcjonowania centrum.

Wymagania dotyczące wykonania wielonarodowej (sojuszniczej) połączonej bojowej operacji poszukiwawczo-ratowniczej mogą przekraczać możliwości jednostki lub nawet komponentu. W takiej sytuacji dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych może postawić zadanie innej jednostce lub komponentowi ze składu tych sił. Dowódca sił zadaniowych może przekazać stosowne uprawnienia i wynikającą z nich odpowiedzialność w tym zakresie centrum koordynacji ratownictwa lub dowódcy komponentu odpowiedzialnemu za działanie tego centrum.

4.2. OPERACJE NIEWYMAGAJĄCE AKCEPTACJI NATO

Zwalczanie terroryzmu

Zwalczanie terroryzmu obejmuje realizację wielu przedsięwzięć zarówno o charakterze defensywnym, jak i ofensywnym. Stąd też w doktrynie występują takie pojęcia, jak operacje antyterrorystyczne oraz przeciwterrorystyczne. Pierwszy rodzaj operacji to działania typowo defensywne ukierunkowane na zmniejszenie wrażliwości na ataki terrorystyczne. Drugi natomiast wyraża ofensywny charakter (sposób) prowadzenia walki z terroryzmem.

Jak już wspomniano, po atakach terrorystycznych na Stany Zjednoczone w 2001 roku odwołano się do artykułu 5 traktatu waszyngtońskiego, dotyczącego zbiorowej obrony w razie zbrojnej napaści na jedno z państw członkowskich.

Do tej pory zapisy dotyczące szeroko pojętego zwalczania terroryzmu w doktrynie sojuszniczej były wyjątkowo ogólne. W zasadzie autorzy tej doktryny skupili się jedynie na wyjaśnieniu pojęcia „terroryzm” oraz wyodrębnieniu dwóch zasadniczych kategorii działań.

W przeciwieństwie do doktryny sojuszniczej, zwalczania terroryzmu w ogóle nie uwzględniono w amerykańskiej doktrynie operacji pozawojennych. Nie oznacza to jednak, że Amerykanie nie przywiązują wagi do tego rodzaju działań. Znalazło to między innymi odzwierciedlenie w opublikowanej w 1998 roku połączonej doktrynie poświęconej taktyce, technikom oraz procedurom działań antyterrorystycznych⁷⁹. Na podstawie przeprowadzonej analizy obydwu opracowań można stwierdzić, że to właśnie z tej amerykańskiej doktryny zaczerpnięto podział i wyjaśnienie poszczególnych rodzajów działań, które znalazły miejsce w doktrynie sojuszniczej *AJP 3.4*. Można sądzić, że jej kolejna poprawiona wersja będzie bardziej rozbudowana merytorycznie pod względem zwalczania terroryzmu niż to pierwotnie uczyniono bądź też ze względu na znaczenie zapisy te znajdują się w części dotyczącej kolektywnej obrony.

Potwierdzają to już wstępne ustalenia wspomnianej doktryny. Należy jednak zaznaczyć, że podobnie jak doktryna operacji pozawojennych występuje ona nadal w wersji roboczej. W kolejnej wersji tego dokumentu byłoby zasadne uwzględnienie wniosków z operacji „Enduring Freedom”⁸⁰. Są one o tyle ważne, że wskazują wyraźnie na konieczność prowadzenia rozszerzonej walki z terroryzmem, skierowanej nie tylko przeciwko ugrupowaniom terrorystycznym, ale także państwom wspierającym terroryzm.

Wymuszanie stref, morskie operacje przechwytywania, strefy zakazu lotów

Wymienione operacje prowadzone są w wypadku nałożenia embarga w stosunku do określonego państwa lub konkretnego obszaru geograficznego. Środki powietrzne i morskie z wielonarodowych połączonych sił zadaniowych posiadają stosowne możliwości operacyjne i są właściwie przygotowane do wykonywania tych operacji. Ponadto komponenty lądowy i sił powietrznych wchodzące w skład

⁷⁹ *Joint Publication 3-07.2 – Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Antiterrorism*, 17 March 1998.

⁸⁰ Szerzej M. Marszałek, *Polityczno-wojskowe aspekty użycia komponentu powietrznego w operacjach pozawojennych. Etap 1. Użycie komponentu powietrznego w walce z terroryzmem*, AON, Warszawa 2003.

sił zadaniowych również mają możliwości, które mogą być wykorzystywane do tego rodzaju zadań.

Wymuszanie stref wyłączonych w ostatniej dekadzie XX wieku stało się jedną z podstawowych misji realizowanych przez siły zbrojne państw demokratycznych. Strefy te są ustanowione przez uprawniane do nakładania sankcji organy. Ich celem jest zapobieganie bądź przeciwdziałanie niepożądanego działania w ściśle określonym obszarze geograficznym. Strefy wyłączone mogą być ustanowione w powietrzu (strefa zakazu lotów), na morzu lub na lądzie. Ustanowienie i wymuszanie respektowania tych stref ma na celu przekonanie stron konfliktu lub zwalczających się nawzajem ugrupowań do zmiany swojego postępowania i spełnienia woli organów (organizacji) nakładających sankcje⁸¹. Przykładem tego rodzaju operacji były między innymi „Southern Watch” w Iraku, rozpoczęta w 1992 roku, oraz „Deny Flight” w Bośni i Hercegowinie, rozpoczęta w 1993 roku.

Decyzję o przeprowadzeniu operacji „Southern Watch” oficjalnie ogłoszono 26 marca 1992 roku. Celem tej operacji było wymuszenie na Iraku postępowania zgodnego z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 688. Aby ułatwić monitorowanie, koalicja zablokowała ruch irackich samolotów i śmigłowców w przestrzeni powietrznej, w której lotnictwo prowadziło obserwację zagrożonych przez reżim Husajna terenów. Strefa zakazu lotów rozciągała się od 32 równoleżnika do południowych granic Iraku. Wraz z ogłoszeniem decyzji prezydenta Stanów Zjednoczonych amerykańskie dowództwo centralne powołało do życia połączone siły zadaniowe Azji Południowo-Wschodniej, przeznaczone do monitorowania strefy zakazu lotów. Pierwszy lot w ramach operacji „Southern Watch” został wykonany 27 sierpnia 1992 roku, a więc po upływie zaledwie 24 godzin od oświadczenia prezydenta Stanów Zjednoczonych. W pierwszym okresie Irak przystosował się do restrykcji wynikających z ustanowionej strefy zakazu lotów, lecz Husajn podjął próbę utrudnienia realizacji operacji „Southern Watch” po tym, jak utrzymano w mocy sankcje nałożone na Irak przez Organizację Narodów Zjednoczonych⁸².

⁸¹ Sankcje mogą kreować ekonomiczne, polityczne, wojskowe lub inne warunki, których intencją jest spowodowanie zmiany trybu postępowania przez zaangażowane strony konfliktu.

⁸² Miało to miejsce 24 listopada 1992 roku.

Operację „Deny Flight” zakończono 12 grudnia 1995 roku, kiedy siły implementacyjne (IFOR) przejęły odpowiedzialność za wprowadzanie wojskowych aspektów porozumienia pokojowego dla Bośni i Hercegowiny. W czasie trwania tej operacji lotnictwo NATO skutecznie przeciwdziało wykorzystaniu powietrznego wymiaru pola walki przez zwaśnione strony oraz wносиło znaczący wkład do procesu pokojowego. Lotnictwo NATO w operacji „Deny Flight” realizowało misję obejmującą:

- monitorowanie i wymuszanie strefy zakazu lotów w przestrzeni powietrznej Bośni i Hercegowiny, ustanowionej na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 816,

- udzielenie bezpośredniego wsparcia lotniczego (CAS) siłom pokojowym ONZ (UNPROFOR), zgodnie z ustaleniami zawartymi w rezolucjach Rady Bezpieczeństwa nr 836, 958 i 981,

- wykonanie uderzeń lotniczych (na wnioszek i w koordynacji z ONZ) na obiekty zagrażające ONZ-owskim kontyngentom wojskowym oraz określonym strefom bezpieczeństwa⁸³.

Odpowiedzialnością za przygotowanie i przeprowadzenie tej operacji dowódca sił zbrojnych NATO w Europie (SACEUR) obarczył dowódcę regionu Europy Południowej, który swoją siedzibę ma w Neapolu, we Włoszech. Posiadał on stosowne uprawnienia umożliwiające mu sprawowanie kontroli nad wszystkimi zaangażowanymi w operację siłami. Uprawnienia na poziomie operacyjnej kontroli (OPCON), związanej między innymi ze stawianiem bieżących zadań do wykonania kolejnych misji, przekazano dowódcy 5 Sojuszniczych Taktycznych Sił Powietrznych w Vicenzy, również we Włoszech. Koordynację między NATO a ONZ zorganizowano, wymieniając przedstawicieli tych instytucji w Zagrzebiu i Sarajewie. Oficerowie łącznikowi zapewniali ciągłą wymianę niezbędnych informacji pomiędzy NATO i siłami ochronnymi ONZ (UNPROFOR). W czasie 983 dni operacji lotnictwo NATO wykonało:

- 23 021 samolotolotów w ramach wymuszania stref zakazu lotów w Bośni i Hercegowinie,

⁸³ Zob. M. Marszałek, *Lotnictwo NATO w Bośni i Hercegowinie w latach 1992–1995*, AON, Warszawa 2003.

– 27 077 samolotolotów w misjach bezpośredniego wsparcia lotniczego oraz uderzeń na wybrane obiekty na terytorium Bośni i Hercegowiny,

– 29 158 samolotolotów w misjach: pokonania obrony powietrznej; powietrznego wczesnego ostrzegania, tankowania w powietrzu, rozpoznania oraz wsparcia operacji powietrznych,

– 21 164 samolotolotów w ramach szkolenia komponentu powietrznego.

Lotnictwo Sojuszu w operacji „Deny Flight” wykonało zatem łącznie 100 420 samolotolotów. Operacja wymagała zaangażowania 4500 personelu z 11 państw: Belgii, Kanady, Danii, Francji, Niemiec, Holandii, Norwegii, Hiszpanii, Turcji, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych. W trakcie operacji wykorzystywano lotniska położone we Francji, Niemczech, Grecji, Włoszech oraz Wielkiej Brytanii. Loty wykonywano również z pokładów lotników działających na Adriatyku.

Zapewnienie swobody nawigacji i przelotów

Te operacje prowadzone są w celu zademonstrowania międzynarodowego prawa do nawigacji dróg morskich i powietrznych. Swoboda nawigacji jest suwerennym prawem zagwarantowanym przepisami prawa międzynarodowego.

Za rozwijanie zasad i technik międzynarodowego transportu powietrznego oraz doskonalenie jego planowania i rozwijania odpowiada Międzynarodowa Organizacja Lotnictwa Cywilnego (*International Civil Air Organisation* – ICAO). Jest ona wyspecjalizowaną agendą Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jej zadaniem jest koordynowanie współpracy technicznej i administracyjnej między państwami w dziedzinie lotnictwa cywilnego, poczynając od przyjmowania uzgodnionych standardów bezpieczeństwa do zachęcania do poszerzania ułatwień nawigacyjnych. ICAO ma wiele uprawnień, zarówno prawnych, jak i technicznych oraz administracyjnych. Jej organami są Zgromadzenie, Rada oraz inne ciała, które uzna za stosowne powołać⁸⁴.

⁸⁴ M.N. Shaw, *Prawo międzynarodowe*, Książka i Wiedza, Warszawa 2002, s. 285.

Operacje ewakuacyjne

W ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, jak wykazano w rozdziale drugim, nie planuje się wykonywania operacji ewakuacyjnych. W doktrynie sojuszniczej założono bowiem, że poszczególne państwa członkowskie same ponoszą odpowiedzialność za bezpieczeństwo swoich obywateli poza granicami kraju. Założono więc, że operacje ewakuacyjne są operacjami typowo narodowymi, a w szczególnych wypadkach mogą być prowadzone w ramach koalicji. Na podstawie analizy zapisów zawartych w doktrynie sojuszniczej można stwierdzić, że zostały one zaczerpnięte z narodowej doktryny amerykańskiej JP 3-07.5. Stany Zjednoczone mają bowiem największe doświadczenia w prowadzeniu operacji ewakuacyjnych. Należy podkreślić, że w doktrynie NATO zawarto jedynie zasadnicze wskazówki do przygotowania i przeprowadzenia operacji ewakuacyjnych.

Wymieniona doktryna amerykańska dotyczy wszystkich rodzajów sił zbrojnych, ma zatem dosyć duży stopień uogólnienia. Bardziej szczegółowe ustalenia zawarte są w regulaminach, np. wojsk lądowych FM 90-29 *Non-combatant Evacuation Operations*.

Zgodnie z ustaleniami doktryny w składzie sił ewakuacyjnych powinny się znaleźć: stanowisko dowodzenia oraz elementy manewrowy, osłony i logistyczny.

Stanowisko dowodzenia wielonarodowych połączonych sił zadaniowych koordynuje wszystkie działania związane z ewakuacją i kieruje jej przebiegiem. Z reguły w jego skład wchodzi:

- element wysunięty, który się zajmuje wstępnym planowaniem oraz utrzymywaniem kontaktu z organami dyplomatycznymi,
- zespół łącznikowy, który kontynuuje utrzymanie aktywnych kontaktów z ambasadami lub wyznaczonymi agencjami i organizacjami,
- zespół administracyjny, który wraz z wielonarodowymi połączonymi siłami zadaniowymi formuje centrum kierowania ewakuacją.

Element manewrowy (marszowy) przemieszcza się do wcześniej wyznaczonych rejonów ześrodkowania, odpowiada za utrzymanie w nich bezpieczeństwa oraz zapewnia ewakuowanym obywatelom eskortę do centrum kierowania ewakuacją. Li-

czebność sił manewrowych zależy od liczby punktów ewakuacyjnych oraz obywateli chcących opuścić terytorium niebezpiecznego państwa. Zwykle składają się one z podległych zespołów manewrowych, które kontrolują rejony ześrodkowania i zajmują się ewakuacją mieszkańców w tym obszarze.

Element osłonowy jest wykorzystywany tylko w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia atakami ze strony sił miejscowych w rejonie: punktów ewakuacyjnych, centrum kierowania ewakuacją, stref lądowisk, stref oczekiwania lub bazowania samolotów oraz portów morskich. Siły osłonowe często mogą spełniać funkcje sił szybkiego reagowania w przypadku, gdy zespół manewrowy lub inna jednostka wykonuje w terenie inne zadania bądź też nie jest w stanie uporać się z napotkanymi tam trudnościami. Określając skład i wielkość sił osłonowych, należy między innymi uwzględnić: potencjalne zagrożenie w trakcie wykonywania operacji, liczbę ewakuowanych, liczbę punktów ewakuacyjnych, wielkość centrum kierowania ewakuacją, rodzaje środków wykorzystywanych do ewakuacji personelu.

Według ekspertów NATO, element logistyczny jest równie ważny jak wymienione wcześniej elementy: manewrowy i osłonowy. Wsparcie logistyczne powinno być ograniczone do niezbędnego minimum umożliwiającego skuteczne wykonanie ewakuacji. Określając potrzeby w tym zakresie dla wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, należy uwzględnić: charakterystykę obszaru ewakuacji (m.in. klimat, pogodę, teren); dostępne środki, obejmujące istniejącą i przyszłą infrastrukturę potrzebną do wsparcia wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, takie jak: niezbędne do zgromadzenia, a następnie dystrybucji zaopatrzenia, środki transportu, lotniska, punkty tankowania, infrastruktura medyczna i zaopatrzenia medycznego; liczbę ewakuowanych i ich potrzeby; ogólną liczebność komponentu wojskowego; ograniczenia czasowe i ogólny czas wykonania operacji; wsparcie logistyczne potrzebne ewakuowanym obywatelom; dostępność i możliwość wsparcia logistycznego ze strony państwa gospodarza (jako rozwiązanie alternatywne).

Pomoc wojskowa/wsparcie władz cywilnych

Operacje te mogą być wykonywane przez Sojusz w sytuacjach wyjątkowych, wynikających zarówno z klęsk żywiołowych, jak i świadomej działalności człowieka. Klęski żywiołowe mogą obejmować: lawiny, tornada, trzęsienia ziemi, wybuchy wulkanów, pożary lasów oraz powodzie. Natomiast katastrofy wynikające ze świadomej działalności człowieka mogą być spowodowane atakami terrorystycznymi, skażeniem radioaktywnym terenu oraz rozlewem ropy naftowej. Wielonarodowe połączone siły zadaniowe sformowane z jednostek sojuszniczych powinny być specjalnie skonfigurowane. Zdaniem ekspertów NATO, ich skład i wielkość powinny umożliwiać wykonanie każdego rodzaju misji związanej z niesieniem pomocy poszkodowanemu państwu.

Prawdopodobne misje wsparcia państwa przez wielonarodowe połączone siły zadaniowe mogą obejmować:

- dostarczanie powietrznych, lądowych i morskich środków transportu;

- zorganizowanie systemu łączności;

- zapewnienie wsparcia ogniowego;

- udzielenie wsparcia logistycznego oraz dostarczanie innych potrzebnych zasobów;

- dostarczanie informacji oraz planowanie wsparcia w celu rozwijania strategii reagowania i odbudowy; obejmuje to zdobywanie, gromadzenie, ocenę i opracowywanie informacji o sytuacji kryzysowej oraz podjętych już działaniach, zasobach i działaniach związanych z odbudową;

- koordynację wysiłków w zakresie przygotowania schronów, żywności oraz środków pierwszej pomocy, obsługiwanie informacyjnego systemu wykorzystywanego w przypadku zaistnienia klęsk żywiołowych do gromadzenia informacji o stanie poszkodowanych i udzielenie pomocy rodzinom w obszarze objętym klęską, a także koordynowanie większości dostaw zaopatrzenia dla poszkodowanych;

- skoordynowane dostarczanie pomocy, mającej na celu uzupełnienie narodowych zasobów dotkniętego klęską państwa – w odpowiedzi na zapotrzebowanie ze strony publicznej służby zdrowia oraz opieki medycznej;

- organizowanie transportów z zaopatrzeniem dla poszkodowanej ludności;

– udzielanie pomocy w odbudowie narodowego systemu energetycznego, energia i paliwo są bowiem krytycznymi środkami potrzebnymi do zachowania życia i zdrowia obywateli oraz zapewnienia bezpieczeństwa dóbr materialnych.

Z powyższego zapisu jednoznacznie wynika, że w ramach wsparcia władz cywilnych przewiduje się wykonywanie wielu zadań, z których jednak większość nie ma charakteru bojowego. Stąd też główną rolę w tego typu operacji będą odgrywały jednostki wsparcia logistycznego oraz jednostki rozpoznawcze.

Operacje przeciwnarkotykowe

Operacje przeciwnarkotykowe obejmują wszelkie aktywne przedsięwzięcia mające na celu wykrywanie, monitorowanie i przeciwdziałanie produkcji, przemytowi oraz użytkowaniu narkotyków. Pomoc wojskowa może obejmować realizację następujących zadań:

– wykrywanie, monitorowanie i informowanie o ruchu powietrznym, morskim i lądowym związanym z przerzutem narkotyków;

– wykorzystanie zintegrowanego systemu rozpoznania, dowodzenia i łączności w ramach operacji zwalczania zorganizowanych grup zajmujących się produkcją i dystrybucją narkotyków;

– pomoc rządów państw i międzynarodowym organizacjom zwalczania narkotyków, polegająca na delegowaniu specjalistów w zakresie rozpoznania i wsparcia logistycznego oraz udzielaniu wsparcia w operacjach przechwytywania w powietrzu, na morzu i na lądzie⁸⁵.

Można przypuszczać, że umieszczenie w doktrynie sojuszniczej zapisów dotyczących operacji przeciwnarkotykowych było spowodowane rosnącym zagrożeniem społeczeństw państw demokratycznych ze strony grup produkujących i rozprowadzających te środki. Widoczny jest tu wyraźny wpływ amerykańskiego podejścia do rozwiązywania tego problemu, co wcale nie dziwi, gdyż siły zbrojne Stanów Zjednoczonych mają największe doświadczenia w operacjach przeciwnarkotykowych. Znalazło to odzwierciedlenie między innymi w ich doktrynie narodowej *Joint Publication 3-07.4 – Joint Counterdrug Operations*.

⁸⁵ AJP 3.4 (1st study draft), s. 4–17.

4.3. ZAKOŃCZENIE OPERACJI

Działania przejściowe obejmują między innymi przejęcie kontroli przez siły zbrojne spoza Sojuszu Północnoatlantyckiego. Faza ta, podobnie jak fazy ją poprzedzające, musi być starannie zaplanowana. W doktrynie sojuszniczej *AJP 3.4 – Military Operations other than War* nadano jej stosowną rangę, nazywając operacją przejściową.

Planowanie operacji przejściowej powinno być ukierunkowane przez dowódcę wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, który jest zobowiązany do udzielenia wytycznych swojemu sztabowi. Istotnym przedsięwzięciem tego procesu jest analiza zadania (misji), pozwalająca uzyskać wstępne dane do rozpoczęcia planowania operacji przejściowej. Właśnie w wyniku analizy zadania powinny być uszczegółowione: pożądany stan końcowy, ramy czasowe operacji, wytyczne przełożonych oraz polityczne wytyczne.

Plan operacji przejściowej, zdaniem autorów sojuszniczej doktryny operacji pozawojennych, powinien być pierwszym przedsięwzięciem w procesie przejściowym. Opracowywanie planu należy rozpocząć od określenia:

- kluczowych dla wielonarodowych połączonych sił zadaniowych wydarzeń w rejonie operacji,
- pracy wymaganej do rozpoczęcia operacji przejściowej (etapu przejściowego operacji),
- sił zbrojnych lub innych organizacji, które przejmą kontrolę nad operacją,
- zadań sztabu do wykonania w procesie przejściowym,
- niezbędnej struktury organizacyjnej sztabu oraz zasad jego funkcjonowania w tym etapie,
- rekomendacji w zakresie organizacji działań, udzielanej przez personel sztabu przekazującego obowiązki.

W doktrynie sojuszniczej założono, że w rezultacie tych przedsięwzięć zadania wykonywane wcześniej przez siły sojusznicze będą przejmowane przez inne siły zbrojne, Organizację Narodów Zjednoczonych, organizacje regionalne i cywilne.

Kolejne przemieszczenie może być zarządzane wówczas, gdy operacja została zakończona lub gdy manewr nakazał wyższy przełożony. Dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadanio-

wych powinni przeprowadzić analizę tych samych czynników w stosunku do ponownego przemieszczenia, jak w wypadku stopniowego wycofywania elementów dowodzenia, bojowych oraz wsparcia bojowego i logistycznego z obszaru operacji połączonej. Planowanie dotyczące zakończenia operacji powinno być przeprowadzone z odpowiednim wyprzedzeniem. Treścią tego planowania może być między innymi rozwiązanie następujących problemów:

- określenie infrastruktury logistycznej, materiałów oraz wyposażenia, jakie powinno pozostać w dyspozycji wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, pod warunkiem że w ogóle istnieje taka potrzeba;

- wyszczególnienie środków potrzebnych do sprawnego przemieszczenia sił, zasobów oraz wyposażenia;

- przygotowanie właściwego, zgodnego z prawem przekazania uprawnień w stosunku do środków Sojuszu państwu pełniącemu rolę gospodarza lub innym siłom zbrojnym bądź organizacjom⁸⁶.

⁸⁶ Tamże, s. 4–19.

PODSUMOWANIE

Zgodnie z założeniami w doktrynie *AJP 3.4 – Military Operations other than War* przedstawiono jedynie ogólne zagadnienia dotyczące przygotowania i realizacji operacji o charakterze innym niż wojna. Dokument ten musi być oczywiście uzgodniony przez wszystkie państwa członkowskie NATO. Należy się spodziewać, że będzie on jeszcze wielokrotnie poprawiany i uaktualniany. Doświadczenia nabywane przez Sojusz w kolejnych operacjach o charakterze innym niż wojna z pewnością znajdą w nim odzwierciedlenie. W dokumencie tym zapisano bowiem, że każdy dowódca wielonarodowych połączonych sił zadaniowych ma obowiązek przygotowania raportu po zakończeniu prowadzonej przez niego operacji. Ponadto może być on zobligowany do opracowania meldunku zawierającego wnioski z tej operacji oraz związane z nimi propozycje dotyczące szkolenia i przygotowania jednostek do kolejnych operacji⁸⁷. Meldunek ten powinien być przygotowany w taki sposób, aby informacje w nim zawarte można było wykorzystać na różnych szczeblach dowodzenia⁸⁸.

W wyniku analizy kolejnej wersji doktryny sojuszniczej poświęconej operacjom innym niż wojna można stwierdzić, że zawarto w niej wiele zapisów, których trudno byłoby szukać w poprzedniej wersji⁸⁹. Potwierdza to wcześniejszą tezę, że wnioski z przeprowadzonych operacji znajdują zastosowanie w praktyce.

Charakterystyczne dla tego dokumentu jest wykorzystanie w coraz większym zakresie rozwiązań amerykańskich, szczególnie dotyczących operacji, które określono jako niewymagające akceptacji

⁸⁷ Tamże, s. 4–19.

⁸⁸ Wspomniany meldunek powinien być także wykorzystany zarówno przez wojskowych, jak i pracowników cywilnych biorących udział w operacjach pozawojennych.

⁸⁹ Przedmiotem analizy była głównie druga wersja doktryny *AJP 3.4 – Military Operations other than War*, opracowana przez NATO MAS w 2000 roku.

NATO. Odnosi się to do operacji ewakuacyjnych prowadzonych poza terytorium kraju, operacji przeciwnarkotykowych oraz walki ze światowym terroryzmem. Mimo że wykonanie tych operacji przewiduje się głównie w ramach koalicji, to wskazane jest poszukiwanie rozwiązań uniwersalnych, które ułatwiłyby przyszłe przygotowanie i prowadzenie tego typu operacji.

Adaptowania poglądów amerykańskich w dokumentach sojuszniczych nie należy oceniać negatywnie, gdyż z całą pewnością to właśnie amerykańskie siły zbrojne mają największe doświadczenia w prowadzeniu operacji pozawojennych. Wyraźnie świadczą o tym ich doktryny narodowe. Oprócz bowiem ogólnej doktryny poświęconej operacjom o charakterze innym niż wojna, opracowano także na szczeblu sił połączonych doktryny bardziej szczegółowe, dotyczące konkretnych rodzajów operacji. Uzasadnione jest zatem korzystanie z tych doświadczeń przy opracowywaniu lub doskonaleniu rozwiązań sojuszniczych.

Ostatnia wersja doktryny *AJP 3.4 – Military Operations other than War* jest dokumentem w miarę przejrzystym i zwięzłym. Choć jest o wiele lepiej przygotowana zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodycznym od pierwszej wersji, to jakość opracowania nie jest jeszcze porównywalna z doktryną *AJP 3.4.1 – Peace Support Operations*.

BIBLIOGRAFIA

1. *Allied Joint Publication 3.4 – Military Operations other than War*, 1st study draft, NATO MAS (undated).
2. *Allied Joint Publication 3.4 – Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000.
3. *Allied Joint Publication 3.4.1 – Peace Support Operations*, NATO MAS, July 2001.
4. Dworecki S., Kęsoń T., Kulisz M., *Konflikt w Kosowie*, DBM MON, Warszawa 2000.
5. *FM 90-29, Non-combatant Evacuation Operations*, Headquarters Department of The Army, Washington, 17 October 1994.
6. Gągor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Wyd. A. Marszałek, Toruń 1999.
7. Gwaliczek P., Pawłowski J., *Zagrożenia asymetryczne*, AON, Warszawa 2003.
8. *Joint Military Doctrine – Peace Support Operations*, Swedish Armed Forces Headquarters, October 1997.
9. *Joint Publication 3-07.2 – Joint Tactics, Techniques and Procedures for Antiterrorism*, 17 March 1998.
10. *Joint Publication 3-07.3 – Joint Tactics, Techniques and Procedures Peace Operations*, 12 February 1999.
11. *Joint Publication 3-07.4 – Joint Tactics, Joint Counterdrug Operations*, 17 February 1998.
12. *Joint Publication 3-07.5 – Joint Tactics, Techniques and Procedures for Noncombatant Evacuation Operations*, 30 September 1997.
13. *Joint Publication 3-07 – Military Operations other than War*, 16 June 1995.
14. Józwiak A., Marcinkowski Cz., *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, AON, Warszawa 2002.
15. Kwećka R., Gryga M., *Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń*, AON, Warszawa 2002.
16. Marszałek M., *Lotnictwo NATO w Bośni i Hercegowinie w latach 1992–1995*, AON, Warszawa 2003.

17. Marszałek M., *Polityczno-wojskowe aspekty użycia komponentu powietrznego w operacjach pozawojennych. Etap 1. Użycie komponentu powietrznego w walce z terroryzmem*, AON, Warszawa 2003.
18. Marszałek M., *Siły powietrzne w operacjach ewakuacyjnych (według poglądów amerykańskich)*, AON, Warszawa 2003.
19. NATO *Vademecum*, wydanie jubileuszowe, Bellona, Warszawa 1999.
20. Rydzikowski J., *Słownik Organizacji Narodów Zjednoczonych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2000.
21. Shaw M.N., *Prawo międzynarodowe*, Książka i Wiedza, Warszawa 2002.
22. Wiatr M., *Operacje połączone, [w:] Działania połączone. Materiały z sympozjum naukowego*, AON, Warszawa 2000.
23. *Zapobieganie konfliktom (Peace, Security and Conflict Prevention)*, SIPRI – UNESCO Handbook, Bellona, Warszawa 2000.
24. Zdrodowski B., Glen A., Marszałek M., Olpińska J., *Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej*, AON, Warszawa 2003.
25. Zdrodowski B., Marciniak M., *Doktryna powietrzna NATO*, AON, Warszawa 1999.
26. Zdrodowski B., Marszałek M., *Operacje pozawojenne sił powietrznych*, AON, Warszawa 2002.

SŁOWNIK POJĘĆ STOSOWANYCH W OPRACOWANIU

antyterroryzm – przedsięwzięcia obronne obejmujące działania wywiadowcze i kontrwywiadowcze zapewniające zmniejszenie wrażliwości ludzi i obiektów na działania terrorystyczne do ograniczonego użycia lokalnych jednostek sił zbrojnych włącznie. Obejmują one działania i udział wyspecjalizowanego personelu ochronnego w celu uniemożliwienia niepowołanym osobom dostępu do ochranianego wyposażenia, instalacji, materiałów i dokumentów, a także ich ochronę przed działalnością szpiegowską, sabotażem, uszkodzeniem i kradzieżą. W skład tych działań wchodzi również ochrona osób. Realizowana jest ona poprzez fizyczne prowadzenie działań ochronnych oraz uświadamianie chronionym drogą praktycznych treningów zagrożenia atakami terrorystycznymi.

S. Kulczyński, R. Kwečka, *Działania specjalne w walce zbrojnej wojsk lądowych*, AON, Warszawa 1998.

budowanie pokoju – obejmuje działania po konflikcie zmierzające do umocnienia i utrwalenia rozwiązań politycznych w celu uniknięcia odnowienia (nawrotu) konfliktu.

AJP 3.4 – *Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-7.

destabilizacja – utrata lub zachwianie stanu równowagi, trwałości; brak stabilizacji, zakłócenie spokojnego rozwoju.

Uniwersalny słownik języka polskiego, red. S. Dubisz, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2003.

dowódca komponentu powietrznego sił połączonych (JFACC) – dowódca wyznaczony przez dowódcę sił połączonych lub wyższych przełożonych, odpowiedzialny za rekomendowanie przełożonemu najlepszych opcji użycia sił powietrznych i innych środków wykorzystujących to środowisko walki, planowanie i koordynowanie operacji powietrznych oraz wykonanie wszelkich misji, jakie zostaną mu przydzielone.

ne. Dowódcy komponentu powietrznego sił połączonych przekazuje się zakres uprawnień umożliwiający mu sprawne wykonanie zadań.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-4.

dowódca komponentu lądowego połączonych sił (JFLCC) – dowódca wyznaczony przez dowódcę sił połączonych (JFC) lub wyższych przełożonych, odpowiedzialny za rekomendowanie przełożonemu użycia sił lądowych oraz środków wykorzystywanych w tym środowisku walki, planowanie oraz koordynowanie operacji lądowych i realizację takich misji i zadań, jakie otrzyma. Dowódcy komponentu lądowego połączonych sił przekazuje się kompetencje umożliwiające mu sprawne wykonanie zadań.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-4.

dowódca komponentu morskiego połączonych sił – dowódca wyznaczony przez dowódcę sił połączonych lub wyższych przełożonych, odpowiedzialny za rekomendowanie przełożonemu użycia sił morskich oraz innych środków wykorzystywanych w tym środowisku operacji, planowanie i koordynowanie operacji morskich i wykonanie wszystkich misji, jakie będą mu przydzielone. Dowódcy komponentu morskiego połączonych sił przekazywane są wszystkie uprawnienia niezbędne do wykonania misji i zadań.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-4.

dowódca komponentu sił specjalnych połączonych sił – dowódca wyznaczony przez dowódcę sił połączonych lub wyższych przełożonych, odpowiedzialny za rekomendowanie przełożonemu propozycji użycia sił specjalnych i ich środków, planowanie i koordynowanie operacji specjalnych oraz wykonanie misji, jakie otrzyma. Dowódcy komponentu sił specjalnych połączonych sił przekazywane są wszystkie uprawnienia niezbędne do sprawnego wykonania misji i zadań.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-5.

dywersja – działalność zmierzająca do zakłócenia życia politycznego, administracyjnego i gospodarczego danego państwa oraz osłabienia

jego potencjału militarnego dla osiągnięcia określonych celów politycznych; także działania prowadzone na zapleczu i tyłach przeciwnika w celu utrudnienia mu prowadzenia akcji na froncie i obniżenia wartości bojowej jego wojska.

Uniwersalny słownik języka polskiego, red. S. Dubisz, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2003.

działania psychologiczne – planowe przedsięwzięcia polegające na oddziaływaniu psychologicznym na wojska i ludność przeciwnika w czasie kryzysu i wojny, zlokalizowane w określonych rejonach w celu osiągnięcia pożądanych postaw i zachowań, które wspomagałyby cele wojskowe i swobodę operacyjną wspieranych dowódców.

Regulamin działań wojsk lądowych, Wyd. Dowództwa Wojsk Lądowych, Warszawa 1999, s. 68–69.

kontrterroryzm (zaczepne działania zwalczania terroryzmu) – wszelkie akcje i przedsięwzięcia realizowane przez cywilne i wojskowe instytucje rządowe mające zapobiegać aktom terroru, powstrzymywać je lub być odpowiedzią na takie zdarzenia.

Joint Publication 3-07.2 – Joint Tactics, Techniques and Procedures for Antiterrorism, 1998.

konflikt lokalny – forma wojny między państwami w ramach danego regionu geograficznego. Podczas trwania konfliktu lokalnego zawieszone jest działanie prawa międzynarodowego (prawdopodobnie także normalna działalność dyplomatyczna) między stronami przeciwnymi. Może jednak zaistnieć skoordynowane z określonymi instrumentami polityki państwowej bezpośrednie użycie siły wojskowej przez jedno z państw lub grupę państw przeciwko innemu państwu.

G.J. Evans, *Współpraca dla pokoju: agenda globalna na lata dziewięćdziesiąte i następne*, Warszawa 1994, s. 7.

konflikty zbrojne – działania zbrojne naruszające (bądź mogące naruszyć) międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo, np. inwazja (agresja), interwencja zbrojna, starcie graniczne i wtargnięcie na terytorium innego państwa. Do konfliktów lokalnych zalicza się także wojny domowe mające pewien wymiar zewnętrzny (najczęściej wyraża się to w poparciu ze

strony zewnętrznego sojusznika lub niebezpieczeństwie rozprzestrzeniania się konfliktu na państwa sąsiadujące i napływu uchodźców).

G.J. Evans, *Współpraca dla pokoju: agenda globalna na lata dziewięćdziesiąte i następne*, Warszawa 1994, s. 8.

kontyngent narodowy – każde narodowe siły z jednego lub więcej rodzajów sił zbrojnych dowodzone przez dowódcę narodowego. Kontyngent ten może być przydzielony każdemu dowódcy NATO.

AAP-6(U) NATO Glossary of Terms and Definitions.

operacje ewakuacyjne – działania prowadzone w celu przemieszczenia zagrożonych w obcym państwie obywateli (nieuzbrojonych) do rejonów bezpiecznych; w stosunku do formacji wojskowych używa się terminu „wycofanie”.

AJP 3.4 – *Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-6.

operacje psychologiczne – zaplanowane działania psychologiczne w czasie pokoju i wojny, których oddziaływanie skierowane jest na przeciwnika, sojusznika i ludność państw neutralnych, mające wpłynąć na stosunki i zachowanie, a w rezultacie spowodować osiągnięcie celów politycznych i wojskowych.

AJP 3.4 – *Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-7.

podmioty prawa międzynarodowego – uczestnicy stosunków międzynarodowych, którzy posiadają zdolność prawną, mogą wywołać skutki prawne przez własne działanie, np. utrzymywać stosunki dyplomatyczne, zawierać umowy międzynarodowe, być stroną w postępowaniach procesowych czy ponosić odpowiedzialność międzynarodową.

Edukacja obywatelska. Słownik encyklopedyczny, red. R. Smolski, M. Smolski, E.H. Stadtmüller, Wyd. „Europa”, Warszawa 1999.

pokój – stan, w stosunkach międzynarodowych, w którym nie stosuje się przemocy, lecz współpracę państw sprzyjającą rozwojowi wartości pożądanych przez daną zbiorowość.

Słownik terminów w zakresie bezpieczeństwa narodowego, red. J. Pawłowski, AON, Warszawa 2002, s. 99.

połączona operacja sojusznicza – to operacja prowadzona przez siły zbrojne dwóch lub więcej państw NATO, w której uczestniczą co najmniej dwa rodzaje sił zbrojnych.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000.

pomoc humanitarna – działania prowadzone w celu udzielania pomocy ludności w trudnej sytuacji, zwłaszcza gdy odpowiedzialne organy rządowe nie mogą lub nie chcą takiej pomocy udzielić. Działania humanitarne mogą być prowadzone w ramach operacji wsparcia pokoju lub jako samodzielne operacje.

B. Zdrodowski, A. Glen, M. Marszałek, J. Olpińska, *Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej*, AON, Warszawa 2003.

reguły podjęcia i prowadzenia walki – dyrektywy formułowane przez kompetentny wojskowy organ dowodzenia, określające okoliczności i ograniczenia, w których siły zbrojne mogą podjąć lub kontynuować zaangażowanie bojowe (walkę) z siłami przeciwnika.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000.

reżim – system rządów, w którym władza stosuje wobec społeczeństwa przemoc i ucisk polityczny; także rząd stosujący takie metody.

Wielki słownik wyrazów obcych PWN, red. M. Bańko, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2003.

rozszerzone utrzymanie pokoju – oznacza operacje w szerszym kontekście, prowadzone za ogólną zgodą zważnionych stron, jednak w środowisku, które może być bardzo niestabilne (*termin brytyjski*).

F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje w doktrynie obronnej RP*, Wyd. A. Marszałek, Toruń 1999, s. 47.

sabotaż – umyślne zakłócanie życia gospodarczego lub politycznego, przeszkadzanie, zakłócanie, zakłócanie produkcji gospodarczej przez niedbałą pracę, niszczenie lub uszkodzanie narzędzi.

Leksykon wiedzy wojskowej, red. M. Laprus, Wyd. MON, Warszawa 1979.

separatyzm – polityczne dążenie do oderwania ściśle określonej części terytorium od jakiegoś państwa i utworzenia odrębnej struktury państwowej lub przyłączenie tego terytorium do sąsiedniego kraju.

V. Grotowicz, *Terroryzm w Europie Zachodniej*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa–Wrocław 1999, s. 310.

siły międzynarodowe (wielonarodowe) – siły zbrojne z więcej niż jednego państwa, którymi dowodzi dowódca NATO lub oficer z państwa niebędącego członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego w kierowanych przez NATO operacjach.

AJP 3.4 – *Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000.

siły specjalne – siły przeznaczone głównie do zdobywania informacji niezbędnych do efektywnego użycia rodzajów sił zbrojnych w operacjach oraz przygotowaniu dogodnych warunków do użycia tych sił. Niekiedy siły specjalne mogą samodzielnie realizować główne lub częściowe cele operacji.

Operacje połączone, cz. I, *Podstawowe uwarunkowania organizacji i prowadzenia operacji połączonych*, red. A. Tomaszewski, AON, Warszawa 2000, s. 230.

sojusz – rezultat formalnego porozumienia zawartego pomiędzy dwoma lub więcej państwami (podmiotami prawa międzynarodowego), którego idea wyraża się w osiąganiu szerokich, długofalowych celów odzwierciedlających wspólne interesy jego wszystkich sygnatariuszy.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000.

sojusznicza publikacja połączona – publikacja zawierająca doktrynę przeznaczoną dla wielonarodowych sił dowodzonych przez NATO. Obejmuje podstawowe wytyczne do wykonania operacji przez więcej niż jeden rodzaj sił zbrojnych. Jest stosowana przez dowódców sojuszniczych sił połączonych oraz podległych im dowódców i sztaby.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000.

spór – nieporozumienie między państwami (a w niektórych przypadkach także między stronami wewnątrz państw), które jest wystarczająco poważne, by mogło się stać potencjalnym zagrożeniem dla międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, lecz nie osiągnęło jeszcze stadium działań zbrojnych. Typowymi przedmiotami sporu mogą być: roszczenia terytorialne, dostęp do zasobów naturalnych, dostęp do szlaków komunikacyjnych i mórz, inne dostrzegane zagrożenia interesów ekonomicznych państw, poważne spory ideologiczne oraz niewłaściwe traktowanie mniejszości narodowych.

Edukacja obywatelska. Słownik encyklopedyczny, red. R. Smolski, M. Smolski, E.H. Stadtmüller, Wyd. „Europa”, Warszawa 1999.

stabilizacja – ustalenie, utrwalenie jakiegoś stanu, położenia, przebiegu zjawiska; ograniczenie wahań, chwiejności (produkcji, cen, zatrudnienia, wartości waluty, napięcia sieci itd.).

Wielki słownik wyrazów obcych PWN, red. M. Bańko, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2003.

stosunki międzynarodowe – 1) Ogół oddziaływań, relacji, powiązań pomiędzy podmiotami polityki funkcjonującymi w środowisku międzynarodowym. Stosunki międzynarodowe są utrzymywane przez takich uczestników państwa, jak: narody, organizacje międzynarodowe, korpo-

racje transnarodowe, ruchy i organizacje społeczne i polityczne, np. religijne, kościoły, partie, również jednostki. Rozwijają się w sferze polityki, gospodarki, kultury, nauki, kontaktów międzyludzkich. Ich szczególny charakter wynika z faktu, iż w środowisku międzynarodowym występuje wielość równorzędnych władz oraz środków o tym samym stopniu suwerenności. Zachodzące w nim procesy są żywiołowe, przeważnie nieorganizowane. Obecnie występuje intensyfikacja stosunków międzynarodowych związana z rosnącą współzależnością państw, globalnymi problemami, rozwojem integracji; efektem jest wyższy stopień zorganizowania stosunków międzynarodowych, zarówno na poziomie regionalnym, jak i ogólnosiwiatowym; 2) Gałąź wiedzy, czyli nauka o stosunkach międzynarodowych, wyodrębniająca się z innych dyscyplin od czasów pierwszej wojny światowej, w pełni rozwinięta jako wiedza akademicka po drugiej wojnie światowej.

Edukacja obywatelska. Słownik encyklopedyczny, red. R. Smolski, M. Smolski, E.H. Stadtmüller, Wyd. „Europa”, Warszawa 1999.

strefa zakazu lotów – powietrzna strefa wyłączona ustanawiana przez uprawnione do tego instytucje w celu zapobiegania (przeciwdziałania) szczególnej działalności w ściśle określonym obszarze geograficznym.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-6.

strefa zdemilitaryzowana – ściśle określony obszar, na którym stacjonowanie lub koncentracja sił zbrojnych oraz ustanowienie wszelkich instalacji wojskowych są zabronione.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-3.

terroryzm – forma przemocy polegająca na przemysłanej akcji wymuszania bądź zastraszania rządów lub określonych grup społecznych w celach politycznych, ekonomicznych lub innych.

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, red. J. Pawłowski, AON, Warszawa 2002, s. 152.

tworzenie pokoju – działania dyplomatyczne prowadzone po wybuchu konfliktu w celu doprowadzenia do przerwania walk i zawarcia porozumienia pokojowego. Działania te obejmują misje dobrych usług, misje mediacyjne i rozjemcze, a także sankcje i izolowanie dyplomatyczne.

AJP 3.4 – *Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000.

Unia Europejska – związek 15 państw europejskich, utworzony na mocy traktatu z Maastricht przez państwa Wspólnot Europejskich. Celem EU jest stworzenie unii (jedności) gospodarczej, monetarnej i politycznej oraz wprowadzenie wspólnego obywatelstwa (niezastępującego obywatelstwa państw członków).

Unia Europejska. Słownik encyklopedyczny, red. E.H. Stadtmüller, Wyd. „Europa”, Warszawa 2003.

utrzymanie pokoju – operacje zwyczajowo podejmowane zgodnie z postanowieniami zawartymi w rozdziale VI Karty Narodów Zjednoczonych i prowadzone za zgodą wszystkich stron konfliktu, polegające na monitorowaniu i ułatwianiu wprowadzania w życie porozumienia pokojowego.

AJP 3.4 – *Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000.

wielonarodowe połączone siły zadaniowe – wydzielone siły wojskowe z kilku państw, dowodzone przez jednego dowódcę, składające się z jednostek z więcej niż jednego rodzaju sił zbrojnych.

AJP 3.4 – *Military Operations other than War*, 2nd study draft, NATO MAS 2000.

wojna – kontynuacja polityki środkami przemocy, której głównym przejawem jest walka zbrojna.

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, red. J. Pawłowski, AON, Warszawa 2002, s. 156.

wsparcie dyplomacji – obejmuje działania z zakresu dyplomacji prewencyjnej, tworzenia pokoju oraz budowania pokoju po konflikcie (*termin amerykański*).

Joint Publication 3-07.3 – Joint Tactics, Techniques and Procedures Peace Operations, 1999.

wymuszanie pokoju – obejmuje działania zgodne z postanowieniami rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych, polegające na wykorzystaniu środków militarnych do przywrócenia pokoju w obszarze konfliktu. Operacje te mogą być prowadzone w razie konfliktu międzynarodowego lub wewnętrznego, zwłaszcza w celach humanitarnych lub gdy w rejonie konfliktu przestały funkcjonować instytucje państwowe.

B. Zdrodowski, A. Glen, M. Marszałek, J. Olpińska, *Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej*, AON, Warszawa 2003, s. 74–75.

zagrożenie – sytuacja w której pojawia się prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego dla otoczenia. Przyjmując za podstawę dziedziny, w których może wystąpić zagrożenie, wyróżnia się zagrożenie militarne i niemilitarne. Wśród zagrożeń niemilitarnych można z kolei wyróżnić zagrożenia polityczne, gospodarcze, psychospołeczne, ekologiczne, wewnętrzne i inne.

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, red. J. Pawłowski, AON, Warszawa 2002, s. 162.

zamiar działań – 1) Jasne i zwięzłe określenie sposobu działania wybranego przez dowódcę w celu wykonania zadania; 2) Graficzne, słowne lub pisemne oświadczenie wyjaśniające ogólnie podstawowe założenia dowódcy lub jego intencji przeprowadzenia jednej lub kilku następujących po sobie operacji. Koncepcja operacji znajduje odzwierciedlenie w planie kampanii lub planach operacji, szczególnie wówczas gdy zawierają kilka operacji połączonych, które będą wykonywane równoległe lub kolejno.

B. Zdrodowski, A. Glen, M. Marszałek, J. Olpińska, *Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej*, AON, Warszawa 2003, s. 34.

zapobieganie konfliktom – działania prowadzone zwykle zgodnie z rozdziałem VI Karty Narodów Zjednoczonych; obejmują szeroki zakres przedsięwzięć, poczynając od inicjatyw i działalności dyplomatycznych aż do prewencyjnego rozmieszczenia sił zbrojnych, którego celem jest niedopuszczenie do eskalacji lub przejścia do otwartego konfliktu zbrojnego. Zapobieganie konfliktom może zawierać również misje wyjaśniające, konsultacje, ostrzeżenia, inspekcje i monitorowanie. Prewencyjne rozmieszczenie oparte na idei zapobiegania konfliktom jest rozwinięciem sił operacyjnych mających znaczące możliwości odstraszania, może zapobiec ponownemu wybuchowi konfliktu lub nie dopuścić do eskalacji przemocy prowadzącej do konfliktu zbrojnego.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-2.

zwalczanie terroryzmu – działania obejmujące antyterroryzm (środki defensywne podjęte w celu obniżenia wrażliwości na incydenty terrorystyczne) i kontrterroryzm (środki ofensywne zastosowane do zapobiegania, odstraszania i reagowania na incydenty terrorystyczne), użyte w stosunku do pojedynczych terrorystów lub grup terrorystycznych.

AJP 3.4 – Military Operations other than War, 2nd study draft, NATO MAS 2000, s. GL-2.

Publikacje

Akademii Obrony Narodowej

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON

al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2

00-910 Warszawa,

tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52

- S. Bartosiewicz, M. Mróz – Zaopatrywanie jednostek wojsk lotniczych i obrony powietrznej w techniczne środki materiałowe techniki naziemnej – 7,00 zł
- Bezpieczne niebo. Materiały z konferencji naukowej – 14,00 zł
- J. Bienkowski, R. Stępień (red.) – Edukacja pedagogiczna w wyższej uczelni wojskowej – 16,00 zł
- H. Binkowski (red.) – OBWE w procesie umacniania bezpieczeństwa europejskiego – 16,00 zł
- A. Bujak – Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO – 10,00 zł
- W. Chojnacki – Socjologiczne aspekty tendencji instytucjonalno-organizacyjnego rozwoju wojska – 16,00 zł
- R. Chrobak i in. – Działania bojowe dywizji – 15 zł
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Konulczyk – Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych – 8,00 zł
- M. Cieślarczyk, M. Chojnacki, A. Radomski – Współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) w siłach zbrojnych (SP) RP – 13,00 zł
- M. Cieślarczyk (red.) – Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki – 13,00 zł
- A. Ciupiński, M. Zając (red.) – Wybrane problemy walki z terroryzmem międzynarodowym – 17 zł
- A. Ciupiński (red.) – Dyplomacja wielostronna – 25,00 zł
- A. Ciupiński – Podstawowe elementy polityki bezpieczeństwa i obrony RP – 15,00 zł
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – Wczesne ostrzeżenie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego – 7,00 zł
- A. Ciupiński, H. Binkowski, A. Legucka – Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych – 30,00 zł
- T. Compa – Zarządzanie przestrzenią powietrzną – 10,00 zł
- J. Czaja – Stolica apostolska wobec integracji europejskiej – 15,00 zł
- K. Czajka – Użycie artylerii w obronie oddziału – 8,00 zł
- P. Daniłuk – Radiostacje pola walki – 10,00 zł
- A. Dawidczyk – Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w. – 9,00 zł
- P. Dela, J. Wolejszo – Wsparcie komputerowe ćwiczeń wojskowych 16 zł
- Dowodzenie lotnictwem sił powietrznych w działaniach wojsk lądowych (praca zbiorowa) – 15,00 zł
- W. Drączyk – Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych – 9,00 zł
- A. Fellner – Zautomatyzowane systemy kontroli ruchu lotniczego przestrzeni powietrznej – 20,00 zł
- M. Flemming – Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych – 45,00 zł
- P. Gawliczek, J. Pawłowski – Zagrożenia asymetryczne – 14,00 zł
- M. Gaśka, A. Ciupiński – Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych – 21,00 zł
- A. Glen, W. Marud – Kontrola przestrzeni powietrznej w czasie kryzysu i wojny – 18,00 zł
- J. Gotowała – Lotnictwo XXI wieku – 11,00 zł
- J. Groskrej – Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów – 10,00 zł
- J. Halik – Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej – 15,00 zł
- J. Halik, J. Wolejszo – Ćwiczenia wojskowe sił zbrojnych RP w aspekcie interoperacyjności w ramach NATO – 14,00 zł
- M. Huzarski (red.) – Taktyka ogólna wojsk lądowych – 21,00 zł
- K. Jałoszyński – Terroryzm antyizraelski – 12,00 zł
- K. Jałoszyński – Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce? – 12,00 zł
- K. Jałoszyński – Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych – 12,00 zł
- J. Janczak – Zakłócanie informacyjne – 12,00 zł
- Cz. Jarecki – Użycie wojsk raketowych i artylerii w operacji – 13,00 zł
- T. Jemiolo – Globalizacja. Szanse i zagrożenia – 8,00 zł
- T. Jemiolo, K. Malak (red.) – Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej – 25,00 zł
- A. Jóźwiak, Cz. Marcinkowski – Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych – 18,00 zł
- M. Juszczak – Wsparcie działań przez państwo gospodarza – 14 zł
- L. Kanarski, P. Gawliczek – Przywództwo w armiach NATO – 9,00 zł
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych – 24,00 zł
- J. Kardas, K. Loranty – Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej – 12,00 zł
- J. Kardas, K. Loranty – Instytucjonalizacja przygotowania obronnego kadr administracji – 15,00 zł
- J. Karpowicz, Z. Chojnacki – Bezpieczeństwo lotów – 10,00 zł
- J. Karpowicz, E. Cieślak – Lotnictwo wsparcia w sojusznicznych działaniach powietrznych – 17 zł
- J. Karpowicz, K. Kozłowski – Bezzałogowe statki powietrzne i miniaturowe aparaty latające – 18 zł
- J. Karpowicz – Współczesne konstrukcje lotnicze – 20,00 zł

- J. Skrzyp, Z. Lach – Informator geograficzny. Państwa członkowskie NATO – 20,00 zł
- Z. Skwarek – Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania – 13,00 zł
- K. Słaboń – Sytuacja jeńców wojennych w konflikcie iracko-irańskim (1980-1988) – 10,00 zł
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (praca zbiorowa) – 15,00 zł
- Słownik terminów z zakresu psychologii (praca zbiorowa) – 10,00 zł
- Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej (praca zbiorowa) – 12,00 zł
- H. Spustek – Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego – 8,00 zł
- Z. Stachowiak – Metodyka i metodologia pisanie prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych) – 9,00 zł
- Z. Stachowiak, J. Placzek (red.) – Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa – 30,00 zł
- R. Stepien (red.) – Edukacja w wyższych szkołach wojskowych – 21,00 zł
- M. Strzoda (red.) – Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania – 7,00 zł
- M. Strzoda – Słownik nazw, skrótów i akronimów państw, instytucji, dowództw, jednostek organizacyjnych i osób funkcyjnych – 8 zł
- J. Suwart – Zarys obrony cywilnej w Polsce w latach 1920–1996 – 30,00 zł
- R. Szpyra – Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw – 15,00 zł
- Środki dowodzenia (praca zbiorowa) – 12 zł
- E.A. Wesołowska, A. Szerauc (red.) – Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo – 20,00 zł
- J. Wolejszo – Wybrane problemy procesu planowania i rozliczania działalności szkoleniowej na szczeblach taktycznych w SZ RP – 16 zł
- J. Wolejszo – Trening sztabowy dowództw szczebla taktycznego SZ RP – 17,00 zł
- J. Wolejszo – Wybrane aspekty projektowania struktury organizacyjnej zespołu dowodzenia stanowiska dowodzenia brygady zmechanizowanej – 11,00 zł
- J. Wolejszo – Wybrane problemy przygotowania i realizacji ćwiczeń sojuszniczych NATO – 16 zł
- J. Wolejszo, Z. Fiołna – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerią) w obronie – 12,00 zł
- J. Wolejszo, Z. Fiołna – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerią) w marszu – 15,00 zł
- Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa. Materiały z seminarium – 20,00 zł
- Wojsko wobec polskiego października'56. Rezolucje, uchwały, listy (wybór, wstęp i opracowanie: E. J. Nalepa) – 30,00 zł
- J. Wojtasik (red.) – Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku – 27,00 zł
- J. Wojtasik (red.) – Od Żółkiewskiego i Kosińskiego do Piłsudskiego i Petlury. Z dziejów stosunków polsko-ukraińskich od XVI do XX wieku – 20,00 zł
- M. Wrzosek – Działania rozpoznawcze na obszarze kraju – 10 zł
- M. Wrzosek – Organizacja pracy taktycznej komórki rozpoznania – 17 zł
- Wsparcie informacyjne obrony powietrznej. Materiały z sympozjum naukowego – 18 zł
- Wydział Lotnictwa i Obrony Powietrznej AON – Ewolucja dla postępu. Materiały z konferencji – 18 zł
- E. Zabłocki – Współczesne siły powietrzne – 13,00 zł
- S. Zalewski – Służby specjalne w państwie demokratycznym – 11,00 zł
- Założenia operacyjne do doktryny zasadniczej sił powietrznych (praca zbiorowa) – 10,00 zł
- L. Zapala – W rembertowskiej Alma Mater. Wspomnienia – 18,00 zł
- B. Zdrowski, M. Marszałek – Operacje pozawojenne sił powietrznych – 16,00 zł
- J. Zieliński (red.) – Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej – 14,00 zł
- J. Zieliński – Wojska lądowe jako rodzaj sił zbrojnych – 14 zł
- J. Zuziak – Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997 – 25,00 zł

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie

ISBN 83-89423-75-8

AON Wydział
Wydawniczy